GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR

AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

19

TEMMUZ 1985

300 LİRA (KDV DAHİL)

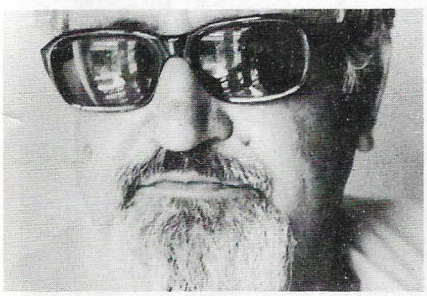

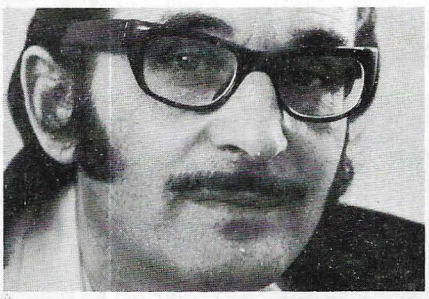

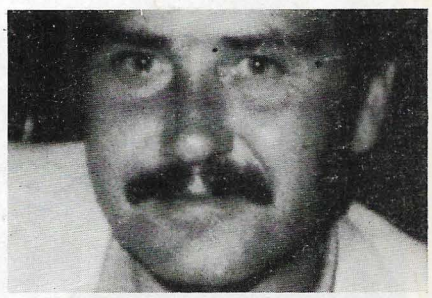

MEHMET KEMAL
FERRUH DOĞAN
TOMRİS UYAR
SÜREYYA BERFE
MUZAFFER UYGUNER
ESEN ÇAMURDAN

H. İBRAHİM BAHAR
KEMAL SÜLKER
MUZAFFER BUYRUKÇU
SELİM İLERİ
AHMET CEMAL
HÜSEYİN FERHAD

İBRAHİM YILDIRIM
AHMET ÖNEL
FADIL KOCAGÖZ
ARDA DENKEL
FERİT EDGÜ
S. RİFAT KIRKOĞLU

HİDİV'LER ve ÇUBUKLU KASRI

Çelik Gülersoy

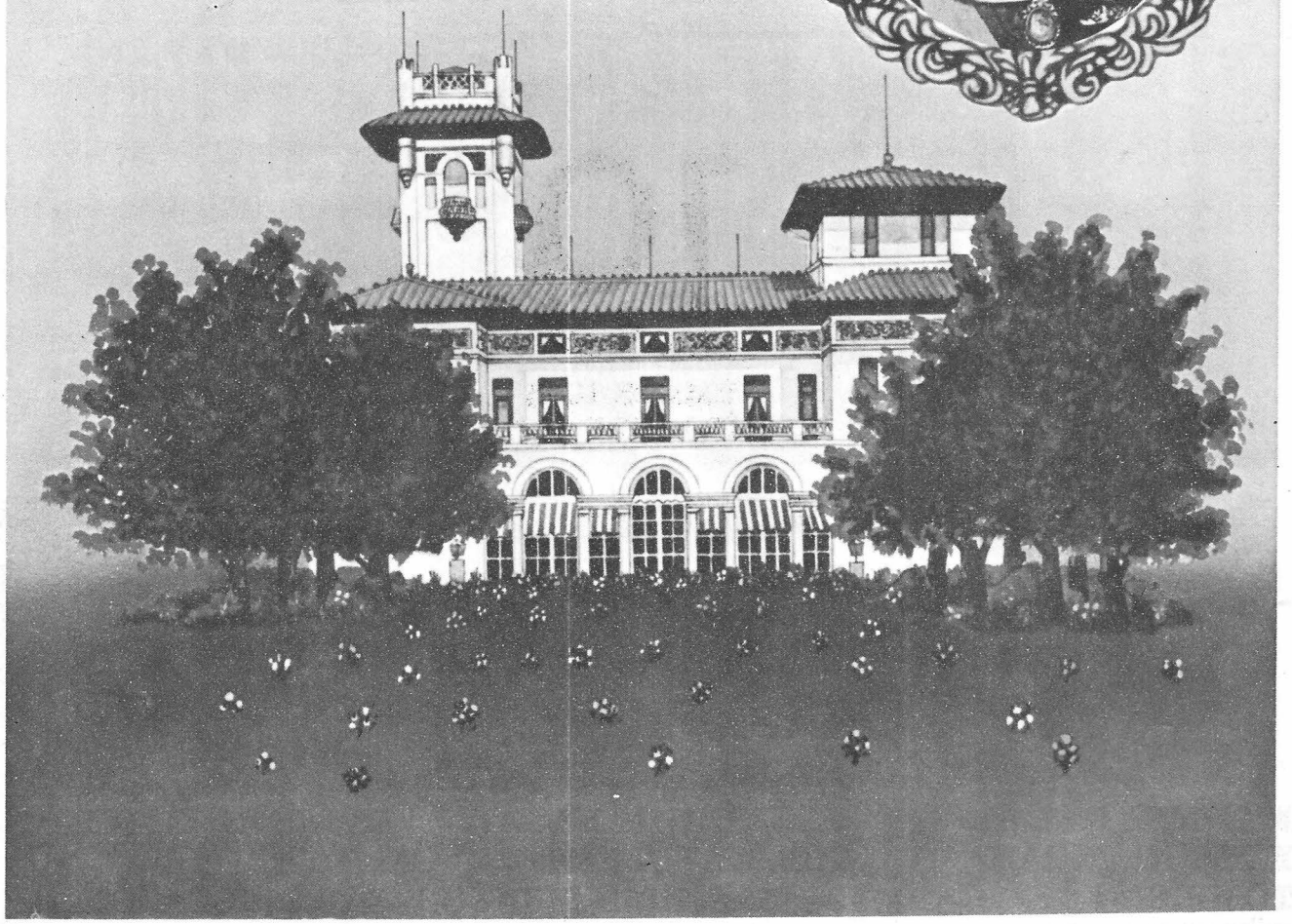

Büyük boy, renkli, kuşe kâğıt, 196 sayfa, 10.000 TL.
Turing Merkezinde (Şişli Meydanı, 364), tesislerinde
ve belli başlı kitapçılarda satışa sunulmuştur.

GÜNÜMÜZDE
KİTAPLAR
AYLIK KÜLTÜR DERGİSİ

TEMMUZ '85

BU SAYIDA

KARİKATÜR
Ferruh Doğan Anı Yazımı 2
YAZI DİZİSİ
Abdülhamit Hafiyelik ve Sansür 4
İLK KİTAPLARI
Mehmed Kemal Birinci Kilometre 16
ŞİİR
Halil İbrahim Bahar 21
DENEME / ELEŞTİRİ / İNCELEME
Tomris Uyar Halit Ziya Eskidi mi 10
Süreyya Berfe Enteresan Bir Mösyöye Dairdir 12
İbrahim Yıldırım Çapraz Delikanlı 14
Muzaffer Uyguner Esendal'ın Görüşleri 18
Esen Çamurdan Hugo Fransız Tiyatrosuna Karşı 22
Kemal Sülker Anı Türünde Ünlü Kişiler 27
Rüştü Ergun Bir Eleştiri Üzerine 31
MİZAH
Ahmet Önel Yaşasın Öneriler 33
BİLİM / FELSEFE
Fadıl Kocagöz Politikadan Uzaklaşma 35
Arda Denkel Modern Düşünce ve Descartes 38
BİR YAYINEVİ
Ferit Edgü Ada Yayınları 42
KİTAP YAZILARI
Muzaffer Buyrukçu Barbarları Beklerken 44
Selim İleri Sevgili 47
Ahmet Cemal Wittgenstein ve Tractatus'u 49
Hüseyin Ferhad İç Sızıları Üzerine 51
S. Rifat Kırkoğlu Humboldt'ta Dil-Kültür 53
Cem Sofuoğlu Bir Çevirinin Eleştirisi 55
Oktay Taftalı Ağustos Dehlizleri Üzerine 57
M. Güner Demiray Dünyaya Açılmak 59
SÖYLEŞİ
Kitap Satışında Yeni Bir Boyut 61
BİR DERGİ
Tamer K. Bilgin Kaynak 63
KAYNAKÇA
Kadir Yerci Felsefe Kitapları Kaynakçası (1849-1928) 65
YENİ YAYINLAR KAYNAKÇASI

Sahibi ve
Sorumlu
Yazışleri Müdürü
Vedat
Akoğlu

Yayın Yönetmeni
Atilla Özkırımlı

Yayın Yönetmeni
Yardımcısı
Şenay İşözen

Basım İşleri
Suat Akoğlu

Kapak Düzeni
Bülent Erkmen

Kapak Basım
Reyo Ofset
520 55 42

Dizgi-Baskı
Kent Basımevi
528 08 15

Yönetim Yeri
Bilge Kitap Kulübü
Valikonağı Cad.
No: 73/2
Nişantaşı - İst.
141 51 24 - 141 51 25
148 22 05

Abone Koşulları
12 Aylık 3600 TL
6 Aylık 1800 TL

Yurtdışı abonelerde
posta ücreti eklenir

Gönderilen yazılar
basılsın basılmasın
geri verilmez

Dağıtım
Etkin Dağıtım

ANI YAZIMI

FERRUH DOĞAN

karşı yazılar

kitap sağlığa zararlı

"Bayram öncesi kağıda yapılan zamla yayıncılığa ölümcül bir darbe indirildi. Yayıncılar kitap satışlarının düşüklüğünden, okurlar kitap fiyatlarının yüksekliğinden yakınıyorlardı. Şimdi kitap daha da pahalılaşacak, dolayısıyla kültür iyice lüksleşecek. Kitabı yasaklamaya, yazarını kovuşturmaya da gerek yok artık. Düşünen düşüncelerini kitaplaştırma olanağını bulsa da yayma olanağını bulamayacak. Kitaplar ağız sulandıran, ama erişilemeyen nesneler olarak kitapçı vitrinlerini süsleyecek," diyor kimi bozguncular.

Oysa üzülecek ne var bunda? Doğrusu da bu değil mi? Ne gerek var okumaya? Okumak düşünmeye, düşünmek de bilinçlenmeye yol açar.Derken insanlar soru sormaya, içinde bulundukları olumsuz koşulların nedenini araştırmaya başlar, icraatın içini değil içyüzünü öğrenmeye kalkışırlar. Buysa tedirgin kılar onları, doğruları görmek rahatlarını kaçırır. Şu ölümlü dünyada üç kuruşluk hayatları zehir olur, kendi kendilerini yer bitirirler. Hem sonra başka zararları da vardır kitabın. Yalnız kafa sağlığını, ruh sağlığını değil, genel anlamda insan sağlığını bozar. Yapılan araştırmalar sonucu ölümcül birçok hastalığın nedeninin kitap tozu olduğu kanıtlanmıştır. Halkın ince hastalık adını taktığı veremin son yıllarda yaygınlaşması başka türlü açıklanamaz. Kitap tozu öylesine zararlıdır ki, veremden sıyıranlar akciğer kanserine yakalanmaktadır. Akciğer kanserinin adı, boşuna mı aydın hastalığına çıkmıştır?

Nitekim geçtiğimiz günlerde yapılan bir kamuoyu araştırmasında, değişik toplum kesimlerinden binlerce kişiye evlerinde hangi tür kitaplar bulunduğu sorulmuş, daha sonra aynı kişiler sağlık denetiminden geçirilince ilginç sonuçlarla karşılaşılmıştır. Söz gelimi, evlerinde polisiye romanlar bulunanların yüzde seksen yedisi dudaklarını ısırma ve tırnak yeme illetine tutulmuş olup, yüzde altmış üçü kuruntu illeti çekmektedir. İnceleme-araştırma kitaplarına düşkün olanların yüzde yetmiş ikisinde de saç dökülmesi; dolayısıyla kellik saptanmıştır. Edebiyat kitapları sahiplerinin durumu ise iyice vahimdir. Bir kez bunların yüzde doksan dokuzu melankoliye tutulmuş garibanlardır. Pembe dizi, beyaz dizi tutkunu genç kızların yüzde doksan ikisi ince hastalığa; çeviri roman okuyanların yüzde yetmiş altısı hazımsızlığa; yerli yazarları izleyenlerin yüzde altmış altısı ise kabızlığa uğramış zavallılardır. Kısacası kitap sağlığa zararlıdır.

Ayrıca kitap aile düzenini, mutlu yuvaları da tarümar etmektedir. Kocasına, yuvasına bağlı hanım hanımcık bir kadın okuduğu kitaplar yüzünden eşitlik, özgürlük mikrobu kapmakta, dolayısıyla feminizm illetine yakalanmakta ve ansızın fırttırmaktadır. Bu fırttırış aşırı geçimsizliği, aşırı geçimsizlik de boşanmayı getirmektedir. Üstelik erkekler, şöyle eskisi gibi ağız tadıyla karılarını dövemez olmuşlardır. Karısını dövemeyen, dolayısıyla boşalamayan erkek, başkalarını dövmeye kalkmakta, sonuçta bir güzel dayak yemektedir. Son yıllarda saldırganlığın artmasının, insanların sürekli birbirine hırlamasının nedeni, işte kitabın aile düzenindeki bu yıkıcı etkisine bağlanabilir.

Şimdi, binde birini dile getirebildiğimiz bu acı mı acı gerçekler ortada durup dururken kağıt fiyatlarına yapılan zammı eleştirmek kendini bilmezliktir, yıkıcılıktır. Çünkü bu zam azdır. Bizi kitabın şerrinden korumaya yetmez. Ayrıca ne kadar zam yapılırsa yapılsın yine de kitap basılacaktır. Üstelik pahalılaştıkça değeri daha da artacaktır kitabın. "Ucuzdur vardır bir illeti, pahalıdır vardır bir hikmeti" diye düşünen insanlar, "hikmetinden sual olunmaz" deyip kitap peşinde koşturacaklardır. Bu nedenle en iyi çözüm kağıt üretimini tümüyle durdurmaktır.

Tuvalet kağıdı mı?

Amma da yaptınız ha!

Onu da ithal ediyoruz ya!

Bu sayfada yayımlanan yazılarımın dergiyi değil yalnız beni bağladığını özellikle belirtirim.

Atilla Özkırımlı

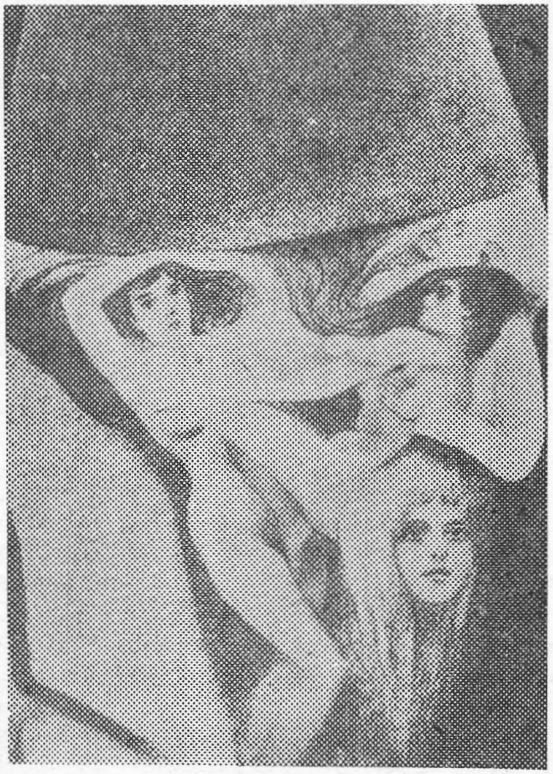

ABDÜLHAMİT HAFİYELİK VE SANSÜR -I-

Osman Nuri'nin 1327/1909'da yayımlanan "Abdülhamid-i Sânî ve Devr-i Saltanatı" adlı yapıtı araştırmacılar için kaynak niteliği taşır. Bunun nedeni dönemin yakın tanıklarından olan yazarın anlattığı olayların henüz sıcaklığını koruması ve yapıtta yüzlerce belgeye yer verilmesidir.

Bu kitaptan, Türk düşünce ve edebiyat tarihini de ilgilendiren, birbirine bağlı iki bölümü dizi olarak yayımlıyoruz. Atilla Özkırımlı ve Figen Gökberg'in basıma hazırladığı metnin sadeleştirilmesinde cümle yapısına dokunulmamış, hattâ kimi eski sözcükler anlatımın havasını bozmamak için olduğu gibi bırakılmıştır.

Abdülhamit'in, uygun zamanda meşrû sahibine iade eylemeyi vaad ettiği Âl-i Osman tahtına çıktıktan sonra bu tahtın üzerinde büsbütün yerleşip kalmak için her çeşit oyun ve hileye müracaat eylediğini söylemiş idik. Kendisi yaradılıştan kötü bir adam olduğu halde tahta çıkışını müteakip birbirini icabeden cinayet silsilesi yüzünden yaradılışındaki kötülük bir kat daha artmıştır. Yaradılıştan vesveseli, hiç kimseye itimat etmez bir adam olduğu için korku yüzünden zulüm yoluna sapmaması gayr-ı kabil idi.

İlk evvel kendisini saltanat makamına getirenler zulüm ve cinayetlerinin hedefi oldu. Çünkü bunlara minnettar kalmak kendisine ağır geldiği gibi, iğfal eylediği bu zevâtı daima karşısında görmeye de bir türlü tahammül edemedi. Fakat bunları mahvetti ise, intikamlarını alacak taraftarları kalmış idi. Sonra sıra bunlara geldi. Gazeteleri öldürdüğü gibi insanları da öldürdü. Herkesi hakkını talepten men ettiği gibi şikayet ve yakınmayı da yasak etti. Ali Suavi'nin fedakâr teşebbüsü kendisini çıldırttı. Her tarafta ihtilal cemiyetleri görmeye başladı. Aslı olmayan teşebbüslere hayalen vücut verdi. Kendi mevkiini temin için vilayetleri birer birer feda etti. Rumeli-i şarkînin elden gitmemesi için İstanbul'da mevcut askerden 15 000 kadarının hemen sevki kâfi iken kalan 10 000 kişinin kendi şahsını muhafazaya yetmeyeceğini düşünerek hassa ordusundan bir neferin bile gönderilmesine müsaade etmedi. Fazla olarak Yıldız etrafına yerleştirdiği askere bir de hafiye ordusu kattı. Askerler kendisini çıkması muhtemel her bir taarruza karşı müdafaa edeceği gibi hafiyeler de onu hayali tehlikelerden vakit ve zamanıyle haberdar ediyorlardı.

Abdülhamit ve hafiyelik

Hafiyeliğin İstanbul'da ne suretle yayıldığını anlamak için öncelikle yaratıcı ve kurucusunu epeyce tetkik etmek ve anlamak icabeder. Abdülhamit kendine hizmet eden müslümanların temizlik ve ahlâkını bozmak için nasıl şeytani bir hile kullandı? İffet ve namusuyla, şefkat ve acıma dolu kalbiyle ünlü olan müslümanların ahlâkını bu adam, birkaç sene içinde bu derece bozmaya nasıl muvaffak oldu? İşte şimdi bu meseleyi izah edeceğiz:

Şehzadeliğinde büyücü ve falcının biri olduğunu söylediğimiz Abdülhamit o zaman bu uğraşlarına daha kârlı olan hafiyelik ve tefecilik sanatlarını da ilave etmiş idi. Büyük

biraderi Murat Efendi ve diğer biraderlerinin davranışlarını gözleyerek amcası Abdülaziz'e bildirir, karşılığında ihsanlar alırdı. Biraderleri işi bildiklerinden Abdülhamit hakkında iyi bir fikir beslemezlerdi.

Bir gün Adliye Nazırı Âkif Paşa veliaht Murat Efendi'nin yanında bulunduğu bir sırada adı geçen şehzadenin güvenilir adamlarından biri alelacele içeriye girerek kulağına bir şey söyler. Murat Efendi pek ziyade telaşa düşerek Âkif Paşa'ya, bitişik odaya çekilmesini rica ile:

"Birader Hamit beni görmeye gelmiş, sizi benim yanımda görmesi sizin için hayırlı olmaz" der. Şu söz, Hamit'in ne mal olduğunu göstermeye yeter, zannederiz. Şehzade Hamit, amcasına yalnız biraderlerinin dairelerinde cereyan eden ahvâli bildirmekle yetinmeyip kendisini ziyarete gelen birçok zevâtın davranış ve eylemleri hakkında da muntazaman jurnaller verirdi.

Hamit Efendi kendi şahsi menfaatini temin için böyle hafiyelik ettikten başka vâridâtından hiç bir şey kaybetmeyerek masraflarını da tanzim etmiş ve biraderi Murat Efendi ne kadar cümert ise kendisi o derece hasis bulunmuş olduğundan kâh öz kardeşlerine yüksek faizlerle para vermek ve kâh Galata borsasındaki simsarı vasıtasıyla büyük büyük fırıldaklar çevirerek tefecilik etmekten de çekinmezdi.

Parayı ancak nefsâni zevk ve hazları temin için bir vasıtadan ibaret bilen, delicesine müsrif bir muhit içinde iktidar mevkiine gelen, herkesin kendisine muhabbeti olmadığını bilerek amcasının başına gelen akıbetten de korkan böyle bir şehzade saltanatının sürmesi ve kendi selametinin temini için etrafındakileri para ile iğfal ve hafiyeliğe sevkeylemekten başka ne çare düşünebilir?

Tahta çıktığında iktidar mevkiinde bulduğu vekiller heyetini uygun durumlarda ne suretle başından atmış olduğunu görmüş idik. Fakat şu ilk muvaffakiyeti onun daimi korku ve endişelerini gideremezdi. Binaenaleyh yerini sağlamlaştırır sağlamlaştırmaz bir hafiye heyeti teşkil etti ki bu heyet az zaman içinde kendi kendine, bir oran kabul etmeyecek derecede genişledi.

Padişahlığı için casusluk etmenin bir sadakat gereği olduğunu yeryüzünde Allah'ın gölgesinin (yani padişahın) çıkarlarını korumak için bu sadakatin her müslüman için zorunlu olduğunu kullarına anlatmaya, onları bu suretle ikna ve iğfale pek çabuk muvaffak oldu.

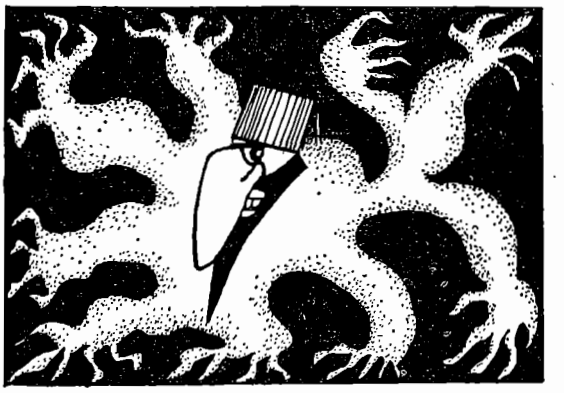

Ferruh Doğan

Nedimlerini ve kendine jurnal verenlerin hepsini teşvik için kesesinin ağzını açtı. Para ile birlikte rütbeler, memuriyetler, nişanlar saçtı. Bu suretle başlangıçta zorunlu bir sadakat telakki edilen hafiyelik nihayet kârlı bir sanat haline girdi. En çirkin ihtirasları teskin için en seri çare oldu. Abdülhamit vekillerden veyahut ordunun ileri gelenlerinden birini kendi mesleğine uyduramadı mı, onu uzak memuriyetlerinden birine, gidenlerden ekserisinin bir daha avdete muvaffak olamadıkları mahallere tayin ederek nazik bir yolla yanından uzaklaştırırdı.

Abdülhamit memleketi acı dolu bir zindana çevirdi. Bir derecede ki ortaçağ müstebitlerinin memleketi, bunun yanında cennet gibi idi. Gerçekten yalnız sokaklar ve umûmi mahallere hafiyeler koymakla yetinmeyerek bunları hususi meskenlere bile soktu. Girmedikleri yer kalmadı. Haremlere kadar dahil olup aile sırlarını iyice araştırdılar. Mâbeyincilerine, paşalara kendi dairesinden cariyeler bahşetti. Bu bağışı kabul etmemek mümkün değil idi. Gerek zevce, gerek cariye olarak bahşedilen bu kadınlar ara sıra Yıldız'a devam ederek kapılandıkları ailelerin durumu hakkında malûmat verirlerdi.

Hafiyeler ve yol açtıkları olaylar

Casuslar heyetinin idare merkezi Yıldız idi. Ahaliyi karışık bir ağ gibi sarmış olan bu casus şebekesinin şubelerinin tümü hep orada idi. Tahsin, İzzet, Ragıp, Şevket, Faik, Kadri, Tahir burada birer kolordu kumandanı idiler. Meşhur esir taciri, harem-i hümâyun müteahhidi sakallı Mehmet'i de unutmayalım. Bunların her biri, maiyetlerindeki kalabalık kurmay heyetlerinin yardımıyla saray dahilinde kendi nam ve hesaplarına birbirinin ah-

vâlini gözetlerdi. Adı geçen heyetlerin hariçte de pek gayretli azâları vardı.

Meclis-i vükelâ bile bu hafiye gözetiminden kurtulamaz her toplantıdan sonra içlerinden birkaçı arkadaşlarının tavır ve lisanı hakkında hünkâra jurnaller takdim ederdi. Vekillerden her biri dairelerine gelip giderken muayyen bir yolu takip etmeye mecbur ve bu yolu hiç bir bahane ile değiştirmemeye mahkûm idi. Bir sokağın sağından gideceğine, solundan geçen bir nâzırın evine vardığında kapıda kendisinin mâbeynden çağrıldığını teblig için bir memurun dikilip durduğunu görmesi mübalağalı olsa bile aşağıdaki olay gerçek ve doğrulanmıştır:

Sadrazam Halil Rıfat Paşa zaten kocamış olmakla beraber idrarını zaptedememek illetine müptela idi. Bir gün Yıldız'dan inip Bâbıâli'ye giderken köprüye gelmeden evvel yolda def-i hacet lüzumunu hisseder. Bir karakolun önünde arabadan iner. Sadrazam'ın arabasının anılan yerde durduğu hemen hafiyeler tarafından saraya bildirilir. Kendisinin derhal saraya avdet etmesi emri telgrafla tebliğ olunur, geldiğinde: "Karakolda ne işiniz vardı?" sualine cevaben "Ne işim mi vardı? İşte!" diyerek istanbulininin eteklerini açıp sırsıklam olmuş olan pantalonunu gösterir. Zavallı ihtiyar hastalığı dolayısıyla sık sık vukua gelen bu kazanın önünü alacak kadar bile arabadan çabucak inememiş.

Orman ve Ziraat Nazırı Melheme Selim'in icraat yeri Beyoğlu politika âlemleri idi. Mektep ve medreselerin hafiyeliği de müfettiş İsmail Paşa'nın uhdesinde idi. Rıdvan Paşa'nın biraderi askeri savcı Reşit Paşa askeri mahfillerde görevli olup son zamanlarda Genç Türkler'i muhakeme etmek üzere Taşkışla'da teşekkül eden divân-ı harbin reisi bulunuyor idi. Askeri mektepler ikinci nâzırı Rıza Paşa İsmail Paşa'nın ahvâlini gözetlemeye ve kontrole memur idi. Nihayet İsmail Paşa, bunu mağlup etmiş idi. Tüfenkçibaşı Tahir Paşa Yıldız civarının ve şehzadelerinin gözetimiyle görevli idi. Abdülhamit'in kendi gölgesine bile itimadı olmadığından bir mesele hakkında malûmat almak istediği zaman o işe birkaç kişiyi birden memur eder, bunlar birbirinden haberdar olmadıkları ve kendilerinden başka o işe memur kimse olmadığı zannında bulundukları cihetle verdikleri jurnallerle birbirini kontrol etmiş olurlardı. Mesela Abdülhamit bir vilayetin ahvâlini teftiş için İstanbul'dan bir soruşturma heyeti gönderir,

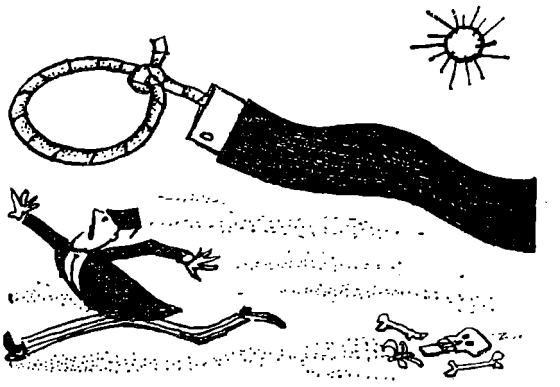

Ferruh Doğan

aynı zamanda valiye de bunlara yüz vermemesi, icraatlarına ehemmiyet vermemesi için özel surette tebligatta bulunarak vali ile heyetin güya ittifak edememelerini temin etmiş olurdu. Bir kere kendisine Rumca olarak verilen bir jurnali mütercime emniyet edemediğinden ayrı ayrı beş kişiye tercüme ettirmiş ve ilk tercüme eden mütercimin kendince (Abdülhamit kasdediliyor) mühim addettiği bir kelimeyi unuttuğu bu beş tercümenin karşılaştırılmasından anlaşılmakla o mütercimi sürdürmüş idi.

Yukarda isimlerini saydığımız kişiler büyük, küçük, âmir, memur bir sürü hafiye ile çeyrili idi. Bunlar hizmet ettikleri kişilerin bazen aleyhinde de jurnal verirlerdi. Bu sebeple adı geçen kişiler birbirine girerler, makamlarından düşer, sonra tekrar çıkarlardı.

Bu arada hünkârın en çok güvenini kazanmış olan Ahmet Celalettin Paşa bir defa İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Paris ve İsviçre'deki üyelerini Abdülhamit aleyhinde neşriyattan vaz geçirmek, bir defa da Abdülhamit'in yönetimi aleyhinde bir protesto makamında olmak üzere İstanbul'u terk ile Avrupa'ya giden Damat Mahmut Paşa'yı ikna ederek avdet ettirmek göreviyle Avrupa'ya gönderilmiş idi. İkinci görevinde muvaffak olamayarak dönüşünde, Abdülhamit kendisinden şüphelenmeye başladığı gibi Ebulhüdâ'nın telkin ve tehditleri de artmış olduğundan Ahmet Paşa bunca zaman hizmetinde bulunduğu efendisiyle ilgisini keserek Mısır'a firara mecbur olmuş idi.

Paris sefiri Münir ve eylemleri

Paris sefiri Münir Paşa, bu görevlerinden dolayı Ahmet Paşa'nın can düşmanı idi. Gerçekten Münir kendi dairesi dâhilinde başkalarının görev yapmasını çekemezdi. Avrupa'da Genç Türkler'in harekâtını teftiş eylemeyi kendi nefsine hasretmek ister, bunlar hakkın-

da hünkâra doğru, yalan sıkça malûmat vererek külliyetli para kopartırdı. Üç hükümet nezdinde sefir olduğu halde kendine hiç biri itibar etmezdi. Yabancı memleketlerdeki Osmanlı sefirleri beş altı senede bir kere izinli olarak İstanbul'a gelmedikleri halde Münir senede muntazaman iki üç defa gelirdi. Bâbıâli bu seyahatlerin hazineye yük olduğunu söyleyerek müsaade etmek istemez ise de çabası beyhude kalırdı. Çünkü o, vatanın güvenliği tehlikede olduğu için mutlaka İstanbul'a gelmesi lazım olduğunu bildirerek doğrudan doğruya saraydan müsaade alırdı. Münir'in çantasında, hünkâra suikast için teşekkül etmiş bir heyetin planlarına, Genç Türkler'in ihtilal teşebbüslerine, imtiyazlara ve top siparişlerine dair evrak ve zararlı ve tehlike sebebi olan uydurma mektuplar hiç bir zaman eksik olmazdı. Her geldikçe vatanını bir kere daha tehlikeden kurtardığından, binlerce lira daha çektiğinden dolayı övünerek avdet ederdi. Münir'in hünkârdan nasıl para kopardığına dair bir misal zikredelim:

İtalya şehirlerinden birinde, bir lokantanın (tabldot) sofrasındayız, sofrada zengin bir seyyah tacir var. Onun yanında da kendini kibar ecnebilerden gösteren bir zat oturuyor, bu iki zat sofradaki mevkileri gereği bir iki saat devam edecek bir münasebet peyda ederek konuşmaya başlarlar. Seyyah tacir, söz arasında yakında yapacağı seyahatten bahseder. Muhatabının ustaca sualleri üzerine, hangi şehirlere gideceğini, nerede ne kadar kalacağını, hangi otele ineceğini ve en sonra hangi yolla İstanbul'a gideceğini ayrıntılarıyla anlatır. Kibarlara yakışır biçimde yaşamak sevdasında bulunan zat, o sıralarda düştüğü şiddetli geçim sıkıntısı sebebiyle tacirin şu hikayesinden hemen müthiş bir roman zemini tertip eder. Doğruca Paris'e giderek Münir'i bulur. Ve hünkârın aleyhinde bir suikast tertip edilmekte olduğunu, kendisine elli bin frank verilirse bu planı bütün ayrıntılarıyla haber vereceğini söyler. Para Münir'in kendi kesesinden çıkacak değil ya! Hemen saraya telgraf çeker. Talebi üzerine para iki misli olarak gelir. Elli bin frangı muhbire vererek aldığı ayrıntılı malûmatı tekrar telgrafla İstanbul'a bildirir.

O esnada hiç bir şeyden haberi olmayan seyyah tacir, öteki memleketlerdeki işlerini bitirerek ve programına noktası noktasına riayet ederek İstanbul yolunu tutar. Hattâ seyahatının son kısmında kendisine katılan hafiyeler bile bu adam hakkındaki ihbarın ne kadar doğru olduğunu görerek hayret ederler. Nihayet adı geçen bozguncu İstanbul rıhtımına çıkar çıkmaz tevkif edilip Yıldız'a götürülür. Biçare neye uğradığını bilemez. Karşılamaya çıkan dostları keyfiyeti sefarethane ve konsolosluğa ihbar ederler, beş gün sonra bu zatın Abdülhamit aleyhinde suikast fikriyle itham olunduğunu anlarlar. Bir hafta sonra yanlışlık ortaya çıkınca zavallıyı salıverirler. Adı geçen tacir tevkif edilmesinin sebebini bir türlü anlayamadığı halde şu sergüzeştinin bari bir işe olsun yaramasını arzu ederek iki yüz bin liralık zarar ziyan dava eder ve alır.

İşte hiç aslı olmayan bir vakadan dolayı Münir'in yüzünden devlet hazinesinden bu suretle iki yüz bin lira para çıkar. Abdülhamit şu gerçek dışı ihbarından dolayı sefire kızdı mı dersiniz. Bilakis emniyet ve itimadı eskisi gibi bâki kaldı.

Paris sefirinin icraatı hakkında diğer bir vesika daha:

Almanya İmparatoru İkinci Wilhelm 1314 teşrin-i evvelinde (1896 Ekim) İstanbul'a geldiği zaman şöyle bir telgraf alır:

"Son derece sefalet içinde bulunan Osmanlı memurlarının ödenmemiş maaşlarının verilmesi için lütfen zat-ı hazret-i padişahîye keyfiyyetin ihtar buyurulmasını insaniyet namına rica ederim."

Tulon ve Nis Baş Şehbenderi
Şefik

Bu telgrafın gelmesi üzerine Yıldız'da hasıl olan telaşı görmeli idi. Hemen Münir'e telgraf çekildi. O da Şefik Bey'i alelacele Paris'e celp ile birkaç dakika sorguladıktan sonra onun gerçekten İmparator Wilhelm'e böyle bir telgraf çekmiş olduğunu anladı. Fakat onun nazarında bu mesele pek o kadar mühim bir şey değil idi. Abdülhamit'ten külliyetli para çekmek için bir hayli düşünmek lazım idi. Bunun için de Abdülhamit'i yine bir suikast teşebbüsünün mevcudiyetine inandırmak lazım geliyordu. Binaenaleyh hünkâra şu telgrafı çekti:

"Şefik, memurlara ödenmemiş maaşlarını verdirmeye çalışan ve şeyhülislam dahi dahil olduğu halde bazı nezaretlerle memurların ileri gelenlerinden teşekkül eden bir fesat heyetinin azasındandır. (Münir'in burada bazı nezaretler demesi, pederi Nafia Nâzırı Mahmut Celalettin Paşa'yı işe karıştırmamak için idi.)

Allah göstermesin, bunlar menfur bir cinayet işlemek ve bütün nâzırları ve ailelerini dinamit ile yok etmek tasavvurunda dahi bulunuyorlar. Fakat Şefik zât-ı şâhânelerine olan sadakat ve aşırı bağlılığı ve hükümet ve memleketine muhabbeti sebebiyle bu cinayet ve fesat cemiyetini dağıtmak arzusunda olduğundan keyfiyyeti bana ihbar eylemiştir. Eğer arzu buyurulursa cemiyeti dağıtmak için İstanbul'a dahi gidebilir."

Bu telgraf üzerine Abdülhamit hemen Şefik Bey'in İstanbul'a gönderilmesi için Münir'e emir verir ve yol masrafları için de iki bin frank gönderir. Bunun üzerine Münir ile Şefik arasında aşağıdaki konuşma cereyan eder:

Şefik — Madem ki efendimiz emrediyor. Giderim.

Münir — Yok! Hayır, tekmil işi bozarsın.

Şefik — Ne gibi?

Münir — Padişah bize sonra bir daha para göndermez.

Şefik — Maksadınız nedir?

Münir — Söyleyeyim! Şimdilik güya komite azasından imişler gibi altı kişinin ismini haber veririz. Ve kalanı için de tahkikat icra etmekte olduğumuzu bildiririz. Bu suretle hünkâr bize birçok para gönderir.

Şefik — Hiçbir kabahati olmayan birtakım kimselerin felaket sebebi olmayı katiyen kabul etmem. Ben İstanbul'a gideceğim.

Münir — Eğer giderseniz, hakiki bir fesat cemiyeti bile haber verseniz, hünkâr sizi astırır.

Şefik — Sebep?

Münir — Çünkü ben sizi pek yakından takip edilmesi gereken gayet tehlikeli bir cani olmak üzere bildirdim.

Şefik — Bunu ne hakla yaptınız? Ben namuslu bir adamım. Hünkârın aleyhinde hiçbir şey yapmadım. Yapmak niyetinde de değilim.

Münir — Ne kadar safdilsiniz! Bunların hep muamele icabı olduğunu anlamıyor musunuz? Menfaatim öyle icabediyor. Hünkâr hayırlı ve sadık kimselerin vücuduna inanmaz. Binaenaleyh benim Avrupa'da bulunanların hepsini ona fesatçılardan olmak üzere bildirmekliğim işimin gereğidir.

Şefik — Öyle ise, bu sözleriniz yalnız benim hesabıma değil demek?

Münir — Elbette. Çektiğim telgraflarda isimlerini zikrettiğim kişilere verdiğim namların en mülayimi "merkum, çapkın, mel'un, katil..." sıfatlarıdır. Bu adamların hepsi fena değildir. Fakat size tekrar söylüyorum, benim menfaatim öyle icabediyor.

Şefik — Anlamıyorum.

Münir — Bunda anlamayacak ne var? Eğer ben hünkâra kendimi burada birçok çapkınlara, fesat erbabına nezaretle meşgul gibi göstermezsem, burada duramayacağım gibi şu memuriyetimden de hiçbir kârım olmaz.

Şefik — Ya hünkâr sizin şu hilenizi haber alacak olursa?

Münir — Hünkâr mı? Ben istediğimi yaparım. Bakınız, geçende beni telgrafla İstanbul'a çağırdılar. O zaman yüzde doksan dokuz azledilmek ihtimalim vardı.

Şefik — Ne için?

Münir — Orası bana ait... Ben ne yaptım? Buradan hareket etmeden evvel Hariciye Nazırı Mösyö Hanuto'yu gördüm. Onun vasıtasıyla Reisicumhur Mösyö Feliks Fur'dan bir mektup aldım. Bu mektupta Reisicumhur Tesalya'da elde edilen zaferlerden ve hususiyle Tesalya'nın süratle tahliye olunmasından dolayı hünkâra tebriklerini bildiriyor ve Fransa ile devlet-i âliye arasında mevcut dostane ilişkiyi muhafaza hususundaki gayretimi överek, hünkârın, mektubuna göndereceği cevabı yine bizzat benim vasıtamla göndereceğine ümitvar bulunduğunu yazıyordu.

Huzura çıktığım zaman: "Feliks Fur Hazretleri hâk-i pây-i şâhânelerine yüz sürüyor" diyerek Reisicumhurun mektubunu verdim. Ve güya Reis tarafından geliyormuş gibi buna benzer tabirlerle sözüme devam ettim. Hünkârın kibir ve azametini o kadar okşadım ki nihayet gülmeye başladı. Genç Türkler'i mahvetmek, elleri ayakları zincirlerle bağlı olduğu halde kurbanlık koyun gibi huzurlarına getirmek için pek çok çalıştığımı, fakat iyi bir sonuca ulaşabilmem için zat-ı şâhânelerinin hakkımda ne olursa olsun emniyet ve itimatta berdevam olmaları gerektiğini söyledim. Bu sözlerim üzerine hünkâr kollarını açarak: "Gel sakalımı öp!" dedi. Ben çekindim, dizlerine kapandım. Eliyle tutup kaldırarak: "Gel, gel! Sen benim oğlumsun! dedi. Kolları arasına aldı, ben de öptüm. Fakat aman yarabbi! Sakalı ne de fena kokuyordu!"

Şefik Bey, muhatabının bu cüretine hayretle, Münir'e bu dolapları meydana çıktığı zaman kendisine bir zarar geleceğinden korkup korkmadığını sorunca Münir tekrar söze başlayarak:

— Onu ben de düşündüm. Ve zaten çektiğim telgrafların mübeyn kâtiplerince görülmesini

arzu etmediğimden hünkâra dedim ki "Ekseriya jurnal takdiminde pek güçlük çekiyorum. Zira etrafınızdaki adamlardan emin değilim. Bunları zât-ı şâhânelerine doğrudan doğruya takdim edebilmek için bir vasıtaya ihtiyacım var." Bunun üzerine hünkâr bana Kamil isminde bir boşnak gösterdi...

Ne güzel bir ahlak levhası değil mi?

Yıldız'ın emirnamesi

Casusluk idaresi şube reislerini zikrettikten sonra posta müdürlerine Yıldız'dan verilen gizli talimatı bunların da hafiyelik hizmetine nasıl iştirak ettiklerini göstermek için mahrem kaydıyla Yıldız'dan yazılan aşağıdaki emirnameyi yayımlamakla yetiniyoruz:

"1 — Postalar açıldığı zaman şüpheli görünen mektup veya paketlere el konulup derhal saraya gönderilecektir. Bu mektuplar zararlı kişilerden gelmedikleri ortaya çıktığı takdirde postahaneye iade olunacaktır.

2 — Beyoğlu ve Galata postahanelerine, mektuplarını almak üzere sık sık gelen kişilerin eşkâlini zaptetmek faydadan uzak değildir.

3 — Mektupların emr-i muayenesi (yani açılması) müdürlerin tecrübe ve dirayetlerine bırakılmıştır.

4 — Postrestant olarak gelen mektuplar vesair eşya birinci derecede şüpheli göründüğünden, bunların gönderildiği kişiler tebeamızdan ise ve icabederse kendilerine teslim edilmemeleri gerekli görülmüştür.

5 — Posta muamelâtının intizamını sekte ve tehire uğratmamak için şüpheli mektupların nizama göre belirli olan dağıtım saatine kadar iade edilmek üzere bir dağıtıcı (posta görevlisi) vasıtasıyla hemen mâbeyne gönderilmeleri gerekli ve elzemdir.

6 — Özel olarak dikkat edilmek üzere isimleri tarafımızdan evvelce size bildirilen yüksek memurlar namına gelmiş mektuplar istisnasız mabeyne gönderilmelidir.

7 — Ecnebi memleketlerden gelen yolcuların İstanbul ahalisinden ve zararlı fikir sahiplerinden bazı kişiler namına mektup, paket, kitap vesaire getirmelerine meydan verilmemek üzere iskelelerde önlemler alınmalıdır.

8 — Ecnebi posta vapurlarıyla yelken ve balık kayıkları tayfasından olup gemileri limanda bulunduğu müddetçe izinli olarak karaya çıkan kişiler özel olarak gözetim altında bulundurulmalıdır.

9 — Şüpheli kişilerin mektup, kitap ve paket almak veya vermek üzere adı geçen tayfaların yerine tebdil kıyafet ile gemiye gitmelerine asla meydan verilmemelidir.

10 — Ellerinde ecnebi memleketlerdeki konsolosluklarımızca usulü ve nizamı dairesinde verilmiş pasaportlar bulunduğu halde İstanbul'a avdet eden Osmanlı tebeası, işbu pasaportlardan bazıları üzerine konulmuş bilinen işaretler tetkik edilinceye kadar birkaç saat alıkonulacaklardır."

İşte hariçten gelen mektup vesaire hakkındaki sınırlamalar bu yolda idi. Dahili mektupların muamelesi bundan daha basit idi.

Mektupların kırmızı balmumu ile mühürlenmesi yasaklanmış idi. Fakat bu yasaktan haberi olmayarak ara sıra postalara böyle mühürlü mektuplar bırakanlar olduğu için posta idaresi anılan yasaklamayı bazen gazeteler vasıtasıyla şu yolda ihtara mecbur olurdu:

"Kırmızı balmumu ile mühürlenmiş mektupların yakılacağı ihtar olunur."

Şu ihtarda mektupların okunduktan sonra yakılacağı ciheti belirtilmemiş ise de işin böyle olacağını söylemeye hacet yoktur. ■

(Sürecek)

Halit Ziya Eskidi mi?

Tomris Uyar

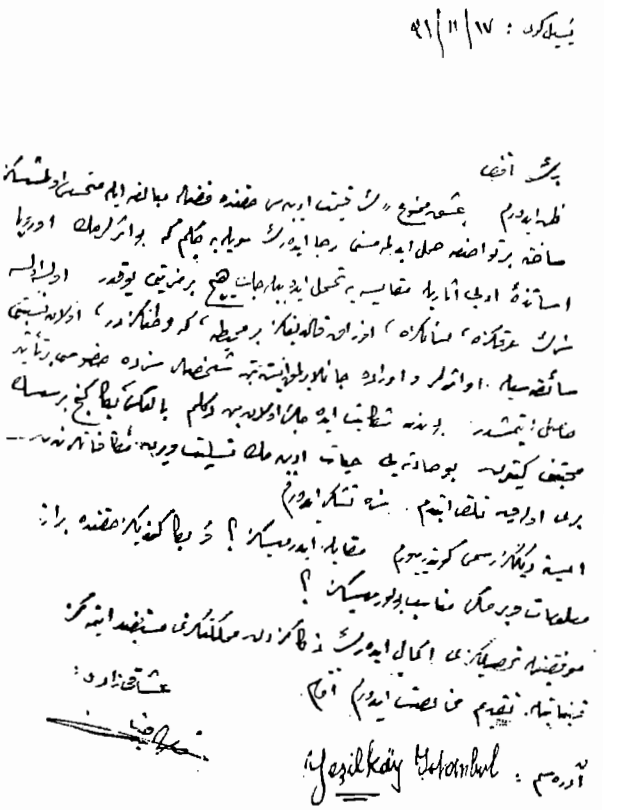

Mektubun tarihi 1931. Demek Fuad Gedik (babam) o yıllarda 18 yaşında, yani şu anda benim oğlum olacak yaşta. Annesi Refia hanım genç yaşta öldüğünden babası Süleyman Sırrı bey, özellikle torunu yaşındaki küçük oğluna ilgi gösteriyor. Onu o günlerin Erenköy Amerikan Koleji'ne yatılı yazdırdıktan, okul müdürüne oğlunun öksüzlük acısını çok yoğun yaşamayacak biçimde yetiştirilmesini rica ettikten sonra işinin başına dönüyor. Okul bittikten sonra onu İsviçre'ye hukuk öğrenimine gönderecek. Tek derdi, oğlunun sağlıklı, kültürlü, çağdaş bir genç olarak yetişmesi. Elinde avucunda ne varsa bu uğurda harcamaya hazır. Belki de kızı yaşındaki karısının ölümünden sonra tek avuntusu bu. O günlerde oğlunun, aile çevresinin -Ahmet Rasim, Falih Fıfkı, Şükrü Kaya, Süleyman Nazif- etkisinde kalarak önce edebiyata sonra da felsefeye dört elle sarılacağını nerden kestirebilirdi ki? Çevresinden onca uzakta.

(Yazarlarımızın bazan, özellikle kırsal kesimden gelme yazarlarımızın sık sık yaptığı gibi kendime soylu bir geçmiş döktürdüğüm sanılmasın! Bu karışık tarihler, bu *kırık hayatlar* aracılığıyla Halit Ziya'yı ve bizleri yerli yerine oturtmak istiyorum, o kadar.)

O yıllarda Fuad Gedik'in tek avuntusu, Halit Ziya'nın kitaplarıymış yaban ellerinde. "Ahmet Cemil, Muallâ, Nihal, Bihter, Doktor Ömer Behiç ve bir bekâr odasında kopçalı botlarını silkerek çıkaran Neyyir ve diğerleri, hiçbir zaman unutulmayacağa benziyormuş." Bu duygularını *Aşk-ı Memnu* yazarına yazdığı bir mektupta açıkça belirtmiş ve yukardaki yanıtı almış. Şu mektubu:

Yeşilköy, 17/11/31

Beyefendi,

Zannederim, Aşk-ı Memnu'nun kıymeti edebiyesi hakkında fazla mübalağa ile mütehassis olmuşsunuz. Sahte bir tevazua hamledilmemesini rica ederek söyleyeceğim ki, bu eserlerimin Avrupa üstadlarının edebi asarıyla mukayeseye tahammül edebilecek hiçbir meziyeti yoktur. Bu olsa olsa, sizin ırkınıza, lisanınıza, uzak kaldığınız bir muhite -ki vatanınızdır- olan saikası ile sizde hususi bir tesir hasıl etmiştir. Bundan şikayet edecek olan ben değilim. Bilakis, bana genç bir sesin muhabbet getirdiği bu hadiseyi edebi hayatımın en teselliyet verici mükafatlarından biri olarak telakki ettim, size teşekkür ederim.

İstediğiniz resmi gönderiyorum. Mukabele eder misiniz ve bana kendiniz hakkında biraz malumat vermeyi münasip bulur musunuz?

Muvaffakiyetle tahsilinizi ikmal ederek zekanızdan memleketimizi müstefid etmeniz temenniyatıyla takdim-i muhaleset ederim efendim. *Uşşakizâde Halit Ziya*

"Bilmem Halit Ziya eskidi mi?" diye soruyor babam yıllar sonra.

Dili, kendi arılaştırdığı dili bile oldukça eski belki. Ama, Osmanlıca sözlüğü karıştırarak tek tek bazı eskimiş sözcüklerin anlamlarını bulabiliriz hemen. Gelgelelim mektubun kaleme alınışındaki alçakgönüllülüğü, içtenliği, zarifliği kavramak için hiçbir sözlüğe gerek yok. Bize *yabancı* gelen, dilden çok bu özellikler. Koskoca bir yazarın on sekiz yaşındaki bir delikanlıya "Beyefendi" diye seslenmesi sözgelimi, "efendim" demesi. Kendi yapıtlarını açıkça eleştirmekten kaçınmaması, yine de duyduğu müthiş keyfi gizlememesi. Bugünlerde yazılmış olsaydı belki sözümona bir eşitlikle başlardı mektup: "Merhaba sevgili arkadaş!" ve bir sürü öğütten ve yönlendirmeden sonra yazar, arkadaşın kendisini okumakla doğru yolda olduğunu belirtir, belki ilgisinden ötürü teşekkür etmeyi de aklına getirirdi. Oysa Halit Ziya -bütün usta yazarlar gibi- okurunun yüzünü merak ediyor, bu yüz aracılığıyla birtakım ipuçları geçecek eline, nasıl bir kitleye seslendiğini kavrayacak, biliyor.

Bu olayda, genel çizgiye aykırı düşen başka *yabancılıklar* da var: Sözgelimi Trabzon mebusu Süleyman Sırrı beyin zamanının edebiyatçılarıyla içli-dışlı oluşu, oğlunun edebiyatla ilgilenmesinden gurur duyuşu ve yıllar sonra yurduna dönüp savcılık, yargıçlık gibi görevler alan oğlunun edebiyata olan ilgisini, okuma alışkanlığını bugün de yitirmemiş olması.

Geçen yıl, eski edebiyat dergilerine bir göz atarken şaşırıp kalmıştım. Bütün yazarlar fikir yazıları yazıyorlar bir dönemde! (Fikirlerine katılmak zorunda değilsiniz tabii.) Sonra da bizim yeni dergileri karıştırmıştım. Çoğu, sataşmadan, kişisel küfürleşmeden öteye gidemeyen, bir kulaç derine inemeyen yazılar iyice sarsmıştı beni. Belki de yeterince nesnel davranamıyorum kaygısıyla, kendimi ben yaşta bir Halit Ziya'nın yerine koyarak, onun gözünden bakmıştım dergilere. Sonuç daha da feciydi.

Belki çok basit bir saptama ama sorun "Beyefendi" diyebilmek ve bu seslenişi hiç sulandırmadan, saygı yükünü hafife almadan karşılıklı benimsemekte mi düğümleniyor? ■

AYIN ON KİTABI

Füsun Akatlı, Oktay Akbal, Hulki Aktunç, Mehmet Başaran, Ferruh Doğan, Vedat Günyol, Atilla Özkırımlı, Emil Galip Sandalcı, Turgut Uyar ve Hilmi Yavuz'dan, tür sınırlamasına girmeyerek, son aylarda okuyup beğendikleri üç kitabın adını istedik. Daha sonra bize verilen kitap adlarını tarayarak yinelenenlerden bir liste oluşturduk. Ayın önerilen kitapları diyoruz bunlara.

Günlükler / Franz Kafka
Günlük, Cem Yayınevi

İlk Yapıt. 50 Yıl Sonrakiler / Dağlarca
Şiir, Özgür Yayın Dağıtım

Beşibiyerde / Can Yücel
Şiir, Adam Yayınları

Bir Zavallı Sarı At / Salâh Birsel
Deneme, Çağdaş Yayınları

Ona Sevdiğimi Söyle / Tarık Dursun K.
Öykü, Bilgi Yayınevi

Levi-Strauss / Edmund Leach
İnceleme, Afa Yayınları

Bir Beyoğlu Düşü / Demir Özlü
Anlatı, Ada Yayınları

2027 Yılının Anıları / Çetin Altan
Anılar-Yazılar, Özgür Yayın Dağıtım

Sevgili / Marguerite Duras
Roman, Can Yayınları

The Selamın Aleyküm / Latif Demirci
Karikatür, İletişim Yayınları

Enteresan Bir Mösyöye ve de Ağzındaki Baklaya Dairdir

Süreyya Berfe

Yanlış anlamaları çok severiz. Kolaydır, işimize gelir, gık denemeyecek bir mazerettir. "Pardon. Yanlış anlamışım." Bu üç kelimelik anahtar her kapıyı açar, bu üç kelimelik beceri her düğümü -kördüğümü dahil- çözer. Aynı dili konuşan, aynı dille düşünen, duyan, gören, kavrayan insanlar nasıl olur da birbirlerini yanlış anlarlar? Gel de anla. Bu anlaşılmaz durumla ilgili anlaşılır ve keyifli bir anlaşma zemini var: "Beni bir tek sen anladın. Ama yanlış anladın." Yaşasın dillerdeki, gönüllerdeki ve zihinlerdeki lastik!

Bu netameli lastiğin öksesine yakalanmamak için veresiye değil peşin konuşmak iyi olacak: Amacım Memet Fuat'ı ve hazırladığı antolojiyi savunmak değil, bu bir. Mösyöyü yerin dibine batırmak da değil, bu da iki. Peki nedir amacım? Söyler miyim? Anlayan anlar ya da yanlış anlar.

Mösyönün fetvası

Sanat Olayı'nın Haziran sayısında "Sorumsuzluk" başlığı ve Sanat Olayı imzasıyla bir "İlk Yazı" yazmış mösyö. Yazıya başlar başlamaz patlatıyor fetvayı:

"'İlerici 'hatta toplumcu' etiketi taşıyan Türk aydını, bu niteliklerin, ne çetin sorumluluklar getirdiğinin ya farkında değildir; ya da o kadar benmerkezci bir yapıya sahiptir ki, metodun içerdiği kuralları ve zorunlulukları, kolaylıkla eğer büker."

İlerici ve toplumcu etiketinin ne çetin sorumluluklar getirdiğinin farkında olan mösyönün bizâtihi kendisidir. Farkında olduğu için, ne idüğü belli bir TRT'ye dizi filim senaryoları yazmıştır ve yazmaktadır. Farkında olduğu için, Türk aydınına, Türk şiirine sövmeyi alışkanlık haline getiren Kabaklı Ahmet Efendi'nin dergisine üç sayı üstüste gıllıgışlı beyanatlar vermiştir.

Mösyönün serdettiği hakikatler...

Hakikat bir: "Garip şiiri (Birinci Yeni) rahatlıkla Yedi Meşale'cilerin uzantısı sayılabilecek, bir 'resmi şiir' ideolojisidir. Bunu bazı Yedi Meşale'cilerin Garip'e katılması (Cahit Sıtkı, Ziya Osman) kadar, Garip döneminde Nazım çizgisi şairlerinin 'tehlikeli muhalif' işlemi görmüş olması da kanıtlar."

Garip hareketi Yedi Meşale'cilerin uzantısı ve resmi şiir ideolojisidir. Bu neden böyledir? Mösyö nedenlerini yukarıda açıklıyor. Ama nalıncı keseri misali kendine yontarak açıklıyor. Cahit Sıtkı'yla Ziya Osman Garip'e katılmadılar, kendi şiir anlayışlarını bırakmadan ilgi duydular, sevdiler. Bay mösyönün dilinde

katılmak ne anlama geliyor onu bilmek gerek. "Ben Hececiler'den ayrıldım Garip'e katıldım." "Katıldım" buradaki anlamındaysa bay mösyö eline kağıdı kalemi alıp, Cahit Sıtkı ve Ziya Osman'ı Garip'e dahil ederek evlere şenlik tarihi yanlışı düzeltmelidir.

Şimdilik 'tehlikeli muhalif'i bir yana koyalım; Oktay Rifat ve Melih Cevdet Anday hayatta. Onlar herhalde devrin iktidarıyla nasıl canciğer kuzu sarması olduklarını anlatacaklardır. Mösyömüzün gözler önüne serdiği müthiş bir hakikat daha var:

"Nasıl olur da, CHP diktasının 'kapıkulları' Garip'çiler, bu diktanın türlü eziyeti reva gördüğü toplumcuların devamı sayılırlar."

Hangi hareket hangi hareketin devamı, hangi şair hangi şairin devamı nasıl bileceğiz bunu mösyö? Elinizdeki kesin ölçüleri söyleyin de okurlar yanılmasın. Garip'çilerin Yedi Meşale'cilerin uzantısı olduğunu, toplumcularla ilgileri olmadığını örneklerle, belgelerle açıklayın da tereddütlerimiz zail olsun.

Yıl 1946. Orhan Veli ve Oktay Rifat 32, Melih Cevdet Anday 31 yaşında. Dünya umurlarında değil. CHP diktasının kapıkulları resmi şairliklerini sürdürüyorlar. Açlık, savaş, barış, içtimai meseleler, halk vız gelip tırıs gidiyor.

Yıl 1946. Zatıaliniz 21 yaşındasınız. CHP diktasının açtığı şiir yarışmasında *iradeniz hilafına* (mı?) ikinci oluyorsunuz. Onlar kapıkuluyken mösyömüz ne kuluydu acaba?

Mösyönün ağzındaki bakla

Bay mösyöye göre İkinci Yeni de resmi şiirdir ve Garip'çilerin uzantısıdır. Çünkü Oktay Rifat her iki akımda da görünmektedir. Bu kafada bir mösyö, böyle enteresan bir mösyö lafı dolandırmamalı, ağzındaki baklayı çıkarmasa bile ucunu göstermeli ve demelidir ki:

"Ben Türk şiirinde bir vak'ayım. Mavi dergisi bir vak'adır. Hattâ Mavi hareketi vardır. Hazırlanacak antolojilerde bana epeyce yer verilmelidir. Benim tek başıma gerçekleştirdiğim ulusal sentezden uzun uzun sözedilmelidir. Garip ve İkinci Yeni şiirimize önemli bir katkıda bulunmamıştır. Şiirimizi geliştiren benimle Mavi etrafındaki şairlerdir."

Türk şiirinin zenginliğiyle uğraşmayı bırakın Bay mösyö, enteresan oluyorsunuz. ■

DERGİDEN

Günümüzde Kitaplar'ın bu sayısında bir yazı dizisine başladık. Osman Nuri'nin (1875-1909) "Abdülhamid-i Sâni ve Devr-i Saltanatı" adlı yapıtından alınan "Meslek-i İstibdad-i Hamidî" ile "Abdülhamid ve Matbuat" bölümlerinden oluşan bu yazı dizisi dört sayı sürecek.

Kadir Yerci'nin hazırladığı "Arap Harfleriyle Basılmış Felsefe Kitapları Kaynakçası" da üç sayı sürecek bir çalışma. Bu konuda bugüne değin yapılmış kaynakçaların en kapsamlısı olan bu çalışmanın, yalnız felsefeyi uğraş edinenler için değil, Türk düşünce tarihiyle ilgilenen herkes için yararlı olacağını sanıyoruz.

Dr. Halil İbrahim Bahar'ın geçen sayımızda yer alan "Hilmi Yavuz'un Eleştirisi Dolayısıyla Bir Freud Çevirisi Üzerine" başlıklı yazısının sonundaki dipnotlarından üçüncüsü bir dizgi yanlışı sonucu eksik çıkmıştır. Söz konusu dipnot şöyle olacaktır: "3 — LA METHODE PSYCHANALTIQUE ET LA DOCTRINE FREUDIENE ROLAND DALBIEZ, BIBLIOTHEQUE NEURO-PSYCHIATRIQUE DE LANGUE FRANÇAISE DESCLEE DE BROUWER ET CIE, PARİS 1949.

Yine geçen sayımızda yer alması gereken bir açıklama, dizgi aşamasında unutulmuştur. Bu açıklamada Tomris Uyar, bir okurumuzun, İrfan Pınarbaşı'nın 17. sayımızda yayımladığımız yazısında kendisini, hem imza günlerine karşı çıkması, hem de o günlerde yapılan bir imza gününe katılmasını eleştirmesi üzerine, söz konusu imza gününe katılmadığını, adının kendisine sorulmadan açıklandığını, nitekim uyarısı sonucu imza günü yayımlanan ilanda adının yer almadığını ve bu yanlışın düzeltildiğini belirtiyordu.

Işıl Özgentürk Tokyo Film Festivali'ne katıldığı için "Görüntüler" yazısını yetiştiremedi bu sayımıza. Ama "At" filminin başarısı bu eksikliği unutturdu. Günümüzde Kitaplar olarak filmin yönetmeni Ali Özgentürk'ü, senaryo yazarı Işıl Özgentürk'ü, başoyuncusu Genco Erkal'ı ve filme emeği geçen tüm çalışanları içtenlikle kutlarız. Dileğimiz benzeri başarıların sürmesidir.

Bir Zamanlar Bir Kitap

Çapraz Delikanlı

İbrahim Yıldırım

Bahar ve yaz aylarında yolunuz Cağaloğlu'na düşerse, ucuz kitap sergilerini dikkatle, titizlikle inceleyin: Hiç ummadığınız an, ummadığınız kitapları edinebilirsiniz buralardan: Elli yıl öncenin daha okur eli değinemiş kitaplarına ilk sizin eliniz değebilir, ilk siz çevirebilirsiniz o kitapların kapaklarını. Cağaloğlu kitaplarını tüketmekte zorluk çeker. Yararlanın, bu fırsatı değerlendirin, birkaç kitap da siz edinin.

Korku, Aradığım Kadın ve *Çapraz Delikanlı*'yı aynı anda bir Cağaloğlu yer kitapçısından edinmiştim. Şimdi, bunlardan biri bu yazının konusu olacak...

Korku: Sadri Etem'in hikâyeleri. 1934 yılında Remzi Kitaphanesi tarafından yayımlanmış. Kapak düzenini *Cemal Nadir* yapmış: Beyaz "korku" yazısının gerisinde diğer "korku" yazıları uçuşuyor; siyah, gri ve açık mavi... Altta, gülümseyen bir kadın profilinin hemen yanındaki kötü bakışlı adam kapağa sanki gizlice süzülmüş...

Aradığım Kadın: İhsan Koza'nın romanı. Tasvir Neşriyatı'nın 57. kitabı. Kapak ressamı Naci Kalmukoğlu: Çok uğraşıldığı belli olan; güzel bir çerçeve içindeki kadın portresinin önündeki orta yaşlı, üzgün adam, elini pek de masum bakışları olmayan çocuğun omuzuna atmış. Bir kapak resminin ötesinde bir çalışma bu!

Çapraz Delikanlı: Aka Gündüz'ün romanı... Semih Lûtfi'nin Ucuz Romanlar Serisi'nin üçüncü kitabı. Kapak düzenini kimin yaptığı belli değil. Ama bu serinin hemen hemen bütün kapaklarını yapan *Münif Fehim* kesinlikle olamaz! Çünkü, sarı zemindeki dolunayı andıran dairenin içinden bize bakan donuk bakışlı genç kadın ve genç adam Hollywood filmlerinden çıkıp bu kapağa yerleşmiş gibiler. Sol köşedeki Semih Lûtfi'nin kadın binicili kanatlı atı amblemi de kurtaramıyor kapağı...

Ben yine de Çapraz Delikanlı'yı seçiyorum!

*
* *

Kitabın ilk sayfasında bir sunu var. Aka Gündüz, *Çapraz Delikanlı*'yı başka bir romanının kahramanına (Dikmen Yıldızı'na) *ithaf* etmiş. Bu kadarla da kalmamış yazar: onurlu Türk kızları romanda hep Yıldız Murat'a gönderme yapılarak tanımlanmış: *"Pol Burje'nin kadınları, Marsel Prevo'nun kızları, Türk güzelinin ruhu bir araya gelmiş, bir kaynaşma olmuş. Bir buhurdandan çıkan bu esrarlı kay-*

naşma dumanından da bu kadın peyda olmuş. Ve Aykız, aynen hayat! Onda biraz Dikmen Yıldızının sevimli sükünu, sevimli gururu var."

Öte yandan, *Çapraz Delikanlı*'nın önemli kahramanlarından biri de Aka Gündüz! Yazarımıza, roman tefrika edilirken iki kez suikast girişiminde bulunur.

Kim öldürmek isteyebilir Aka Gündüz'ü? Tabii bir roman kahramanı!

ÇAPRAZ DELİKANLI

(Yakında tefrika etmeye başlayacağız)

Romanın tefrika edileceği gazetede bu duyuruların yayımlandığı günlerde Aka Gündüz, *"üç imzasız kadın mektubu"* alır. Bu mektupları yazan kişi yazarımızı uyararak Çapraz Delikanlı'nın yayımlanmasını engellemek ister: *"Çapraz Delikanlı romanının neşrinden vazgeçseniz nasıl olur? Bu meçhul ve bedbaht kadın size sığınıyor. Siz ki o kadar çok eser çıkarırsınız, varsın bu da tozlu bir raf üzerinde unutulup kalsın."* Ancak, Aka Gündüz bu tehditkâr ricalara aldırmaz ve romanı tefrika etmeye başlar: Ankara... 1930'lar... Sosyetenin bütün kadınları, Bir Vekil'in müdürlüğünü yapan Çapraz'a çılgınca âşık! Ama, *"bütün bir beldenin kalbini arkasında sürükleyen kadınla bütün bir beldeye, bütün bir dünyaya kalbini kapayan"* Çapraz, kesinlikle yeni bir serüven yaşamak istemez... Roman, Çapraz Delikanlı'ya aşık kadınların günlüklerinden alıntılarla sürer. İşte bazıları: Benzigül'ün Defterinden, Fatiş'in Defterinden, Çilekden'in Defterinden...

Romanın ikinci kısmı Aka Gündüz'e yapılan ilk suikastın anlatımıyla başlar: Yazarımıza, içine köpek zehiri enjekte edilmiş bir kutu çikolata gönderilmiştir. Aka Gündüz bu çikolataları önce köpeği Alüş'e tattırarak mutlak bir ölümden kurtulur...

O kadar içten, o kadar keyfini çıkararak yazıyor ki Aka Gündüz, kızamıyorsunuz bir türlü. Ama biz yine de dudaklarımıza birer buruk gülümseme yerleştirerek çocukça entrikalarla örülmüş romanı okumayı sürdürelim: Bu yazının başında küçük bir alıntıyla tanıtılan Aykız artık romanda yerini almıştır. Çapraz Delikanlı'yla yaşayan, bu "inanılmayacak kadar güzel" kadın kimdir? Bütün Ankara sosyetesi günlerce bu soruya yanıt arar. Dedikodu ve fenalık ayyuka çıkar. Bu dertli günlerinde Çapraz'la Aykız'ın tek dostu Çapraz'ın sekreteri Perin'dir. Okur tam Aykız'ın kim olduğunu öğrenmeye hazırlanırken Aka Gündüz'e yeni bir suikast girişiminde bulunulur: Yazar, bir av partisi sırasında pusuya düşürülerek kurşunlanır... ama yine kurtulmayı başarır. Hattâ, *"meçhul katil"*i yakalayarak konuşur, onunla dost olur. Aslında, Çapraz ile Aykız kardeştir. Bunu Ankara'yı terkederlerken Vekil'e bıraktıkları mektuptan öğreniriz: Çapraz ve Aykız kendileri gibi kardeş olan Müjgan ile Kerim'e âşık olarak onların kurdukları kötü düzenin kurbanı olmuşlardır. O kadar ki, Aykız, rastlantıyla bulunduğu bir randevu evinde basılmış, hiç ilgisi yokken emrâz-ı zühreviyeye gönderilmiş, otuz beş gün süreyle tedavi edilmiştir. Doğaldır bu. Çünkü, Aka Gündüz'ün romanlarında bütün felaketleri kadınlar yaşar: fahişe olurlar, alkolik olurlar, frengi olurlar. Bir *Şoförün Hatıra Defteri*'nde, *Bu Toprağın Kızları*'nda, *Zekeriya Sofrası*'nda, *Üvey Ana*'da hep böyledir. Buna Aka Gündüz'ün takıntısı ya da realite anlayışı diyebiliriz... İşte, Çapraz'ın Vekil'e gönderdiği bu çok ayrıntılı mektuptan sonra, Aka Gündüz "meçhul katili"ne verdiği söz üzerine romanın devamını yazmaktan vazgeçer. Kitabın sonunda (romanın değil) "meçhul katil" ile Çapraz Dikmen Yıldızı'nın yardımıyla evlenirler. "Meçhul Katil" sekreter Perin'dir; Aka Gündüz'ü, Çapraz Delikanlı'nın sırlarını yazıyor diye öldürmek istemiştir.

***

Semih Lûtfi ucuz romanlar yayımlamaya Reşat Nuri'nin *Acımak*'ı ile başlamış (1936). *Çapraz Delikanlı* dizinin üçüncü kitabı. Bu dizinin bazı kitaplarını anmadan geçmeyelim: *Ölmüş Bir Kadının Evrakı Metrukesi* (Güzide Sabri), *Afrodit Buhurdanında Bir Kadın* (Reşat Enis), *Sözde Kızlar* (Peyami Safa), *Bu Kalb Duracak* (Mükerem Kamil)... Bütün kitapların yükseltilmiş fiyatları: 75 kuruş (ciltliler 125 kuruş).

Yolunuz Cağaloğlu'na düşerse yer kitapçılarının başında durun, bu kitaplardan bir iki tane mutlaka alın. ■

İlk Kitapları

Birinci Kilometre

Mehmed Kemal

Liseden Arap Adnan derdik bir arkadaşımız vardı. Öyle kitapla, mitapla başı pek hoş değildi, gözü topta ve izcilikteydi. Okulu bitirdikten sonra hepimiz birer iş tuttuk. Arap Adnan da, Millî Eğitim Bakanlığı'nın kitaplığında bir iş buldu. Dönem Hasan Ali Yücel dönemi. Milli Eğitim Bakanlığı sonradan adına klasikler denilen kitaplar yayımlıyor, bunları kendi açtığı kitabevlerinde satıyordu. İşte bizim Arap Adnan (soyadını bir türlü çıkaramadım) bu kitap satış yerinde çalışıyordu. Bir gün bana dedi ki:

«Sen şiirlerini kitap olarak yayınlamak istemiyor musun?»

«İsterim ama bende para yok.»

«Para kolay,» dedi.

Adnan, kitapçılık yaptığı için benim kitabın basılmasını istiyordu. Satar mı, satmaz mı orasını düşündüğü yoktu. İlerde yapacağı kitapçılığın ilk adımını benimle atıyordu. Demek başka şair de, yazar da tanımıyordu.

Kitabı İstanbul'da bastıracaktık. Ankara'da «matbaa» mı yoktu? Vardı ama, şimdi düşünüyorum daha pahalıydı, daha zevksizdi. Yoksa ne diye İstanbul'a gidip kitap bastırmak istiyorduk! Aslında, İstanbul'da «matbaa» işini ben de bilmiyordum. Eşe, dosta sorar öğrenirdim. Hem Orhan Veli de kitaplarını İstanbul'da bastırmıyor muydu?

Adnan, sanırım yüz lirayı aşkın biraz para verdi, üstünü de ben buldum, şiirler koltuğumun altında İstanbul yolunu tuttum. Önümüz yaz sonlarıydı, İstanbul'da birkaç gün kalırdım, benim için dinlenme de olurdu.

Ankara'dan dolayısıyla taşradan gelenlerin baş acentesi Agop Arad'dı. Kimin yolu İstanbul'a düşse, kimin başı derde girse, Agop Arad bulunur, çözüm aranırdı. Dost Agop da, herkesin işine koşmaktan geri durmazdı. Agop'u buldum, «Böyle böyle bir kitap bastıracağım» dedim.

«Kolay,» dedi. «Bizim Avedis dizer de, basar da.»

Avedis'i bulduk. Ebussuut caddesine Meserret'in yanından girdim, biraz ilerde küçümencik bir basımevi. Kasalarda el dizgisi harfler, bir de küçük boy bir baskı makinesi. Avedis bizim şiir kitabını dizecek, basacak, ciltleyecek bize verecekti. Pazarlık ettik, uyuştuk, birkaç kuruş avans verdik, müsvetteleri teslimledik.

Avedis Aleksanyan hoş, gün görmüş bir adamdı. Avansı öğle üzeri vermiştik, beni hemen Ebussuut'un karşısındaki sokakta bir Ermeni lokantasına yemeğe götürdü. Tencere yemekleri yedik, şa-

raplar içtik, parasını da Avedis verdi. Avedis de şairmiş. O yıllarda İstanbul'da yayımlanan Ermenice gazetelerde yazıları ve şiirleri çıkarmış. Benden birkaç şiir aldı, bu Ermenice dergi ve gazetelerde yayımladı. Birinin adı sanırım «Noror»du. Burda çıkan şiirlerimi yıllar sonrası birçok Ermeni dostumdan duymuşumdur. Demek öylesi etkili imiş, ne bileyim ben.

Kitap diziliyordu ama, kitaba bir kapak resmi gerekiyordu. Agop' tan rica ettik, para pul almadan bir resim çizdi. Kitabın adı «Birinci Kilometre» olduğu için kadınlı erkekli beş adam kafası yapmış, ilerde artlarında da telgraf direkleri ve telleri... Yıl 1945'dir. Şimdi elimde bir tek sayı bulunan kitaba bakıyorum da kapak yeşil üstüne kahverengi basılmış. Kapağın ardında 1945 — İstanbul; «Bu kitap İstanbul'da 1945 senesi Ekiminde Sebat Basımevi'nde bin tane basılmıştır» diye yazılı. Ha, bir de, Kapak: A. Arad.

Dizgi bitti, baskıya geçiliyor, biraz para daha verdim. Bu arada benim param da eksiliyor. Sonunda kitap bitti. Ama Avedis'e bütün parayı veremedim. Otuz lira kadar bir borcumuz kaldı. Kitapları alıp Ankara'ya döneceğim, Avedis para ister, ben de para yok. Sonunda bir çözüm bulduk. Kitaplardan birazını rehin olarak bırakacağım, parayı bulup gönderdiğimde, kitapları bana verecek. İlkin bu çözüme kızmıştım, Avedis'e gönül komuştum. Sonra anladım ki, çok kişi böyle yapmış, parayı da göndermemiş. Yavaş yavaş kızgınlığını geçti, Avedis'e hak verdim.

Kitapları alıp Ankara'ya döndük. Başta Akba Kitabevi'ne (o yıllarda en ünlüsü oydu) bir miktar kitap verdik, Nedim Efendi'den (tezgâhtar) rica ederek vitrine de koydurduk. Öteki kitabevlerine de dağıttık. Bir de gazete dağıtıcılarına verilirdi, onlara da verdik, satılmasını bekledik. Ulus gazetesinde Nurettin Artam; bir akşam gazetesi vardı, onda Osman Nihat Akın (bestekâr) köşelerinde sözünü ettiler. Kitap bir lira idi, satılıyordu. Derken kitabı ve beni mahkemeye verdiler. Nerdeyse topluyorlardı. Bizi bir telaş aldı. Mahkemeye avukat itiraz etti. Toplanacak diye beklerken toplamadılar. Ama mahkeme sürdü. Sonunda aklandık. Arap Adnan'ın parasını ödedik.

Can Yücel babasına söyledi, Milli Eğitim Bakanlığı kitaptan yüz kadar aldı. Böylece kitabın aşağı yukarı bütün masrafları çıktığı gibi bir miktar da kâr ettik. Avedis'in parasını gönderdik. Bizim kitaplar gelmedi. Sonradan işittim, ben para göndermeyi geciktirdiğim için Avedis, kitaplardan birazını kaldırımda da sattırmış. Parayı gönderince de ötekileri saklamış. İstanbul'a yolum düştüğünde geri kalan kitapları da Avedis'tan aldım.

Birinci Kilometre adındaki ilk kitabımın macerası böyledir.

Kitabın içeriğine gelince, kitap İkinci Dünya Savaşı bitiminde yayımlandı. İkinci Dünya Savaşı faşizmle demokrasilerin savaşı idi. Ülkemiz savaşa girmemişti ama, savaşın bütün sıkıntılarını çekiyordu. Şiirlerimiz savaşı ve sıkıntılarını anlatıyordu. Faşizme karşı olduğumuz gibi, savaşa da karşıydık, barışı savunuyorduk. Şiirler barış özlemini dile getiriyordu. O dönemde çıkan şiirlerin çoğunda barış özlemi vardır. ■

Esendal'ın "Yazmak,, Üzerine Görüşleri

Muzaffer Uyguner

Esendal'ın yayımladığı öykülerinin toplamı pek fazla değildir. Ama, bir dizi olarak yayımlanmakta olan kitaplarına giren öykülerinin iki yüzden fazla olduğu bilinmektedir. Bu arada, iki romanı kitaplaşmıştır. 1925 yılında *Meslek* gazetesinde tefrika edilen *Miras* adlı romanı da yakında kitap olarak yayımlanacaktır. Uzun yıllar yurt dışı görevlerde bulunan Esendal, evinden ve çocuklarından uzaklarda geçen bu yıllar içinde, eşine, iki oğluna ve kızına sayısız mektup yazıp göndermiştir. Büyük oğlu Mehmet Suat Esendal'a gönderdiği mektuplar, belirli bir düzen içinde basıma hazırlanmıştır. Burada, bu mektuplardan yola çıkarak, "yazmak" konusundaki görüşlerini ve düşüncelerini belirtmek istiyorum.

Önce, genel olarak "yazmak" eylemine, sonra kendi yapıtlarının yazılması konusuna değinmek yararlı olacaktır.

Yazmak üzerine

10 Temmuz 1931 tarihli mektubuna, yazmak konusuna değinerek başlamıştır. *"Bu zamanda insan cemiyetleri tarif olunurken, 'hareketli' 'sözlü', 'yazılı' diye tarif olunuyor. Bu üç vasıftan bizim evde ikisi var; söz var, hareket var sayılır. Yazı tarafı sıfır. Henüz inkişaf etmemiş"* der. Bir bakıma, Doğulu uluslar için de durum aynıdır. Okuyup yazmanın gelişmemesi, iklimin sıcak olması bunda başta gelen nedenlerdir. Esendal, burada, kendisine mektup yazılmaması karşısında duyduklarını iletmek amacıyla yazmıştır bunları. Ama, başka mektuplarında, genellemeye de gitmiştir. Kâbil'den yazdığı 9 Ağustos 1934 tarihli mektubunda, kaptan olan Suat Esendal'a şunları yazarken, böyle düşünmüştür diyemez miyiz?: *"Girmekte olduğun muhitte yazmak ve okumak revacı olmayan bir iştir. Sen oraya kitabın ve kaleminle gitmelisin"*. 12 Ocak 1935 tarihli mektubuna da *"Duygu çok ince ve karışık bir nesnedir. Bunu duyulduğu gibi, söz ile anlatmak çok güçtür. Sözü bol, işlenmiş bir dil ister. Bu dilin sözleri ister kendinin öz sözleri olsun, isterse başka dillerden alınıp işlettirilmiş sözler olsun bir ayrılık yapmaz, yeter ki o sözler her ince duygunun sırtına sıkıca yapışmış ve ortalık da onu bellemiş olsun. İşi biraz kısaca ve mantıklıca düşününce böyledir. Bu neye benzer: Yazı, duyguları anlatmak için yapılan bir karalamadır, yalnız okunsun yeter. Güzel ve sevimli olması gerekmez demek gibidir. Bundan başka, en büyük yazıcılar en az sözle ve en çok konuşulan ve bilinen sözlerle en ince duyguları anlatmışlardır. Demek oluyor ki, geniş yazılar dar bir söz kümesi içinde kendilerine yer bulabiliyorlar. Dil işlerini bu bakımdan görünce, en başta söylediğim doğru ve mantıklı söz gene doğru olmakla beraber, gerçeğe de pek uygun düşmüyor"* diye başlamış ve sonra da dil konusunu ele almıştır. Dil konusu elbette ayrıca düşünülecek bir konudur. Esendal, burada, dil ile yazmak, bir şeyi yazıyla iyi anlatabilmek konularına değinmiştir diyebiliriz. Yazdıklarının üzerinde ayrı ayrı durulabilir ve olumlu, ya da olumsuz sonuçlara varılabilir. Amacımız, yalnızca, yazdıklarını böylece ortaya koymaktır.

Bu satırlarını tamamlar nitelikteki başka bir mektubu da 27 Ekim 1936 tarihini taşır. Mektubun sonlarında, o zamanlar Danıştay üye yardımcısı Dâniş Bey'e bir mektup yazdığını, kendisinin o tarihte mektep medrese görmemiş bir çocuk olduğunu ve mektubunu uzun bulduğunu Dâniş Bey'in bildirdiğini belirtir; böylece, Dâniş Bey'in, *"Af edersin daha kısa yazmak için vaktim yoktu!"* ilkesini benimsediğini yazar ve *"aradan birkaç yıl geçti, ben Dâniş Bey'in karşısına geçip münakaşa edecek kadar kalınlaştım, ona sordum ki: Geçmiş asırlarda Yunan'da düşünülmüş ve beğenilmiş bir usul ile, bu lakonizm usulü ile bugünkü medeniyet kurulur mu? Lakonik bir gazata yazılır mı? Ders verilir mi? Ve kendisine teklif ettim ki, böyle bir mektup yahut makale yazsın. Yazamamıştı"* diye sürdürür mektubunu.

Gençliğinde, babasının bir sorusu üzerine, *"gazatacı olmak istediğini"* söylediğini belir-

tir 19 Temmuz 1934 tarihli mektubunda. Ama sonradan olamadığını yazar. 1 Mart 1937 tarihli mektubunda, asıl uğraş ile yazarlığın bir arada gitmesi gerektiğine değinir, sonra da şöyle yazar: *"İşin inceliği buradadır. Birçokları beceremez, bırakır, işi yazıcılığa döker. Bu kötü bir iştir. İş kök olmalı, yazı ona eğlence olmalı. Kendisini yazıya vermiş görünmemeli. Sen bugün, bir çoklarına söyleyemediğin şeyleri yazıda söylersin"*. Böylece, yazarlığın ikinci bir uğraş olması gerektiğini ortaya koyar. Bu sözlerinde gerçek payının ne kadar bulunduğunu tartışmak doğru olabilir. Ama, ülkemizde bugün de yazarlığın geçer akçe olduğunu söyleyemeyiz pek. 29 Ağustos 1936 tarihli mektubunda, *"ben öyle sanıyorum ki kendi ulusuma en büyük hizmetimi, aldığım devlet işleri ile değil yazdığım beş on tiple, beş on hikâye ile edeceğim"* der. Ona göre, *"Rusya'da Oblomov'u yazmakla Gonçarof ne büyük hizmet görmüş"*tür ve *"ne kadar adamlar kendilerini Oblomov'a yahut uşağı Sahar'a benzetip yüzleri kızarmış"* tır.

Kendi yazarlığı ve yazıları üzerine

Tahran'dan yazdığı 21 Temmuz 1928 tarihli mektubunda, yabancı dil öğrenmek için çalıştığını belirtiyor ve *"yazıları yazmak işine gelince, pek ağır gidiyor. Ancak üç dört parça yazıyı bitirebildim. Günler, ekseriya boş şeylerle geçiyor"* diyor. Bu üç dört parça yazının ne olduğunu bilemiyoruz. Daha önce gönderdiği 4 Mayıs 1928 tarihli mektubunda ise hep resmi işlerle uğraştığını, kendi yazılarından bir satır bile yazamadığını, artık resmi yazışmaların azaldığını belirtiyor ve şunları yazıyor: *"Bunun için, yarın akşam kendi yazılarımı toplamağa, düzeltmeğe ve yenilerini yazmağa başlayacağım ve eğer işler, aklım ve sıhhatim müsaade ederse bunlardan başka bir de büyük bir eser yazmak fikrine düşüyorum. Vâkıa, bu benim için güç bir iştir. Ancak kendimi bir defa denemekte ne ziyan var? Belki muvaffak olurum. Bu yazmak istediğim şey, yeni ve orijinal bir eser değildir. Pek çok şairler ve müellifler, muharrirler hattâ filozoflar, peygamberler bu mesele üzerinde düşünmüşler ve yazmışlardır. Bu kadar büyük kafalardan ve bu kadar dâhiyâne düşüncelerden sonra benim bu eserde muvaffak olmam, aynı fikri, ifade olunmamış, söylenmemiş bir şekilde ifade edebilmem muhal olduğuna şüphe etmiyorum. Ancak, bunu yazmak hevesinden de kendimi alamıyorum. Bu eserin esası, kökü, birçok dinlerin muhtelif isimlerle yâdetmiş oldukları 'şeytan' fikrinin bir ifadesi, bir efsânevî hikâye ile ifadesi, hayatın, beşerin hayatının hâvi olduğu tesadüflerin tarifidir"*. Goethe'nin, Lermontof'un yapıtlarını bu arada anan Esendal, kendi yazacağının nasıl olacağını da açıklamakta, ozan olmadığından bunu düzyazı biçiminde yazacağını söyleyerek *"bu kabil şeyleri nesir ile ifade etmek, şiir ile ifadeden on kat güç olduğu şüphesizdir. Mübalâğalandırılmış —tabiri caiz ise— ağdalandırılmış bir ifade bulup yazmak lâzımdır. Aynı zamanda bu ifade de okunur gibi bir şey olmalı"* diye eklemektedir. Daha sonra ise, Goethe'nin yapıtını uzun uzun anlatmaktadır. Esendal, böyle bir büyük yapıt yazmamış ise de şeytan ile ilgili uzun bir öykü yazmıştır.

6 Şubat 1944 tarihli mektubunda, yazacaklarının henüz bitmediğini, *"yazacak güzel yazıları"* olduğunu yazdıktan sonra, *"eğer boş bulunur da ölürsem münasebetsiz bir iş olmuş olur"* demiştir. Biraz sonra ise, *"benim sözlerimin hepsi değilse bile biçimli ve ölçülü olanları da vardır"* diyerek kendi yazılarının özeleştirisini yapmaktadır. Bunda pek haklı olmadığını söylemek istiyorum. Ama, O, kendi yazıları karşısında hep bu olumsuz tavır içindedir. Nitekim, 29 Mayıs 1946 tarihli mektubunda da *"ben kendi yazılarımda tenbellik içindeyim. Yazdıklarımdan da hoşlanmıyorum. Bakalım ne olacak? Resimler yapmak istiyorum"* diye yazmıştır. Gerçekten de, suluboya, karakalem ve yağlıboya resimler de yapmıştır. Ressam gözüyle bunları değerlendirmek ayrı bir konudur. Gene de yazmaktan uzaklaşamaz; 14 Nisan 1947 tarihli mektubunda *"büyükçe bir hikâye yazmağa çalışıyorum. O kadar eyi bir şey değil de başladım bitireceğim"* diye yazar. Mektupta, bunun adı ve konusu verilmemiştir.

Tahran'dan yazılan 29 Ocak 1929 tarihli mektupta, yazmak konusunda şunları okuyoruz: *"Geçen mektuplarının birinde hatta ikisinde, bana iki mevzu yazıyor ve benim onları yazmamı istiyordun. Ben bu tipleri düşündüm, fakat yazmadım; çünkü onları kâfi derecede tanıyamadım. Bir şeyler yazılabilirdi ama onlar, son zamanlarda, ısmarlama yazılan hikâyelere dönerdi, onun için istemedim. Ben, şimdi, kadını elyazısına alışsın deye ona hikâyeler yazıyorum. Bu, şimdi başladığım ufak bir hikâyedir, yakında biter; ondan sonra, bu yazın Şimrân'da iken tamam ettiğim* (İki Ziyaret) *hikâyesini yazmağa başlayayim,*

onu oku. Onun içinde, biri bir genç çocuk diğeri genç kız iki kardeş var, bunlar senin istediğin 'tip'dir. Herhangi bir tipi yazmak için evvelâ bir muhit sonra da o muhitte bir vak'a bulmak iktiza eder. Sonra yazmak istediğin adamı o vak'a karşısında ne suretle düşündüğünü, konuştuğunu tarif edersin. Meselâ, Bayazıt yangın yerinde bir ev, sabah vakti. Kedi yavrusu bulaşık çukuruna düşmüş, o hanım yahut bey ne yapar? Yahut Sabanca istasyonunda trine durmuş, iki delikanlı istasyonda kolkola geziyorlar, ne konuşuyorlar? Yalnız 'tip'i bilmek kifayet etmez, onun herhangi bir vaziyette ne yapabileceğine dair bir fikir sahibi olmak lâzımdır. Ben, çok sene evvel, hattâ belki Bakü'de iken başlayıp da bitiremediğim, ancak bu sene Şimrân'da tekmil ettiğim bu (İki Ziyaret) *hikâyesini kuvvetli bulurum. Oku bakalım, sen nasıl bulacaksın?"*

19 Şubat 1929 tarihli ve yukarıdakinden sonra yazılan mektubunda gene bu öykü üzerinde durur. Öyküyü oğluna göndermeğe başladığını yazar, *"bu hikâyenin çok ehemmiyet verilecek bir eser olmadığı meydandadır. Ama, hiç muvaffak olunmamış bir eser olduğu da söylenemez. Modası çabuk geçer ufak güzel eserlerdendir. Hattâ bizim hikâyecilik âlemimiz için bunu birinci derecede eserlerden saymak doğrudur. Çünkü, hiç kimsenin çıkıp bu kuvvette bir şey yazdığını görmüyorum"* diye görüşünü açıklar, daha sonra da bu öykü konusunda bilgiler verir, öyküyü çözümler "İki Ziyaret" kitaplarında yer almış bir öyküdür. 9 Şubat 1934 tarihli mektubunda, Falih Rıfkı'nın isteği üzerine, bunun Fransızcaya çevrilmesini önerir.

19 Şubat 1929 tarihli mektubunda, "Darendelizadeler" diye ikinci bir öykü yazmağa başladığını bildirir. Bir süre yazdıktan sonra, bunun, *Karamozof Kardeşler* ile yakınlığının ayırdına vardığını, bu yüzden de yazmaktan soğuduğunu yazar. Sonradan üzerinde durup durmadığını bilemediğimiz bu öykü, kitaplarında yer alacaktır.

Falih Rıfkı, Ankara'da yayımlanan Fransızca bir gazete için, Fransızcaya çevrilmesini istediği öykülerinin gönderilmesini ister. Bu konudaki görüşleri şöyledir: *"Benim hikâyelerimin hangisi başka dile tercüme olunur da onu da okuyanlar bir şey, bir nesne anlar? Hadi tutalım* 'İki Ziyaret'i *tercüme et! Yahut* 'Mülâhazat Hanesi'*ni. Yahut ne bileyim hangisini. Olmaz deye cevap versen darılırlar. Anlatsan kendileri okumamışlardır, anlamazlar. Hangisini isterseniz tercüme ediniz, diye cevap vereceğim".*

14 Ocak 1940 tarihli ve Kâbil'den yazdığı mektupta, "Yazın Gelecek" ve "Kaptan Boryat" diye iki fantezi öykü yazmakta olduğunu söylemiştir. Birincisinin, bugün hangi öyküsü olduğunu bilemiyoruz. İkincisi ise aynı adla kitaplarında yer alacaktır. 30 Kasım 1949 tarihinde Ankara'dan gönderdiği mektubunda ise, yanan bir gemi olayı üzerine kurulan bir öyküsünden şöyle sözediyor: *"Okuyanlar nasıl karşılarlar, ama ben* 'Sorumlu'*yu yazdım. Acı bir alaydır. Edib Bey ile onun gibileri korumak için bugün elimden gelen işte bu ufak hikâyeyi yazmak, sonra onu kitabıma koymaktır. Ne yapayım? Herkes elinden geleni yapacak, bu hikâyeyi bastırmadan önce sana okurum".*

Ankara'dan gönderdiği 7 Aralık 1941 tarihli mektubunda, iki öykü yazdığını, bunları *Ülkü* dergisine vereceğini yazmıştır. Bu öykülerin, anılan dergide yayımlanan "Kızımız" (16 Ocak 1942), "Ayhan" (16 Şubat 1942), "Celile" (1 Nisan 1942) veya "İki Kadın" (16 Nisan 1942 ve 1 Mayıs 1942) adlı öykülerden ikisi olması gerekiyor. Çünkü, bunlardan başka öyküsü yayımlanmamıştır bu dergide. Mektupta, üç büyük öykümü belki dört ayda yazar çıkarırım, diye yazmış ve sonra da *"bunlar biterse* 'Asya Yolları'*nı yazmağa başlarım"* demiştir. Bu konuda bir bilgimiz yoktur. Öykülerin adı anılmamış olduğu gibi "Asya Yolları"nın da ne olduğu belli değildir çünkü. Kâbil'den gönderdiği 27 Temmuz 1936 tarihli *mektubunda anıları konusunda şu satırları* buluyoruz: *"Kâbil'e geldiğim günün ertesinden başladım; hatıralarımı yazıyorum. İstanbul'da aldığım kara defterlerin sayfası ile, bugüne kadar 447 sayfa yazı yazmışım. Hesap olunursa günde yalnız 9 sayfa yazı tutar ve birçoklarına göre az görünür ise de bir adamın üst üste asıl hakkı günde 2 sayfa temiz yazı çıkarabilmesidir".* Anılar konusuna başka mektuplarında da değinmiştir. Ama, bu anılar bugüne dek ele geçmemiştir.

Memduh Şevket Esendal'ın büyük oğlu Kaptan Mehmet Suat Esendal'a yazdığı mektuplardan çıkarabildiklerimizin bir bölüğü bunlardır. Üzerinde durup düşünmek için vakit erken olabilir. Tümü bir kitapta yayımlandığında düşünmek daha yerinde bir davranış olacaktır, kanısındayım.

Mektuplardan yapılan alıntılarda, diline ve söylemine dokunulmadığını belirtmekte yarar görüyorum. ■

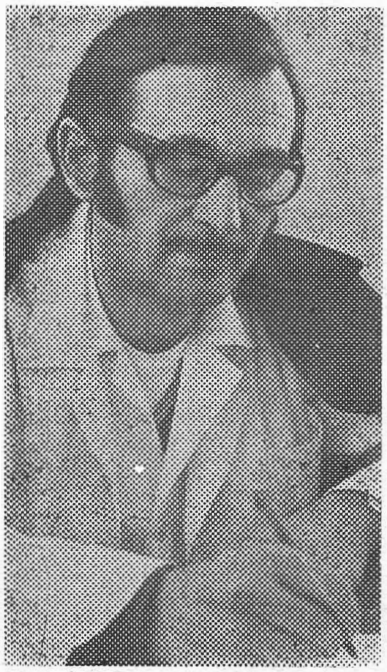

Halil İbrahim Bahar

DIŞARDA
nisanın haftası oldu içerdeyim
yaşam yeni bir yeryüzü yaratıyor dışarda
ağır bir kışın
ağır bir aşkın yıkımlarını daha atamadım üstümden

bakarkör kitaplar dergiler okuyorum
bende tatsızlıklar dışarda kavaklar püsküllenıyor
çocuk seslerinden geniş
sokaklar bağlanıyor birbirine

havalar iyice ısındı parladı dışarda
kanım kırgın akıyor
buz çıtırtıları geçiyor bir başına damarlarımdan
oysa gitsem çiçek dolu çiçek pazarları

kokular renkler bir sözcük benim için sözlükte
kurumuş ekmek kabukları
neyi uzun yaşadım sayılır dışarda
bir an kadar sürerken kimi ilginç şeyler

altında ezilmişim belirsiz beklentilerin
bir karşılığı olmalıydı dışarda
biliyorum yok
bu nisan haftasına karşın

HAVADA
daha bir adım öteye gidemezsin
deniz yitiktir
bu rüzgaraltı istiridye kabukları orkestrasından

gün bir kurtuluş ararken kendisine
sırtından atmak istiyor çöle dönmüş imgesini

taşıyorsun boynunda bir zincir
devedikenlerinin yeşile açık resmini

dönebilir misin bir adım beriye
bak önünde duruyor koca kuşun iskeleti düşlerinden
akından karasından
sıyrılmış
bir müzik dinliyor gibi

elbette sessiz duracaksın kuma gömülürken
yitik denizin şiiri yazılıyor

esintisiz kalakaldın havada zamansızlıktan
yakala
uçan ilk dalga sesini

Ölümünün 100. Yılında

Victor Hugo Fransız Tiyatrosuna Karşı

Esen Çamurdan

Ölümünün 100. yıldönümü kutlanan Victor Hugo'nun ilginç ama ülkemizde fazla bilinmeyen bir olayı da 1837 yılında Fransız Tiyatrosu'nu[1] mahkemeye vermesidir. Neden, yazarın *Marion de Lorme* ve kısa adıyla *Angelo*[2] adlı oyunlarının tiyatro tarafından gerekçesiz, keyfi olarak sahneden kaldırılması, tiyatronun, yaptığı sözleşmelere uymamasıdır. İki ayrı mahkemede (Seine Ticaret Mahkemesi ve Paris Kraliyet Mahkemesi) ele alınan ve dört oturumda sonuçlanan davayı Victor Hugo kazanmıştır. Fransız Tiyatrosu ceza olarak yazara 3000 Frank dolaylarında tazminat ödemenin yanısıra gerek siyasal, gerekse *yazınsal sansür* yüzünden sahnelerden kaldırılmış olan yapıtlarını, saptanan tarihler içinde, yeniden oynatmak zorunda kalmıştır. Duruşmaların tümünde hazır bulunan Victor Hugo, genelde yalnızca izleyici olmayı yeğlemişse de, kimi zaman dayanamayıp, tarihsel sorumluluk adına söz almıştır. Söylevleri, daha çok yazın ve sanat insanlarından oluşan dinleyicileri heyecanlandırmış, büyük ilgi toplamıştır. Öte yandan, Victor Hugo gibi bir yazarın Fransız Tiyatrosu gibi dönemin en etkin devlet kurumunu mahkemeye vermesi kamuoyunun dikkatini çekmiş, yayın dünyası duruşmalara büyük yer vermiştir. O dönemde *Gazette des Tribunaux*'da çıkan ve kısaca aktarmaya çalışacağımız mahkeme tutanaklarının yazın tarihinin önemli bir döneminin önemli belgelerini oluşturduğu kuşkusuz.

İlk duruşma 6 Kasım 1837 tarihinde Paris'te Seine Ticaret Mahkemesi'nde olur. Victor Hugo'nun avukatı Paillard de Villeneuve yazarın, beş yıldır yaptığı sözleşmelere uymadığı için, Fransız Tiyatrosu'nun cezalandırılmasını istediğini açıklar. Victor Hugo'nun bir tiyatronun ilgisini çekmek için adalete sığınan insanlardan olamayacağını, Fransız Tiyatrosu'nun da yaptığı sözleşmelere uymama nedenini seyircilerin tutumuna bağlayamayacağını söyler.

Victor Hugo'nun Fransız Tiyatrosu'nu utandırmayan, tam tersine, tiyatronun hep peşinde koşmuş olduğu bir yazar olduğunu belirttikten sonra, "bu durumda," der, "davanın amacı nedir? Bizi bu tuhaf duruma düşüren nedir? İşte burada beyler, dava, özel bir tartışmanın sınırlarını aşan genel bir nitelik kazanır. Gerçekten de tüm bunların altında bir yazınsal özgürlük yatıyor, bir tiyatro tekeli sorunu. Burada söz konusu olan, Devlet'in paraca desteklediği, onun bütçesiyle geçinen

bir tiyatronun herkese açık olması, ya da yalnızca birtakım kişilerin tekeli altında bulunmasıdır; şu ya da bu tür tiyatroyu yeğlemesidir ve de tedirgin bazı yayın çevrelerini kırma kaygısıyla yaptığı gibi, sözleşmelere uymamasıdır..." Paillard de Villeneuve Victor Hugo'nun *Marion de Lorme* ve *Hernani* adlı oyunlarını yazdığı dönemde açığa çıkan Eski/Yeni çatışmasından söz eder, yazarın *yeni* akımın başını çektiğini ve bu yüzden *eski*'yi savunan yazarlarca tedirginlikle karşılandığını vurgular. Oysa son kararı halk verecektir; nitekim herkes sabırsızlıkla *yeni okulun* yapıtlarını sahnelerde görmek istemektedir. Oysa bu başarı, Fransız Tiyatrosu'nun bir tek kendilerine ait olduğunu sananları ürkütür. Ne pahasına olursa olsun Tiyatro bu yeni akıma kapanmalıdır! İşte o zaman —başta Victor Hugo'ya olmak üzere— bir dizi entrika, kulis etkinlikleri başlatılır. 1829'da yedi akademi yazarınca krala gönderilen ve Fransız Tiyatrosu'nun yeni okulun yapıtlarını oynatmamasını isteyen dilekçe de işe yaramaz.

Burada avukat, Victor Hugo ve Fransız Tiyatrosu arasında yapılıp da Tiyatroca uyulmayan sözleşmeleri ele alır, her yıl Tiyatro'nun bütçesi oluşturulurken yazınsal tartışmalara da değinerek tüm bu eylemlerin, yazında yenilik yanlısı olanlara karşı tekelci bir tutumun sonucu olduğunu öne sürer. Öte yandan sözleşmeleri sürekli olarak çiğnemenin gerçek amacının parasal çıkar ya da hasılat kaygısı olmadığını belirtir, çünkü Victor Hugo, yapıtları hasılat rekorları kıran yazarlardandır. "Burada," diye sürdürür savunmasını, "Victor Hugo yalnızca kendi özel çıkarı için konuşmuyor, onunla aynı alanda ilerleyen herkes adına, tiyatronun özgürlüğü ve sanat adına konuşuyor; bugün karşı geldiğim suistimalin nereye kadar gidebileceğini bilmeniz gerek!"

Paillard de Villeneuve konuşmasını, kendilerine zorla kabul ettirilmek istenen *resmi yazın*'la araları iyi olmayan yazarların Fransız Tiyatrosu'nca dışlandığını söyleyerek sürdürür ve bunu birtakım sayısal verilerle kanıtlar. Çok tutulan bazı yazarların yapıtlarının oynanmasının haklı bir neden olduğunu, ama bunun yanısıra en azından onlar kadar başarı gösteren diğerlerinin de sahnelenmesi gerektiğini belirtir.

"Bu olay," der, "biraz garip gelmiyor mu sizlere? Tüm başarılarına karşın Fransız Tiyatrosu'nun sekiz yıldır unutulmaya mahkûm ettiği Victor Hugo'nun bütün yapıtları yabancı dillere çevrilmiş ve Londra, Viyana, Madrid, Moskova gibi kentlerde başarıyla sahnelenirken bir tek Fransa'da, kendi ülkesinde, oyunlarını göremiyordur yazar."

Victor Hugo'nun avukatından sonra söz alan Fransız Tiyatrosu'nun avukatı Delangle, Villeneuve'ün yazınla ilgili söylediklerine karşı çıkmakta birlikte sözleşmeler sorununu kabul eder. Ama sözleşmeler yetkili kişilerce yapılmamıştır. Ayrıca Victor Hugo çifte rol dağıtımı ilkesine uymamıştır. Victor Hugo rol dağılımı konusundaki suçlamaya da, iki oyunun *(Marion de Lorme* ve *Angelo)* kaldırılma gerekçelerine de (düşük hasılat) karşı gelir. Öte yandan Paillard de Villeneuve, diğer noktaları da kabul etmez, sözleşmeler konusunda söylenenlerin Fransız Tiyatrosu'nun zavallılığını gösterdiğini belirtir. Bu arada Victor Hugo dayanamayıp ayağa kalkar:

"...Beyler, davada sözkonusu bir tek ben olsam konuşmayacaktım, ama tek ben değilim söz konusu olan, burada davası benim davama karışmış olan yazındır. Demek ki sesimi yükseltmem gerek. Kendi özel çıkarı için konuşmak, bir görevdir, bir görevin önünde hiçbir zaman gerilemem. Gerçekten de beyler, Fransız Tiyatrosu'nun bu olayda takındığı tutum bütün tiyatro yazını için ciddi bir uyarıdır. Burada imlenmesi gereken bir sistem, bütün yazarların almaları gereken bir ders vardır..."

Yazar böyle bir başlangıçtan sonra sözü Fransız Tiyatrosu'na getirir. Müdürünün iki yüzlü bir adam olduğunu söyler: Biri yazarlara dönüktür, diğeri mahkemeye. Fransız Tiyatrosu'yla ilişkisini anlattıktan sonra onun ne denli keyfi ve çıkarcı davrandığını vurgular. Yedi yıl süren bir sabır ve suskunluk döneminden sonra mahkemeye başvurmaya karar vermiştir; yasalara başvurmuştur çünkü yasalar diğer mülkiyetleri korudukları gibi yazınsal mülkiyeti de korumalıdır. Victor Hugo, Fransız Tiyatrosu'nun müdürünün iki yüzünün aslında iki maske olduğunu, bunlardan biriyle yazarları, diğeriyle de adaleti aldattığını söyler ve şöyle bir açıklamada bulunur:

"Beyler, Fransız Tiyatrosu müdürü dediğim zaman belirli bir kişiyi kasdetmiyorum. Benim burada suçladığım, müdürlük sıfatıyla oturmuş olan, oturmakta olan ve oturacak olan kişidir. İmlediğim, konumun kendisidir, o belirsiz, nitelenemeyen konumdur. Zaten sizler de görmektesiniz, Fransız Tiyatrosu'nun

müdürü, bir yandan yazarlardan, öte yandan adaletten köşe bucak kaçan bir gölgedir."
Bu konuşmanın ardından savunma avukatıyla yazar arasında hasılat konusuyla ilgili bir tartışma geçer. Victor Hugo söylevini Fransız Tiyatrosu'nu kötü niyetli davranmakla suçlayarak ve ona gereken dersi adaletin vermesini dileyerek bitirir.
20 Kasım 1837'de aynı mahkemede gerçekleşen ikinci duruşmada karar açıklanır. Yazar Victor Hugo, Fransız Tiyatrosu'yla olan tüm çatışmalarında haklı bulunmuştur.
5 Aralık 1837'de, bu kez Paris Kraliyet Mahkemesi'nde ele alınan davada söz önce savunmaya verilir. Avukat Delangle, Seine Ticaret Mahkemesi'nin kararına karşı çıkarak Victor Hugo'nun Fransız Tiyatrosu'na verdiği oyunlarının durumlarını teker teker inceler, yazarın maddi ve manevi olarak yeterince şımartıldığını, yakınmaya hakkı olamayacağını söyler. Ticaret Mahkemesi'nin basın ve kamuoyundan etkilenerek "yarı hukuksal yarı yazınsal" bir tutum takındığını açıklar. Adaletin gölgesini bile bulamadığı kararın oldukça şiirsel ve liberal olduğunu belirtir.
Victor Hugo'nun avukatıysa daha çok uyulmayan sözleşmeler üstünde durur. Yazarın yapıtlarının iyi hasılat yaptığını sayılarla kanıtlar. Fransız Tiyatrosu'nun hasılat cetvelini göstermekten kaçındığını anımsattıktan sonra bu sonuçları kendi çabalarıyla elde ettiklerini bildirir. Delangle araya girmeye çalışsa da Paillard de Villeneuve konuşmasını sürdürür: Sözleşmelerdeki geçersiz imzalara değinir, suçlamaları yanıtlar, Victor Hugo'ya karşı yapılan entrikalardan örnekler verir (oyunu erken başlatma, oyuncunun haber vermeden gelmemesi, suflörün beceriksizliği...).
Yeniden söz isteyen savunma avukatı, açıklanan hasılat konusunda düzeltmelere giderse de Victor Hugo buna şiddetle karşı çıkar. Fransız Tiyatrosu temsilcisiyle mahkeme başkanı arasında geçen kısa ve sert tartışmadan sonra Victor Hugo izin isteyerek, Paris Kraliyet Mahkemesi'nin onay kararını büyük ölçüde etkileyen önemli konuşmasını yapar.
Sonuç aynıdır. Yengi yenilikçi yazınındır, adaletindir, demokrasinindir. ■

(1) La Comédie Française ya da Théâtre Français
(2) Angelo, Padu zorbası

Victor Hugo'nun Söylevi

İlk mahkemede de belirttiğim gibi, söz alıyorsam eğer, işin içinde genel bir çıkar olduğundandır. Burada söz konusu olan ben değilim beyler, sözkonusu olan tüm bir yazındır! Ve bu duruşma onun için yaşamsal bir sorunu çözümleyecektir...
Gerçekten de beyler, biraz önce açıkladığım o önemli olgu davanın kendinden doğmaktadır. Peki nedir bu dava? İnceleyelim. Bu davada benim iki rakibim var: Birini herkes bilir; ötekiyse gizli saklı, örtülü biridir. Herkesin bildiği, ciddi bir rakip değildir, Fransız Tiyatrosu'dur. Gizli rakip tek gerçek olandır. Kimdir o? Biraz sonra öğreneceksiniz.
Herkesin bildiği rakibimin, Tiyatro'nun, ciddi bir rakip olmadığını söylüyorum. Gerçekten de Fransız Tiyatrosu için neyim ben? Tiyatro yazarı. Peki hangi tiyatro yazarı?
İşte beyler, bütün sorun burada yatıyor. Tiyatrolar için beyler, iki tür tiyatro yazarı vardır, onları zengin eden yazarlar ve onları batıran yazarlar. Tiyatrolar için, para getiren oyunlar iyi oyunlardır; para getirmeyenlerse kötü oyunlar. Kuşkusuz bu tür bir yargılama geçersizdir ve gelecek kuşaklar yazarları daha başka nedenlere göre sınıflayacaktır. Ama şimdi burada yazın sorununu dile getirmek yersiz, biz gelecek değiliz, biz bu çağı yaşıyoruz.
Bu çağı yaşayanlar içinse, özellikle mahkemeler için, bir oyunu iyi bulan eleştirilerle bir oyunu kötü bulan eleştiriler arasında kesin olan, kanıtlanmış olan, yadsınamaz olan bir tek şey vardır ki, o *da maddi olgudur, rakamdır, hasılattır, paradır. Çağdaşlar oyunları çoğunlukla kötü olarak yargılar, bu olabilir.* İnsandan Kaçan[1] *tiyatroyu batırdı,* Tiridate *onu zenginleştirdi. Böylece çağdaşların gözünde* İnsandan Kaçan *haksız,* Tiridate'*sa haklıdır. Gelecek bazen çağdaşların yargılarını bozar, ama yineliyorum, yaşayan yazarlar için biz gelecek değiliz. Bu durumda, yazınsal olmasa bile en azından ticari olarak, şu olguyu gerçek olarak kabul edelim: Tiyatrolar için iki tür yazar vardır, onları batıran yazarlar ve onları zengin eden yazarlar. Peki o zaman ben Fransız Tiyatrosu için neyim? Onu batıran bir yazar mıyım? Ya da zengin eden? İşte çözüm bekleyen ilk nokta*

budur, ve ilerde tüm davaya ışık tutacaktır... (Victor Hugo burada Fransız Tiyatrosu'na dört oyun verdiğini —Marion de Lorme, Hernani, Kral Eğleniyor, Angelo— açıklar. Bunlardan Marion de Lorme'la Kral Eğleniyor'un değişik dönemde yasaklandığını belirttikten sonra yasaksız sahnelenebilen Hernani ve Angelo adlı yapıtlarının gelir ve giderlerini ayrıntılı olarak sergileyerek bunların tiyatroya büyük kâr getirdiğini gösterir ve Fransız Tiyatrosu'nu zenginleştiren yazarlardan olduğunu kanıtlar. Ardından oyunlarının hasılat cetvellerini Tiyatro'dan istediğini ve reddedildiğini söyler, Tiyatro'yu "kapalı oynamakla" suçlar.

Victor Hugo, Fransız Tiyatrosu için kasayı dolduran bir yazar olduğunun altını bir kez daha çizdikten sonra sözleşmeler sorununa değinir. Tiyatro'nun yaptığı sözleşmelere uymadığından yakınır. Oysa onlar Victor Hugo'yu aramışlardır, onlar sözleşme yapmak istemişlerdir, maddeleri kendileri yazıp imzalatmışlardır).

... Konuşmama başlarken de söylediğim gibi, Tiyatro ciddi bir rakibim değildir. Tiyatro'nun bana gereksinmesi oldu ve çekinmeden söylüyorum, daha da olacak. Göreceksiniz, hasılat üç aya kadar düşerse, Fransız Tiyatrosu'nun müdürü evimin yolunu bulacaktır. Ve de iyilikle karşılanacaktır.

İyilikle karşılanacaktır. Niçin mi? Çünkü bu davada, yineliyorum, Tiyatro benim gerçek rakibim değildir. Fransız Tiyatrosu bu savaşta kötü niyetli davrandı, ama biliyorum ki bu kötü niyet ona zorla kabul ettirilmişti; bir gün bu nedenden yüzü kızaracaktır, ve ben onu şimdiden bağışlıyorum.

Fransız oyuncuları benim gerçek rakiplerim değilse, kimlerdir benim gerçek rakiplerim? İşte burada beyler, gerçek soruna, önemli soruna, genel soruna, beni söz almaya zorlayan soruna, çözümü tüm tiyatro yazınını ilgilendiren soruna geliyorum.

Hayır, gerçek rakiplerim Tiyatro'dan değildir. Ya neredendir bunlar? Söyleyeceğim sizlere.

Beyler, bu davadaki rakibim hükümet değildir, küçük sıkıntıları fazlaca önemsemek olurdu bu; Bakanlık da değildir, hattâ bir bakan da değildir. Böyle bir fırsattan yararlanıp daha saygın bir kişiyle karşı karşıya gelmek isterdim; bir tek onurdan değil bu, büyük düşmanları küçük düşmanlardan daha çok severim ben; gelgelelim şunu da kabullenmem gerekir: Düşmanlarım büyük değildir.

Bu davada rakibim, İçişleri Bakanlığı'nda pusuya yatmış küçük bir kliktir; bu klik devlet yardımının Fransız Tiyatrosu'na ulaşabilmesi için, önce Bakanlıktan geçmesi gerektiği bahanesiyle bu zavallı tiyatroya baskı yapmaya, onu keyfince yönetmeye kalkmaktadır. Sert uyarım Bakan'a kadar gidebilsin diye, bu noktayı özellikle yüksek sesle söylüyorum beyler. Bu duruşma bugün oluyorsa bunu kliğin kendi istemiştir; Fransız Tiyatrosu yaptığı sözleşmelere uymuyorsa bunu o güçlü klik istemiştir; içinde yaşadığımız günlerde Fransız Tiyatrosu'nda yalnızca üç ya da dört yazarın oyunu sahneleniyor diğerleri dışlanıyorsa bunu o klik istemiştir. Bu, birleşmiş, kütleleşmiş, içine girilemez bir baskı gurubudur, bir takımdır; —bu sözcüğü ben uydurmadım, ama varolduğuna göre kullanabilirim onu— bir takım diyorum, Tiyatro'nun yolunu tıkayan bir takım.

Yazın dünyasının büyük bir bölümü bu takımca mimlenmiştir. Bu klik, tiyatronun kapısını neredeyse tüm yazına kapamak istemektedir. Bu kapıyı beyler, sizin kararınız yeniden açacaktır.

Söylüyorum, çünkü bu bir olgudur, ama oldukça tuhaf bir olgu; bu klik zaten siyasal sansür yapıyordu, şimdi de yazınsal sansür yapmak çabasındadır. Bu konuda ne düşünürsünüz beyler?

Şimdi aynı zamanda bir görevi de yerine getirmiş olacağım: 1832'de siyasal sansürü bozguna uğrattım; 1837'de yazınsal sansürün maskesini düşürmekteyim. Yazınsal sansür! Bu sözcüğün taşıdığı korkunç ve gülünç anlamı kavrayabiliyor musunuz beyler? Küçük adamın keyfi, küçük adamın zevki, küçük adamın şiir anlayışı, küçük adamın yazını iyi ya da kötü sindirmesi; işte bundan böyle yazını yönlendirecek yüce yasa! Çoğu zaman Fransızcayı bile bilmeyen bir sansürcünün denetimsiz ve kesin görüşü; işte Molière'in, Corneille'in tiyatrosunu yazarlara açıp kapayacak olan yüksek kural! Yazınsal sansür! Ve bununla birlikte siyasal sansür! İki sansür! Tanrım! Bir tanesi fazlasıyla yeterli değil miydi sanki?

Ve sözlerime son verirken, beyler, bir gözlemde bulunmama izin verin. Her türlü sansüre saldırmak için basit ve iyi bir durumda bulunmaktayım. Tiyatroların son derece özgür olduğu bir dönemde, tiyatroların özgürlüğünü savunan ben, kendi kendimi sansürledim. Avukatım da, Fransız Tiyatrosu'nun avu-

katı da sizlere anlattılar ve aklımda herkesin çok iyi bildiği bir tek şey kaldı. 1830 Ağustosunda Marion de Lorme *adlı oyunumun Fransız Tiyatrosu'nda sahnelenmesini reddettim; reddettim çünkü* Marion de Lorme*'un dördüncü bölümünün devrik krala karşı bir sövgü ve hakaret fırsatını oluşturmasını istemedim. Tiyatro'nun avukatı da söyledi, büyük bir siyasal skandal yaratma fırsatı vardı elimde, istemedim. Bir kral ailesinin bahtsızlığından yararlanıp para kazanmanın ve gözden düşmüş kralın görkemli mantosunu, tiyatronun ortasında, gözlerini kin bürümüş devrim tutkunlarına satmanın bana yakışmayacağını açıkladım. Ve bu oyunum konusunda düşündüklerimi aynen şöyle dile getirdim:* "Yapıtın siyasal açıdan başarı kazanmasındansa yazınsal olarak batmasını yeğlerim."

Ve bir yıl sonra, Marion de Lorme*'un önsözünde olanları anlatırken, benzeri durumlarda yaşamımın her zaman asal kuralı olacak şu sözcükleri yazıyorum:* "Ancak sansür tam olarak kalktığında yazarlar kendi kendilerini sansürlemeye başlamalıdır, dürüstçe, ciddi olarak, ödün vermeden. Özgürlük tam olarak elde edildiği zaman her türlü ölçü gözönüne alınmalıdır."

Bir önceki mahkeme bu olguları değerlendirdi beyler. Savunmanın söylevlerini dinledi, en küçük ayrıntıları derinlemesine inceledi. Ve gördü ki Fransız Tiyatrosu'nun bu davada direnişinin altında yazın adına uğursuz bir entrika yatıyor. Tek ulusal, tek ödenekli, yazınsal yapıtları değerlendiren tek tiyatro olan bu tiyatronun yalnızca birtakım yazarlara açık olmasının haksızca bir tutum olduğunu hissetti. Ve tüm dürüstlüğüyle yazının imdadına yetişti. Sizin de kuşkusuz onaylayacağınıza inandığım unutulmaz bir karara vardı. Fransız Tiyatrosu'nun kapısını ardına dek açtı; onu kapatacak olanlar da sizler değilsiniz beyler! Sizler beyler, ülkenin canlı vicdanısınız. Yüzkızartıcı yollarla kıyıma uğrayan tiyatro yazınına sizler de yardım elini uzatacaksınız. Ve herkese göstereceksiniz ki, bizlere, rakiplerimize, burada çıkarlarını ve özgürlüklerini savunduğum yazına, bizi dinleyen ve devama gönülden katılan şu kalabalığa, herkese göstereceksiniz ki, polisin o küçücük inlerinin üstünde mahkemeler vardır, entrikanın üstünde adalet vardır, küçük adamların üstünde yasa vardır! ■

(1) Le Misantrophe (Molière)

BİLGE YAYINCILIK

KLASİKLER DİZİSİ

Lev Nikoloyeviç Tolstoy
Kazaklar
Hacı Murat
Honoré de Balzac
Eugénie Grandet
Otuz Yaşındaki Kadın
Kibar Fahişeler (2 cilt)
Vadideki Zambak
Alphonse Daudet
Sapho
Alexandre Dumas Fils
Kamelyalı Kadın
Emile Zola
Thérèse Raquin
Meyhane
Gerçek
Stendhal
Armance
Oscar Wilde
Dorian Gray'in Portresi
Gustave Flaubert
Salambo
Madam Bovary
Pierre Choderlos de Laclos
Tehlikeli İlişkiler
Victor Hugo
Deniz İşçileri
Doksan Üç
Guy de Maupassant
Bir Hayat
Anatole France
Tanrılar Susamışlardı
Thais
Knut Hamsun
Toprak Yeşerince
Prosper Mérimée
Carmen-Colomba-Arsene Guillot
İvan Turgenyev
Babalar ve Oğullar
Fiyodor Mihayloviç Dostoyevski
Delikanlı (2 cilt)
O. Henry
Yaşam Dönemeçleri
İvan Bunin
Arsenyev'in Yaşamı
Jane Austen
Aşk ve Gurur
Theodore Dreisser
İnsanlık Suçu (2 cilt)
Charlotte Bronte
Jane Eyre
Alberto Moravia
Oyun İçinde Oyun-Evlilik
Mark Twain
Missisipi'de Yaşam

Bilge Yayıncılık Valikonağı Cad. 73/2 Nişantaşı-İstanbul

Anılarda Eksik Kalan Ünlü Kişiler

Kemal Sülker

Prof. Faruk Erem'i hukuk alanındaki ünüyle, Adalet Yılı'nın açılışındaki çok önemli konuşmalarıyla tanırız. Şairliğini bilmeyiz, sanırım. Ama İsmet Kemal Karadayı'nın bu yılbaşında yayımlanan "Arınmalar" adlı anılar, anımsamalar, değinmeler ve kısa çizgilerle kişileri, olayları yansıtan kitabını okuyunca Erem'in şairliğini öğrendim. Hapishane'yi anlatan şiiri Prof. Erem'in bu yanını da belirtiyor "Arınmalar"da: *"Burada gün daima gece / Adalet cüce / Elleriniz kanlı / Konuşamazsınız / Gözleriniz ellerinize / Elleriniz gözlerinize bir şey anlatır / Anlayamazsınız."* 1950-51 döneminde Hukuk Fakültesi'nde Karadayı'nın belleğinde kalan birkaç ad: Hirş, Vasfi Râşid Sevig, Faruk Erem, Coşkun Üçok... Nedeni de şuymuş: Bu hocalar ders ezberleticisi değillermiş.

Gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, politikacılar, hattâ, ayyaşlarla ilgili pek çok anı kitabı yazıldı. "Anı" olduğu belirtilmeden yayımlanan birçok köşe yazılarının derlendiği yapıtlarda da anıları bulabiliyoruz. Nedense, öğretmenleri (İlk, orta, lise ve üniversite hocalarını) konu yapan yazılar varsa da bunların bir araya getirilmiş olanını ben görmedim; belki de vardır. Ama bir yerde, bir sofrada konuşulurken eski bir Galatasaraylı, ya da Mülkiyeli, hattâ Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nden yeni mezun olmuş bir genç, rahatlıkla öğretim üyeleri ile ilgili tatlı anılar anlatıyor. Bizim, Kabataş Lisesi'nde sıfırcı Becim, ince genç kız sesli fizik laboratuvarı yardımcı öğretmeni Şinasi, Fransızcacı Kaf Salahattin, tükrük saça saça konuşan tarihçimiz,, 4-D ve 5-A öğrencileri toplandığımız vakit ortak konumuz olurlar.

Ankaralı bir üniversite mezunu arkadaş anlattı: çoğu kişinin solcu diye tutuklandığı bir dönemde solcu bir hoca, kendisine dokunulmadığı için dövünürmüş. Sonra, tutuklanacağı söylentisi çıkınca kaldığı yeri değiştirmiş, haftalarca "tutuklanacak ünlü kişi" pozuyla ders vermiş. Yine tutuklanmayınca sinirleri bozulmuş.

"Şimdi ne yapıyor?" diye soran oldu, "Ağca hastalığına yakalanmış" dedi. Ne ilginç anı değil mi?

İsmet Kemal 1962'den 1984'e kadar gezilerinden, günlük anılarından söz ederek çevresindeki hukukçular, sanatçılar hocalar ve sohbet ehli kişilerden ilginç anılar sunuyor. Yararlı, ders alınacak bölümler de içeren kitabı bitirdiğim vakit, 1967'de Ant dergisi'nin soruşturmasına Memet Fuat'ın verdiği yanıtı anımsadım: "Şiir bitti" demişti. Karadayı "Hayır, Türk şiiri var," diyor ve ekliyor: "Gerek işlevini, gerekse bitmezliğini sürdürecektir." Nitekim sürdürüyor, Memet Fuat'ın yeni şiir seçkisine almadıkları şairlerle de sürüyor. "Bir Martı Öttü" adlı şiir kitabıyla ilgi uyandıran yazar Ayhan Hünalp'ın öğretmenlikten ayrılışının gizini Karadayı'nın kitabından öğrendim. Hünalp, şairlerin en büyüğü olmayan birine "Şair-i A'zam" demek için, Türkçe öğretmenliğini bırakmış. İyi de etmiş...

Üfrükçünün, muskacının, yobazın türlüsünü gördük, onlarla ilgili olayları dinledik. İsmet Kemal, bir ilçe yargıcının başından geçeni anlatan sözlerini yazmış (Sf. 12). Son derece korkunç bir gericilik örneği, okuyalım:

"Başıboş bir köpekle karşılaşmıştım. Üzerime geliyordu. Kendimi, çalılık çitle birlikte ekilmiş tarlaya güç attım. Köpekten kurtulmuştum ama üzerinde muskalar bulunan birkaç patlıcan fidesini kırmış, ezmiştim.

"Kırağı çalmasın, daha doğrusu kuşlar, böcekler yemesin diye o incecik fidelere özellikle yazdırılıp bağlanmış muskalar... Bunu yapan da, İlçenin Hükümet Konağı'na beşyüz metre uzaklıkta bağ evi bulunan, 10 Kasım'

larda Şam ve Kahire radyolarının cızırtılı 'yâleyl'lerini dinlemeyi yeğleyip (ceylan) dediği 'mektepli kızların' 19 Mayıs görünümlerini paslı, salyalı diline dolayan şirket muhasebeciliğinden emekli bir üfürükçü... Ki, evinde, evlere şenlik, 'niza' eksik olmazmış..."

Karadayı, İstanbul Barosu'nca düzenlenen Atatürk İlkeleri ve Hukuk Devrimi konulu yarışmada oybirliğiyle "Birincilik Ödülünü" kazanmıştı, bu konuda uzman sayılırdı. Kitabında şöyle diyordu:

"Devrimi, devrimin sürekliliğini tam algılamak, en iyi uygulayabilmek için çağdaş kültür, çağdaş yorum, gerçekçi bakış, sağlam bilinç, tam yüreklilik ve yurtseverliği hiç kimsenin tekeline bırakmamak gerekir.

Hesapsız hınç deneyişlerinin boş atılımlar ötesine gidemeyişi yalnız politikada değil, hukuk ve sanat dünyalarında da çok görülmüştür. Çok okumuyor, iyi okuyan yazarı da ya çıkarımıza aykırı buluyor, ya da kıskanıyoruz. Bilmezliklerin yanına "ben"lerle ürkeklikler eklenince karalayıcı, kıyımcı oluyoruz" (Sf. 86)

İsmet Kemal'ın bir gözlem eksiği var sanırım bu olguda: Karalayıcı, kıyımcı olanlar arasında yalnız ürkeklikleri değil, bir de çılgınca kendini beğenmişleri eklemek de gerekmez mi?

Putları yıkıyoruz

Ahmet Rasim'in Çağdaş Yayınlar'da çıkan Anılar ve Söyleşiler'ini okuyorum. Ne rahat anlatım, ne derin gözlem, ne ustaca konu seçimi ve tatlı konuşma düzeni. Eski ramazanlarda sokak âlemleri bölümü Resimli Ay'da (Mart 1928) yayınlanmıştı. O yıllarda piyasalarda lâf atma yalnız erkeklere özgü değil, kadınlar da lâf atarmış. Ahmet Rasim'in bu yazısının yayınlandığı Resimli Ay, 1929'da (Haziran ayında) Nâzım'ın büyük yankılar uyandıran yazı dizisine başlamıştı: Putları yıkıyoruz! Nâzım putlaştırılmış, yapıtlarına, kişiliklerine en ufak bir eleştiriye hoşgörüyle bakılmayacak duruma getirilmiş sanatçıları sert bir dille eleştiriyordu. Örneğin Abdülhak Hâmid'in adı "şair-i a'zâm", ya da "Dahi-i a' zâm" sıfatıyla birlikte anılacaktı. Nâzım da diyordu ki: a'zâm'ı (en büyüğü) bir tarafı bırakalım, dâhi olmanın genel niteliklerini bile taşımıyor... Hâmid Bey, devri için yeni, güçlü bir Osmanlı şairidir, işte o kadar...

Yusuf Ziya (Ortaç) ise bu eleştirilere jurnal ve küfür edebiyatının cümleleriyle çatmıştı: "Bu iş, sanatı sevenlerin, sanatı kıskananların değil, müzeleri yakan, heykelleri yıkan, şehirleri tarumar eden barbarların işidir... Yarın kim bilir kimlerin çelenk bekleyen alnı, o kızıl battal damgasıyla kanayacak?" (İkdam, 6 Temmuz 1929)

O yıllarda lâf atmada ustalığı bilinen Yusuf Ziya'yı aratmayacak buluşlarıyla yergide önde gelen Yakup Kadri'ye göre ise, Nâzım'ın yanında yeni bir kuşak oluşturanlar, Birinci Dünya Savaşı yıllarında henüz yirmisini bulmamış gençlerdir. Bu gençler, yokluk ve kıtlık nedenleriyle "ekmek yerine saman karışık hamurla beslenmişler"di. Bu gençlere yâni 1929'da "biz varız diyen kuşak"a ne kendini dinlemeğe, ne de öğrenip bilmeğe, hatta ne yiyip içmeğe vakit verilmiştir. Bunun içindir ki, şimdi (1929'da) onlardan bir şey istemeğe hakları yoktu. (Milliyet, 30 Mayıs 1929). Suat Tahsin, o yılların gençlerini savunan yazısında Yakup Kadri'ye yanıt vermişti:

"Biz genç nesil, asla acınacak zavallı bir nesil değiliz. Biz ıztırap çekerek, biz hayatın sertliğini duyup, zalimliğini görerek ruhumuzun istiklâline yükselmiş kafamızın şuuruna çıkmış bir nesiliz... 'Büyük Harpte saman karışık hamurla midemiz şişti' ise bu, Çanakkale'de kemiklerinden ehram (piramit) yapmasını bilen neslin zenginler sofrasında postu olmadığını göstermiştir... Sakarya'da, İnönü'de damarlarının yanan sıcak ve alevli kanını dökmekte bir an dahi tereddüt etmeyen bir tarihî ve mütevazi nesle el ve dil uzatmak demokrasinin üstünde bir derebeylik şatosu kurmaktan daha çok iğrençtir." (Hareket dergisi 5 Haziran 1929)

(Bu yayınları tüm ayrıntıları ile yazmağa başlasam, "Hareket" dergisini bulmak güç olacak, belki de kitaplıklarda "verilmesi yasak"lanmış yayınlar arasına alındığından araştırıcılara, ilgili görevli "Yok" yanıtı verecek. Böyle olunca, eğer meraklıların arşivine, dosyalarına veya kartlarına not düşülmemişse *Hareket* yayınlanmamıştır ki..." damgasını yiyecek. Kaynaklar gösterilir ama, yüksek perdeden yazarların okur karşısındaki küçülmelerine dayanamam, kederlenirim. Bu nedenle bu yazı dizisi şimdilik kalsın diyorum.)

"Hareket"in Yusuf Ziya ve Yakup Kadri'ye verdiği yanıt yerinde idi bu tartışmada; efendice, ağırbaşlıydı. Zaten hakaret ve küfürle yanıt vermek pek âdet değildi. Nitekim ressam Elif Naci, edibâne yazıları ve zarif anı-

ları olan saygın bir sanatçı. "Anılardan Damlalar"ında (Karacan Yayınları 1981) Mayıs 1960'da gözlerini yuman ünlü ressam Çallı İbrahim'le ilgili bir anısını şöyle anlatır:
"Çallı'ya, 'Paris'te Fransızca öğrenmedi de, garsonlara Türkçe öğretti' diye takılanlar olmuştu. Bunlardan biri de Şemsi Muhtar'dı. Uzun yıllar Fransa'da kaldığı için konuşurken bu zat Fransızca sözcükleri bolca kullanırdı. Bundan başka 'Klasiklerden Parnasyenlere kadar Fransız edebiyatını ezbere bilirim" diye de övünürdü.
Günün birinde 'Pentural' diye bir söz çıkıverir Şemsi Muhtar'ın ağzından. Bizim Çallı atılır:
— Bre Şems, der. Sen ki klasiklerden Parnasyenlere kadar Fransız edebiyatını ezbere bilen adamsın, biz ki Fransızca öğrenmek için Paris'teki garsonlara Türkçe öğreten Çallı İbrahimiz, ama Pentural diye Fransızca'da bir sözcük yok, o senin dediğin "pictural"dır, onu da biz biliriz." (Sf. 28)
İnsan kendisini 140 yıllık tarih derinliklerinde aydın konusuna verir, gerçeği bulmaya çalışırsa büyük bir işe girişmiş olur. Bu, aslında övgüye değer bir çaba ve amaçtır. Oysa yakın geçmişin bilinen olaylarını ve kişilerini çarpıttığı anlaşılırsa 140 yıllık tarih karşısındaki yorumları kuşku uyandırır. Nitekim bir araştırmacı Orhan Veli'yi aydın bile saymıyor, hattâ "Türk aydınının yüz karasıdır" diye damgalıyor. Bu yanılgı, o dönemin siyasal ve sosyal koşullarını, edebiyatçıların yaşamını bilmemeden ileri geliyor. Bu da, bazı yazarlarda olduğu gibi "yaratma"ya çalışılan anlarda sinir sistemlerinin üzerine ağır yükler binmesi ve bunun ağrılar yapması sonucu, bu ağırlara dayanamayan yazarın irade ile beyninin çalışmasını yavaşlatmasına ve kafasının boşalması sırasında yine de sayıklar gibi ürün vermesine yol açıyor. Bu anlarda kendine güvenin verdiği aldatmaca ile yazar, kısa boylu ise uzun boyluya çatar, başarılıysa onu başarısız bulmaya çalışır, kıskançlık duygularıyla ünlüye saldırır, böylece boyundan büyük yanlışlara düşer. Sonra mahçup olacakmış onu o anda düşünemez. Çünkü kafa boşalma dönemindedir.

Orhan Veli'nin Çankaya'nın desteğiyle Garip akımını başlattığı savını bugüne kadar kanıtlayabilecek ne bir belge gördük ne bir şiir, ne bir düzyazı

Nimet Arzık, "Tek At, Tek Mızrak" adlı anılarında (1938 Kaynak Yayınları) Ankara'nın 1930'lu yılların sonlarını anlatır: "Ankara'yı ilk kez görüyordum (1942). Uzun zaman sevdim. Ünlü Vali Nevzat Tandoğan, derli toplu, gecekondusuz kentin en ufak kuytuluklarına kadar egemendi. Çok baskı üzreydi. Tek parti CHP, sanki çatık tanrıların tapınağıydı. Tek vali Nevzat Tandoğan sanki Jüpiterdi. Bundan tabii kendine göre bir düzen doğuyordu. Gepgenç bir kız şortla, vakitli vakitsiz çiftliğe, baraja, istediği yere bisikletle gidebiliyordu. Amcam (Fuat Carım-K.S.) ben evden çıkar çıkmaz huylanırdı. Ama, bir sapığa rastlamazsam, Nevzat Tandoğan'ın sopası yüzünden başıma gelecek bir şey yoktu." (Sf. 121)
Bu Nevzat Tandoğan, şair Dinamo'yu azarlayan valiydi, 17 yıl *Ankara* valiliğini şiddete dayalı bir düzenle sürdürmüş ve 9 Temmuz 1946'da Vilayet'te intihar etmişti.
Şairler, hangi sosyal toplulukların arasında ve fikirsel yapıları ile kimlerden yanalığı sürdürüyorlarsa ona göre konular ya da konusuz dizeler yazıyorlardı.
Orhan Veli'nin Çankaya'nın desteğiyle Garip akımını başlattığı savını bugüne kadar kanıtlayabilecek ne bir belge gördük, ne bir şiir, ne bir düz yazı. Çankaya sanatta yapmak istediği ne ise onu 1938'den başlayarak Saffet Arıkan ya da Hasan Ali Yücel, ya da Parti Genel Sekreteri ve onun uzmanlarınca yaptırırdı. Garip akımının o zamanki iktidarca yönetildiği ve başlatıldığı "tez"i bakalım, nasıl açıklanacak? Ama gerçek oydu ki Orhan Veli'nin

şairliği, Nâzım'ın hapsedilmesinden önce, 1936'da başlamıştı. "Garip" adlı kitapta ise şairin yeni kimliği görülüyordu. Bu şiirler ideolojik-politik şiir anlayışına karşıttı. Doğru! Nâzım şiirinin yerine bir başka şiir getirme isteği de vardı. Bu da doğru, ama bu istek, "Çankaya'nın buyruğu"yla değildi, sanatçı anlayışının ürünüydü. Bilinir ve saptanır ki, İnönü, bazı bakanları bile "harim-i ismetine" yaklaşırmazken, Garip akımının İsmet Paşa'nın desteğiyle başlatılması, bir bakıma Orhan Veli'yi Çankaya'ya davet edip ona direktif vermesi, ya da Ankara Valisi aracılığıyla, sanatı yönetmesi ve buna Orhan Veli'nin bohem yapısıyla "Peki, başüstüne, öyle yazalım" demesi eşyanın doğasına aykırıydı. İsmet Paşa, ne bir sanatçıya, ne bir gence, ne de bir "adamı" aracılığıyla küçük bir memura, bir içkici gence direktif göndermezdi. Mehmed Kemal, o dönemin havasını çok iyi özetler:

"İsmet Paşa, bir kurtarıcı değil, bir diktatördü. Artık ondan korkmağa başlamıştık. Atatürk düşüncesinde de, sevgisiyle karışık bir korku duygusu vardı. Fakat bunda iyice korku hâkim olmuştu. İsmet Paşa bizim için çekinilen, korkulan bir insan oldu. 1940'lardan, 1945'lere bu korkuyla ulaştık."

"Daima sokakta ve daima sarhoş konuşan" (1938) ve "İşçi kadınları seven", "güzel işçi kadınları daha çok seven" (1940) ve de bunca şiir yazdığı halde belini doğrultamayan bir sanatçı, 1939'da savaş yılında *Gangster* başlıklı şiirine "Hitler kendini edebiyata verecek" diye giriş yaparsa, bu sanatçıyı iktidar, kendi yanında bulamazdı. Sonra şair *"Eşkiyalık edeceğim bundan sonra / Haberi olsun yol kesenlerin / İş yok artık kendilerine / Dağ başlarında"* diye yazacak ve İsmet Paşa bunları yazan şairin katıldığı, öncüsü olduğu GARİP AKIMI'na desteğini koyacaktı. Sonra faşizme karşı çıkan, Nâzım'ın bağışlanmasına katılan bir şair -ne hazindir ki- bir bilim adamınca "Türk aydınının yüz karası" damgasını yiyecek! Pes doğrusu..

Acaba öğrenciler ve üniversite çıkışlılar; yazar olan arkadaşları ve öğretmenleri, tanıdıkları (ama halkın tanımadığı) hocaları hakkında anılarını yazsalar ve yayınlasalar, kaç megalomanın ipliği pazara çıkar, bilemeyiz. Anılar yazılmalı, eleştirilmeli, yanıtlanmalı ve kimlerin haklı, kimlerin boş kuyudan dipsiz kova ile su çekmeye kalkıp emeğini boşa harcadığı anlaşılmalı... Anılar yazılmalı, yazılmalı... ■

OSMANLI DEVLETİ'NİN
SON YILLARINDA
FİLİSTİN
VE
ERMENİ SORUNUNUN
KÖKENLERİ
BELGELERLE İÇYÜZÜ

Bütün kitapçılarda
ve
kitap kulüplerinde

BİLGE YAYINCILIK
Valikonağı Cad. No: 73 Nişantaşı - İst.
Tel.: 141 51 24 - 141 51 25

Bir Eleştiri Üzerine

Rüştü Ergun

Dr. Rüştü Ergun'un yazısı bize Sami Karaören eliyle ulaştı. Yazının kopyesini, yanıtlaması isteğiyle kendisine ilettiğimiz Hilmi Yavuz, özellikle Halil İbrahim Bahar'ın yazısından sonra artık herhangi bir yanıta gerek duymadığını bildirdi.

Sayın Prof. Günsel Koptagel-İlal'in, Sigmund Freud'dan Türkçeye çevirdiği, PSİKANALİZE GİRİŞ adlı yapıtını, Sayın Hilmi Yavuz, GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR dergisinin Mart 1985 sayısında eleştirdi.

Ben, eleştirinin kişi ve toplumdaki olumlu etkisine inanan biri olarak bu eleştiriyi ve ona verilen yanıtı ilgi ile okudum. Bay Yavuz'un, dil özleşmesi karşısındaki tutumunu, kendisine olan güvencimle bağdaştıramadığım için, eleştirisindeki yanılgılara değinmeyi gerekli buldum. Sayın yazar,

1 — Alıntılarda titizlik göstermemektedir.

2 — Yeterince araştırma yapmadan yanlış yargılara varmaktadır.

3 — Türk Dil Kurumu'nun, dil devriminin başlarında çok büyük yararı olmuş olan Türkçeden Osmanlıcaya *Cep Kılavuzu*'ndan, haksız yere alaycı bir küçümseme ile söz etmiştir.

Şimdi açıklamalarımı yapayım:

Bay Yavuz, "Koptagel-İlal'in dil bilgisi dehşet verici" dedikten sonra, "okşamaları kendi bedeninde kullanmak" (sayfa: 225) tümcesini örnek göstermiş. Bunun anlaşılabilmesi için baş ve sonunun da bilinmesi gerektiğini bir yana bırakıp, alıntının aslının "okşamaları kendi *bedenine kullanması*" biçiminde olduğunu bildirmekle yetiniyorum.

Sayın Yavuz, "Söz, dilden açılmışken çevirmenin söz dağarına da bakalım. Koptagel-İlal, *Yastamak* (sayfa: 99, 100, 113, 132); *sayınma* (sayfa: 40); *abay* ve *abaylamak* (sayfa: 24); ..... gibi sözcükler kullanıyor. Bu sözcüklerin karşılıklarını Türkçe Sözlüklerin hiçbirinde bulamadık. Ancak, 1935'te Türk Dili Araştırma Kurumu'nca hazırlanan ve Türkçeden başka denilen dillerin de aynen Türk kaynağından olduğu'nu savunan Cep kılavuzu imdadımıza yetişti. Hani şu Belediyenin *Uray*, toplama'nın *cumlama*, dayanışma'nın *cusundaşlık*, Meclis'in *Kamutay* olduğu dönemden kalma *Cep Kılavuzu*... Dileyen, bu Kılavuz'a bakabilir" diyor.

Şimdi bu satırlardaki yanılgılara bakalım:

"Karşılıklarını hiçbir Türkçe Sözlük'te bulamadık" denilen sözcüklerden, *yastamak* sözcüğü, Türk Dil Kurumu'nun iki dev yapıtında, Tarama Sözlüğü'nde ve Derleme Sözlüğü'nde vardır. İbrahim Alaaddin Gövsa'nın, Resimli Yeni Lugat ve Ansiklopedisi'nde; Şemsettin Sami'nin, 1901'de basılmış Kâmus-u Türki'sinde de bulunmaktadır. Bu sözcüklerdeki anlamı: Dayamak, yastık edinmek olarak gösterilmiştir. Kâmus-u Türki'de, yastamak'ın altında, *yastangaç* = yastık, bile vardır.

Sayın eleştirmenin küçümseyerek söz ettiği Cep Kılavuzu, şu saydığım yapıtların incelenmesi sonucu, *yastamak* sözcüğünü, Osmanlıca'nın hamletmek, isnad etmek, atfetmek, vb. sözcüklerine karşılık olarak almıştır.

Bay Yavuz'un, titiz bir eleştirmen olarak, bu Türkçe sözlüklere başvurmadan bir yargıya varmaması gerekirdi.

Kendisinin, bu çok yadırgadığı, *yastamak* sözcüğü konusunda gösterdiği tanık, Sayın Ece Ayhan... Bay Yavuz şu göndermeyi yapıyor: "Yazko Edebiyat dergisinin Ocak-Şubat 1984 tarihli 39-40 sayısında Ece Ayhan'ın 'Yine Gümüşlük mü' başlıklı günlüklerinde *tastamam* (altını ben çizdim. R.E.) şöyle deniyor: 'Günsel'den de Yastamak sözcüğünün anlamını soruver. Günsel Freud'dan çevirdiği 'Psikanalize Giriş' kitabında iki-üç yerde bu 'yastamak' sözcüğünü kullanmış. Ece, Kopta-

gel-İlal'den bu konuda bir yanıt aldı mı, bilmiyoruz, ama sözünü ettiğim Güneş-Dil Teorisi *artığı* (altını ben çizdim) *Cep Kılavuzu*'nun 319. sayfasına bir bakıversin..."

Bay Ayhan'ın dediklerinin başına *tastamam* sözcüğünün konması ilgimi çekti. Sözü edilen dergiyi aldım. (Yazı başlığının *Yine 'Gümüşlük' Mü?* biçiminde olduğunu gördüm. Bu da Bay Yavuz'un alıntılarda değişiklik yaptığına dair bir kanıttır.) Bay Ayhan'ın bir arkadaşına, Günsel 'Kaptagel'le görüşmesini ve *yastamak* sözcüğünün anlamını sormasını söylediğini gördüm. Bu istekte *tastamam*'la nitelenecek bir özellik bulamadım. İnsanın bilmediğini öğrenmek için sormaktan daha doğal ne olabilir?

Ben Bay Yavuz'un Cep Kılavuzu'na bu denli güvensiz ve alaylı bir dille, haksız olarak çatmasını doğru bulmadım ve nedenini de anlayamadım. Bu kılavuzlar, (bunlar, biri Türkçeden Osmanlıcaya, öteki de Osmanlıca'dan Türkçeye olmak üzere iki tanedirler) dil özleşmesi deviniminin temel kaynakları olmuşlardır. Burada anlatılması olanaksız çalışmaların ürünüdürler. Onlarda önerilen kimi sözcüklerin tutunmamış olmalarına bakarak küçümsenmeleri ağırbaşlı eleştirmenlere yakışmaz. Sözcüklerin benimsenip benimsenmemesinde toplumsal başka nedenlerin de etkisi olduğu gözden kaçırılmamalıdır. Bugün, birçokları gibi Sayın Yavuz'un da rahatlıkla kullanmakta olduğu, *yanıt, im, saptamak bellek, çevirmen, bilim, ulus,* vb. sözcüklerin bu kılavuzda yer aldığını görmezlikten gelmemeliyiz.

Bay Yavuz'un, Cep Kılavuzu'na haksız yere çatmakla düştüğü birkaç yanılgıyı da belirterek Kılavuz konusunu bitireceğim:

Yazar, toplama'nın *cumlama,* dayanışma'nın *cusundaşlık*..... olduğu dönemden kalma *Cep Kılavuzu* diye takılıyor. Kılavuzda, toplama'nın karşılığı olarak *cumlama*'nın bulunmaması yanılgının açık bir kanıtı. Osmanlıca *cemetmek* sözcüğüne karşılık olarak *toplamak* ve *cumlamak* Türkçe karşılıklar önerilmiştir.

Bunlardan *toplamak* tutunmuş, bizi cem' sözcüğünden kurtarmıştır. *Cumlama,* tutunmamıştır, unutulmuştur. Bu gerçeği, "toplama' nın *cumlama* ile karşılandığı" biçiminde, yanlış bir anlatımla dile getirmek de büyük yanılgıdır.

Yazarın ikinci büyük yanılgısı ise, dayanışmanın *cusundaşlık* ile karşılandığını söylemesiyle ortaya çıkmaktadır. Bakınız yanılgının kaynağı nedir? Türk ulusunu anadiline kavuşturma çabalarının temeli olan Cep Kılavuzu'nda (burada ulusal dil bilincini uyandıran Atatürk'ü saygı ile anmadan geçemeyeceğim), *dayanışma,* Osmanlıca, TESANÜT sözcüğüne karşılık olarak gösterilmiştir. *Cusundaşlık* ise, Osmanlıca TECANÜS sözcüğüne karşılık olarak önerilmiştir. Bay Yavuz'un dediği gibi, dayanışmanın *cusundaşlık* olması söz konusu değildir. Ben sayın Yavuz'un, "Tesanüt ve Tecanüs"ü bilmediğini sanmam. Onun, yaptığı haksızlık yüzünden yanılgıya düşmüş olduğuna inanırım. Kendisinden bu güzel yapıtlara gönülden bağlanmasını dilerim.

"Karşılıklarını hiçbir Türkçe Sözlük'te bulamadık" yargısının verildiği sözcüklerden *abay* ve *abaylamak* sözcüklerine gelince:

Yazarın bu konudaki yanılgısı, bir eylemin çekim biçimini sözcük olarak almasından kaynaklanıyor. Bayan Koptagel-İlal'in betiğinin 24. sayfasında *abay* diye bir sözcük yok, *abayın* var. Bu ise, *abamak* eyleminin çekimi sırasında ortaya çıkmış bir biçim. Tıpkı kınamak'tan, *kınayan* gibi. Bu durumda, Sayın Yavuz'un, sözlüklerde *abamak* sözcüğünü araması gerekirdi. Ben, Sayın Koptagel'in 1973 yılında basılan Freud çevirisinde, bilmediğim bu sözcükle karşılaşınca Şemsettin Sami'nin Kamus-u Türki'sinden yararlanmıştım. Bu ünlü dil bilginimizin sözcüğe-abamak sözcüğüne- verdiği, *diriğ etmek, menetmek, yapmamak, muhalefet etmek, refuser* anlamlarından sonra ayraç içinde: (yeri boş olduğundan ihyası-diriltilmesi- arzu olunur) dendiğini görünce duygulanmış ve Bayan Koptagel'i bu sözcüğü kullandığı için kutlamıştım. Ayrıca kendisinin bir ruhbilimci olarak anadilimize önem vermesinin, büyük anlamı olduğunu belirtmiştim. Eğer Sayın Yavuz, *abay* yerine *abamak sözcüğünü arasaydı bunu,* Cep Kılavuzu'nda bulacak, Kılavuz'u küçümsemeyecek, çevirinin 24. sayfasında bulunmayan *abaylamak* sözcüğünün orada varlığından söz ederek yanılgıya düşmemiş olacaktı.

Yazımın başında belirttiğim gibi, eleştiri, kişi ve toplumu daha iyiye ulaştırmak amacıyla yapıldığı zaman bu amacına ulaşır.

Eleştirmenler, -titiz, hoşgörülü oldukları za man derin bilgilerini topluma yansıtabilir, yararlı olabilirler. Sayın Yavuz'dan bu özellikleri elden bırakmamasını dilerim. ■

MİZAH

Yaşasın Öneriler

Ahmet Önel

Genç Yayıncı masadakilerin bir anlık suskunluğundan yararlanarak hafifçe öksürdü, ardından da konuşmaya başladı.
'Dilerseniz toplantımızın öneriler bölümüne geçelim." Öneri kabul edildi. Çoğu orta yaşın üstünde bulunan yayıncıların hiçbirinde bu küçücük salonda daha fazla oyalanacak hal kalmamıştı zaten. Evet, salon belki küçüktü ama sorun büyüktü, kocamandı. Masanın çevresindekiler durgun yayın piyasası ve satmayan kitaplar üzerine konuşuyorlardı. Toplantıya katılan yayıncılar işin başında uzun uzun konuşmuşlar, penceresiz salonun hesaba gelir oksijenini bol keseden harcamışlardı. Ne de gereksiz şeyler anlatmışlardı bu arada.. Eski tatlı anılarını yadedenler bile vardı bu arada. Ancak, Genç Yayıncıdan başkası bu tatlı sohbetlerin onları bir yere ulaştıramayacağını sezmiş değildi anlaşılan. İşte... Şimdi masada çıt çıkmıyor, ortaya atılacak olan parlak öneriler merakla bekleniyordu. İlk öneri, yayın piyasasındaki çılgın buluşlarıyla ün yapmış olan sivri çeneli, şeytan bakışlı yayıncıdan geldi:

"Bence her şeyin olduğu gibi kitapların da reklamı yapılmalı.." Genç Yayıncı, deterjanlarla kitapları birbirine karıştıran yılların yayıncısına acıyarak baktı. Doğrusu bu hiç de cazip bir fikir değildi. Şöyle diyordu yayıncı, "Örneğin televizyon reklamlarında neden kitaplarımızı tanıtmayalım... Düşünün... çok güzel bir kadın ekranda karşınıza geliyor ve elinde tuttuğu Gogol'ün Ölü Canlar'ını size doğru çevirip *'bu kitap okunmaz mı hiç'* diyor..."

"Eh... Böyle bir durumda kimde can kalır ki.."
Genç Yayıncı taşı gediğine koyan saçları dökülmüş yaşlı yayıncıyı oturduğu yerden saygıyla selamladı. Doğrusu bu fikri çürütmek için oldukça asabi bir eleştiri yapmaya hazırlanıyordu. Ne var ki, Genç Yayıncının güzelim huzuru çok uzun sürmeyecekti. Çünkü ilkinden pek farklı olmayan bir yeni zırvayı bizzat bu yaşlı yayıncı ortaya sürmüş bulunuyordu:
'Bence televizyon reklamı yerine futbolcuların formalarından yararlanmak daha iyi.. Üstelik daha da ekonomik.."
Ancak şeytan bakışlı yayıncı için bundan daha güzel bir intikam malzemesi olamazdı tabi. Ayrıca yaşlı yayıncının mor yeşil renklere vurgun bir futbol kulübünde yöneticilik yaptığını bilmeyen yoktu.
"Özellikle üstadımızın yöneticisi bulunduğu futbol takımının formaları üstünde Gide'in Kalpazanlar'ı mutlak bulunmalı..." Genç Yayıncı toplantının bir arenaya dönüşmesine izin veremezdi. Bu nedenle, sırf araya girmek için diğerlerinden fazla parlak olmayan bir öneriyi ağzından kaçırmak zorunda kaldı:
"Benim önerim şu.. Yılın yazarı ya da kitabı yerine yılın okurunu seçelim."
Genç Yayıncı bütün başların bir anda kendisine çevrildiğini farketti.
"Peki nasıl olacak bu iş?"
"Bildiğiniz gibi yılın kitabı ya da yazarı artık eskisi kadar ilgi derlemiyor. Biz de bundan böyle yılın okurunun seçileceğini duyurarak yarı resmi bir okuma yarışının başlamasına neden olabiliriz."
Soruyu o ana kadar öneriler bölümünde hiç söz almamış olan kalın bıyıklı yayıncı sormuştu.
"Çok basit..' Genç Yayıncı hiç düşünmeden cevabı yapıştırmıştı işte. Ama soru soran bakışlardan anlaşıldığına göre bu cevabın arkası gelmeliydi.
"Evet çok basit.. Bir yılın içerisinde en çok kim kitap okuduysa o yılın okuru olsun. Bunu çözümlemek için aday okurların güvenli bir jüri önünde, okudukları kitapları kısa kısa özetlemeleri pekala mümkün.."
"Güvenli bir jüri tartışılabilir ama güvenli bir yarışmacı iki kez tartışılabilir.." Bu özdeyiş polisiye romanlar yayıncısından gelmişti ve

bastığı kitapların gizemli havasını yansıtıyordu.

"Evet evet.. Hileye çok açık bir yöntem bu.." Demek yaşlı yayıncı da öyle düşünüyordu. Genç Yayıncı şimşek hızıyla yeni bir öneri düşünmeye başladı. Ancak önerisinin yankıları hala sürüyordu.

"Genç arkadaşımızın önerisinde umut ışıkları da var tabi.." Uzun yüzlü yayıncıdan gelmişti bu cılız ses. Genç Yayıncı onun da pek az konuşanlardan biri olduğunu farketti. Adam düşüncesini açıklamayı sürdürüyordu bu arada.

"Örneğin bu öneri uygulanırsa bizim yayınevinin çıkardığı 'Büyük Romanlardan Küçük Özetler' kitabında büyük bir artış gözlemlenebilir.."

"Bireysel düşünmeyelim lütfen.. Burda yayıncılığımızın ortak sorunlarını tartışıyoruz biliyorsunuz.." Yaşlı yayıncı yine yerinde müdahalesiyle toplantının anlamsız bir boyut kazanmasını önlemiş oldu.

"Sanırım sıra benim önerime geldi.." Evet.. Kalın bıyıklı yayıncı sonunda konuşmuştu işte. Genç Yayıncı doğrusu ondan çok parlak bir öneri bekliyordu.

"Bildiğiniz gibi toplumumuzda yasaklamalara, engellemelere karşı büyük bir eğilim vardır. İşte biz bu noktadan hareket edelim.."

"Yani?."

"Kitapların üzerine 'Dikkat! Sağlığa Zararlıdır.' yazan bir kuşak atalım."

"Tıpkı sigaralardaki gibi, öyle mi?"

Kalın bıyıklı yayıncı bu karşı soruyu kendinden emin bir biçimde "neden olmasın" diye cevapladı.

"Ancak sigara gerçekten sağlığa zararlıdır. Oysa biz kitabın yararları üstüne yıllardır edebiyat paralıyoruz." Evet.. Beklenen eleştiri yine yaşlı yayıncıdan gelmişti. Genç Yayıncı soluğunu tuttu, kalın bıyıklıdan gelecek savunmayı bekledi.

"Evet.. Yıllarca yararlarından sözettikte ne oldu.. Bir kez de tersini deneyelim bakalım, ne kaybederiz. Hem bu konuda gerekirse doktor raporu bile çıkarabilirim."

Doğrusu kuvvetli bir savunmaydı. Yandaş bulmakta gecikmeyecekti. İşte, polisiye romanlar yayıncısı hemen yanındaki sivri çeneliye eğilmiş ve düşüncelerini söylemeye başlamıştı bile.

"Çok haklı çok.. Örnekse benim oğlan işte.. Pardayanlar'ı tamamlayamadan beş numara miyop gözlüğünü takmak zorunda kaldı."

"Seninki miyop demek.." Dertli bir sesle konuşmuştu sivri çeneli.. Devam etti:

"Benim ortanca kız da pembe diziyi okumaktayken korkarım renk körü oldu ki, şu anda yeşil diziyi sürdürmekte ve durumun hiç farkında değil.."

Ancak tüm bu konuşmalardan sonra verilen bir diğer suskunluk molası durumun umutsuz olduğunu gösteriyordu. Genç Yayıncı sanki çıkmaza giren toplantının sorumlusu kendisiymiş gibi, yepyeni bir buluşla bir kez daha ortaya atılmaktan kaçınmadı.

"Bir kitap alana bir kitap da yanında versek.."

Suskunluğun sürmesi fikrin eleştiriye bile değmediğini fısıldıyordu sanki. Genç Yayıncı kulaklarına kadar kızardığını hissetti. Neyse ki, artık toplantının jokeri olduğu rahatlıkla iddia edilebilecek olan yaşlı ve deneyimli yayıncı, en azından eleştiri kurumuna başvurarak genç meslektaşını bu güç durumdan kurtardı:

"Verdikleri para karşılığında bir kitap okumakla cezalandırılmış bulunan insanların cezasını durup dururken iki misline çıkarmanın mantığını doğrusu tam anlamış değilim.."

Olsun, anlasın ya da anlamasın.. Eleştirmişti ya!

"Kitapların içinde parça bulunmasına ne dersiniz?"

Polisiyecinin aklına birdenbire gelmişti bu fikir. Açıklamasını sürdürdü:

"Bildiğiniz gibi bu yöntem sinemalarda uygulanmaktadır. Bir sonraki filimden heyecanlı bölümler göstererek seyircinin merakı nasıl gıcıklanıyorsa, kitaplarda da..."

"Üstelik asıl okumakta olduğu kitabın en heyecanlı yerinde değil mi?.."

Yaşlı yayıncıdan gelen bu tamamlama, yine onun fikri desteklediğini gösteriyordu sanki. Polisiyeci merakla diğer tepkileri beklemeye başladı.

"Burdan giderek, günlük tüketim mallarının üzerine yeni çıkan kitaplardan birer cümle de konabilir pekâlâ."

Genç Yayıncı bu düşünce gelişimiyle polisiyecinin nefretini kazandığını asla öğrenemeyecekti. Evet.. Kitaplarda parça bulunması fikri çoktan unutulmuş, kibrit kutularının ya da sabun ambalajlarının üstünde hangi kitaptan hangi cümlenin alınmasında yarar olacağı konusu tartışılmaya başlanmıştı.

Ancak bu tartışınadan da bir sonuca ulaşılmayacaktı. Genç Yayıncı, her şeye rağmen deneyimini arttıran bu toplantıyı büyük bir ciddiyet ve dikkatle izlemeyi sürdürüyordu.

bilim felsefe

Politikadan Uzaklaşma Uzaklaştırma

Fadıl Kocagöz

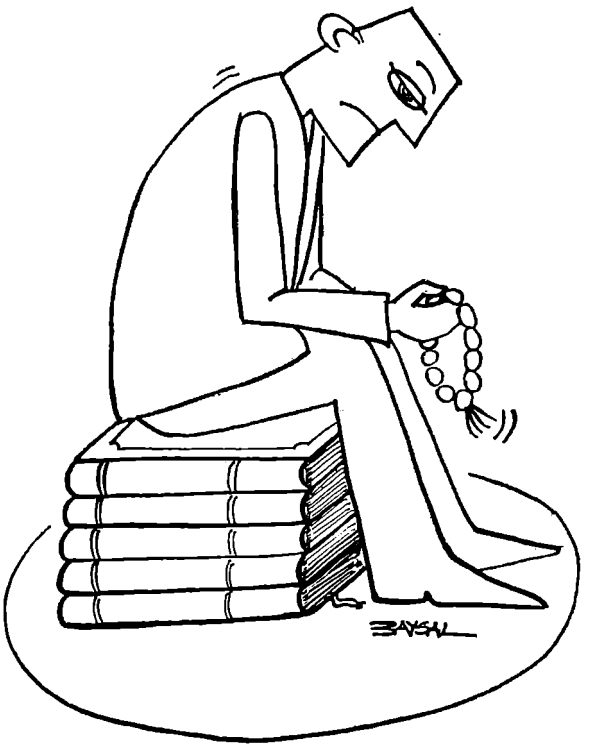

1960'lı yıllarda Batı Demokrasileri'nde, "politikadan uzaklaşma olayı", ya da "depolitizasyon", üzerinde çokça durulan bir olguydu. Başta seçimlere katılma oranlarındaki düşüş olmak üzere birçok siyasal davranış halkın politikadan soğuduğunu gösteriyor, kimi yazarlar bu gelişmelerin 'demokrasi kuramı'na vereceği zararlardan endişe duyduklarını belirtiyorlardı. Gerçekten de, en basit biçimiyle, yüzde altmış dolayında katılma ile yapılan bir seçimde, yüzde elli üzerinde oy alan bir partinin bile çoğunluğu temsil ettiğini savunmak güçtü. Kuşkusuz, bu aykırı gidişin nedenleri de araştırıldı. Buna göre, politikaya karşı artan ilgisizliğin bir nedeni, işçi kitlelerinin yükselen yaşam düzeyleriyle birlikte eski militan tutumlarını bırakmaları olabilirdi. Bir başka neden olarak da, toplumsal ve ekonomik sorunların gitgide karmaşıklaşması, bunun sonucunda sorunlara ilginin azalması sayıldı. Aynı düşünceden hareketle, kimi yazarlar "ideolojiler çağı"nın sona erdiğini öne sürdüler; kitleler, ideolojilere duydukları inanç nedeniyle politikaya ilgi duyup aktif biçimde katılırken, ideolojik çözümler değil, teknik ve pratik çözümler gerektiren sorunların öne çıkması, siyasal ideolojilere olan bağlılığı, dolayısıyla politikaya ilgiyi azaltmıştı. Öte yandan, birçok Batılı devlet "yaşamsal" denebilecek siyasal sorunlarını çözmüş, ülkede heyecan uyandıran toplumsal hareketler bitmişti. Örneğin, o yıllarda İsveçli bir gazeteci ülkesindeki siyasal yaşamı şöyle tanımlıyordu: "Artık siyaset can sıkıcı hale geldi... Süt fiyatının yükseltilip yükseltilmeyeceğinden, ihtiyarlık sigortasının genişletilip genişletilmeyeceğinden başka sorun kalmadı."

İşbitiricilik ve depolitizasyon

Daha sonraki yıllarda ise, 1968 öğrenci olayları, petrol krizi, füzeler sorunu ve benzeri gelişmelerle, artık Batı'da "depolitizasyon" dan söz etmek güçleşmiştir. Nitekim son yıllarda bu kavram neredeyse unutulmuş, endişeler ortadan kalkmıştır. Ancak, günümüz Türkiyesi'nin siyasal yaşamına kısa bir bakış, ister istemez "depolitizasyon" kavramını anımsatmaktadır. Kuşkusuz, Batı'da politikadan uzaklaşma nedenleri olarak sayılan etkenlerin hiçbiri günümüz Türkiyesi'nde yoktur. Ne ücretlilerin yaşam düzeyi yükselmiş, ne de sorunlar sadece faydacı ve pratik çözümleri gerektirecek biçimde değişmiş, ya da kitlelerin kavrayamayacağı ölçüde karmaşık-

laşmıştır. Fakat, ANAP iktidarının baştan beri, "iş bitiricilik" ve "beceri" ile her sorunu çözeceği savı bir "depolitizasyon" politikası olarak gözden kaçmamaktadır. Öte yandan, "politikadan nefret ettirme" yolunda sürekli ve sistemli telkinler de gözlenmektedir. Gerçekten de son yıllarda politika, baskı grupları-siyaset ilişkisini kesmeye yönelik düzenlemelerin de etkisiyle, adetâ "tekel" biçiminde yürütülmesi gereken bir uzmanlık işi olarak sunulmaktadır. Hem de iki ana dala ayrılan bir uzmanlık alanı: Ekonomik sorunlar ve iç-dış güvenlik sorunları... Bu sorunlar ise, onları "politika yapmadan" beceri ve disiplinle çözecek uzmanlara verildikten sonra, artık kimsenin politikaya ilgi duymasına gerek kalmayacaktır. Bu telkinlerin etkili olduğunu söylemek yanlış olmaz. Sonuç olarak gerek yapılan telkinler yönünden, gerekse "sokaktaki adam"ın düşüncesi yönünden bir "politikadan uzaklaşma" dönemi yaşadığımızdan kuşku yoktur. Gelgelelim bu olgu Batı'nın "politikadan uzaklaşma" dönemine benzemediğine ve bir ölçüde öyle sunulmak istenmesine karşın, Batı'da depolitizasyona yol açan nedenler bizde bulunmadığına göre, sözkonusu "ilgisizleşme", daha doğrusu, "politikadan uzaklaştırma" nereden kaynaklanmaktadır?

Siyaset bilimine göre

Yaşadığımız "politikadan uzaklaştırma" olgusunu biraz etraflıca ele aldığımızda, yıllardır yerleştirilmek istenen ekonomik modelin, Friedmancılık olarak bilinen bir ekonomi anlayışına denk düşmesi gibi, bu siyasal olgunun da belirli bir "Siyaset Bilimi" anlayışına denk düştüğünü görürüz. Sözkonusu anlayış, Vietnam savaşını izleyen yıllarda özellikle A.B.D.'li siyaset bilimcileri tarafından ortaya atılmıştır. Başta D. Apter ve S.P. Huntington olmak üzere bu yeni akım, "gelişmekte olan ülkeler"deki siyasal istikrarsızlık sorunu üzerinde durmuş ve ekonomik ve sosyal gelişmelerin niçin beklenenin aksine siyasal kurumlarda demokratikleşme ve güçlenme sağlamadığı sorusuna yanıt aramıştır. Gerçekten de, "gelişmekte olan ülkeler"de ekonomik ve sosyal başarıların siyasal liberalleşme ve demokrasi alanına yansımadığı, aksine, ulaşım, haberleşme, gelir düzeyi, okuma-yazma oranı arttıkça, siyasal istikrarsızlık ve siyasal kurumlarda çürümenin başgösterdiği görülmektedir. Bu gözlemler yeni kuşak siyaset bilimcilerini, ekonomik gelişmelerin yol açtığı sosyal canlılık ve hareketliliğin, siyasal istikrar ve kurumların sağlamlığı ile doğru orantılı değil, ters orantılı olduğu sonucuna götürmüştür. Başka bir deyişle, sosyal hareketlilik (mobilizasyon) arttıkça, siyasal katılma isteği de artmakta, bu "katılma patlaması"na mevcut siyasal kurumlar dayanamamaktadır.

Kuramlar, kuramlar

Bu yazarlara göre, benzer bir gelişimin tipik örneği 1950 Türk seçimleri ve 1960 darbesiyle sonuçlanan olaylar dizisidir. Aynı biçimde, sosyal ve siyasal modernleşme alanında büyük aşamaları simgelediği sanılan birçok reform, (İran Şahı'nın Ak Devrim'i gibi) aslında "felâket" getiren olaylardır. Bu durumda yapılacak iş, bir yandan mevcut siyasal kurumları az-demokratik olsalar da koruyup güçlendirmeye çalışmak, diğer yanda, sosyal hareketlilik ve dolayısıyla siyasal katılma isteğini azaltacak önlemleri elden bırakmamaktadır. Bu uygulanması oldukça güç stratejiyi yaşama geçirmek için ise, görüşün yandaşları çeşitli yollar önermektedir. Örneğin D. Apter, ekonomik hakların aşama aşama genişletileceği bir anayasal yapı tavsiye etmektedir. S.P. Hantington ise, az-gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, sosyalist yönetimlerin başarısını Leninist parti örgütlenme modelinde bularak, benzeri biçimde örgütlenmiş, fakat Batıcı ve "modernleştirici" partilerin bu ülkelerde sosyal gelişmişlik-siyasal gelişmişlik dengesini koruyacağını düşünmektedir. Buna göre, sözkonusu merkeziyetçi ve disiplinli parti, hem eldeki siyasal kurumların işlerliğini güvence altına alacak, hem de siyasal istekleri yönlendirip sınırlandırarak, kısacası politikayı tekeline alarak "katılma patlaması"nın önüne geçecektir.

Türkiye deneyi

Açıklamaya çalıştığımız "Siyaset Bilimi" modeli, görüldüğü gibi birçok yönden son yılların Türkiye'ye getirdiği uygulamalara denk düşmektedir. Yakın geçmişimizdeki siyasal gelişmeleri bu modele göre açıklayacak olursak, şöyle bir çözümleme yapmamız gerekecektir: 1980'e gelinirken Türkiye'de 1950'lere oranla daha da artan sosyal mobilizasyon sonucu siyasal istekler çeşitlenmiş ve katılma isteği genişlemiştir. Bu durum siyasal istikrarsızlığa ve siyasal kurumların çalışmaz hale gelmesine neden olmuş, nihayet 12 Eylül'den sonra, önce siyasal kurumlar onarılarak, D.

Apter'in önerisinde gördüğümüz gibi yeni bir katılma patlamasına izin vermeyecek biçimde düzenlenmiştir. Daha sonra sıra sosyal mobilizasyonu azaltacak önlemlere gelmiştir. Böylece, siyasal istekler aşırı uçlara kadar uzanmadan, yeni kurumların cevap verebileceği düzeyde tutulacaktır. Ancak, sosyal mobilizasyonu denetlemek için modelin önerilerini uygulamak olanaksızlık ölçüsünde güçtür. Çünkü bunların arasında ulaşım ve iletişimi sınırlamak, okuma-yazma oranını arttırmamak gibi önlemler vardır. Öte yandan, sosyal yapıyı sınırlamadan, siyasal istekleri ve katılma isteğini denetleyecek, Huntington'un önerisi ile çakışan bir parti (MDP), büyük ölçüde başarısızlığa uğramıştır. Ancak bu partiden beklenen "siyaseti tekelinde tutmak" işlevi başka bir biçimde, "siyasetten uzaklaştırma" politikası yoluyla yerine getirilebilecektir. İşte içinde yaşamakta olduğumuz "politikadan uzaklaştırma" döneminin kuramsal açıklaması burada yatmaktadır. Kuşkusuz, kuramsal modelin yandaşları da gelişmeleri izlemektedir. Uzmanların en son değerlendirmelerini henüz bilmiyoruz ama, öyle anlaşılıyor ki "Türk deneyi" sosyal mobilizasyon sınırlanmaksızın, sadece depolitizasyon yoluyla siyasal katılma isteklerinin siyasal kurumlara zarar vermeyecek çerçevede tutulabilip tutulamayacağını gösterecektir. Durum, en azından ekonomik alanda yapmakta olduğumuz diğer deneyler kadar heyecan vericidir...

Ancak, bu deneyin de ekonomi alanındakiler gibi başarısızlığa uğrayacağını imâ etmekle yetinmememiz gerektiğini biliyoruz. Her şeyden önce, önerdiği çözümler bir yana, sözkonusu "Siyaset Bilimi" modelinin, sosyal mobilizasyon ve artan siyasal katılma isteği ile siyasal kurumlar arasında kurduğu ters orantı yabana atılacak bir sav değildir. Dolayısıyla, bugün Türkiye'nin gündeminde bulunan, gerek sağ gerekse soldaki alternatif arayışları bu saptamayı gözardı etmemelidir. Türkiye, gerek kuramsal, gerekse uygulama yönünden sözkonusu modelin kısır çözümlerini aşarak, özgün bir toplumsal/siyasal gelişme stratejisini yaratabilecek ve Batılı uzmanları şaşırtacak güçtedir. ■

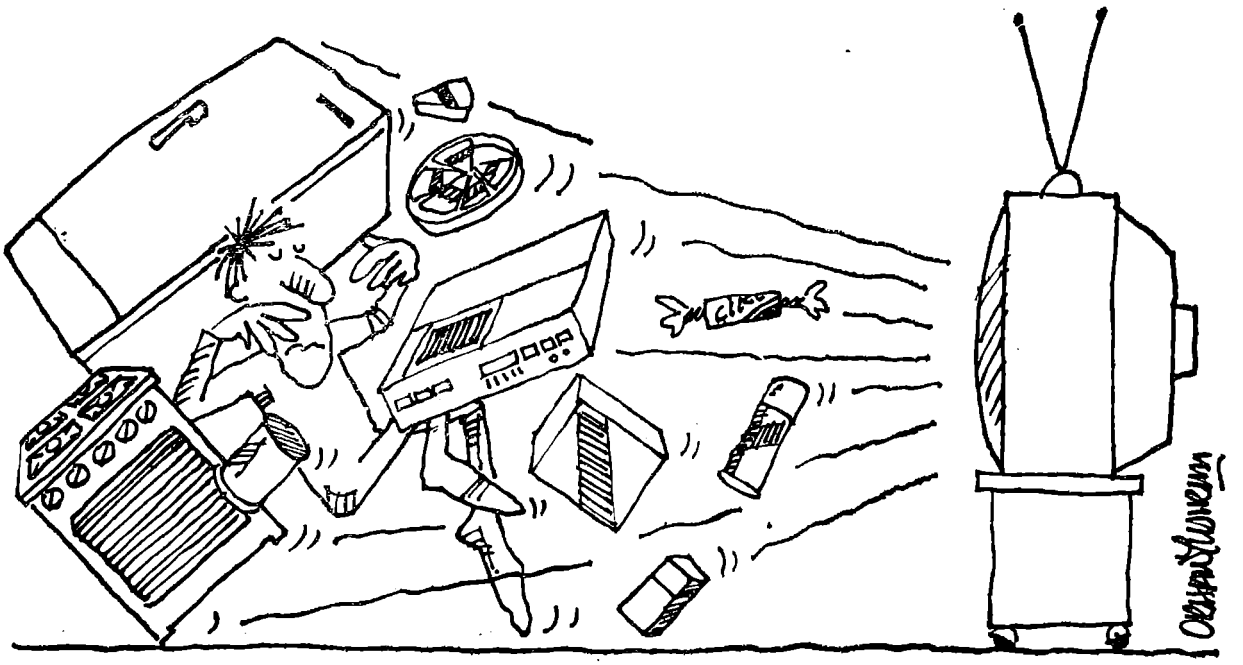

Modern Düşüncenin Başlangıcı ve Descartes

Arda Denkel

Descartes, yaptığı etki açısından düşünce tarihinin en büyük adlarından biridir. O, bir bakıma günümüzü de kapsayan bir düşünce dönemini başlatanların en önemlisidir. Bu döneme "modern felsefe" ya da "modern düşünce" diyoruz. Descartes, modern felsefe dönemindeki tartışmaların temelindeki kavram ve sorunları belirlemiş, öğretileri ise özellikle 17. ve 18. yüzyıllarda ortaya atılan felsefe yaklaşımlarının çıkış noktasını oluşturmuştur. Bu yüzyılların düşünürleri Descartes'ın kimi görüşlerini onaylamasalar bile, yine onun başka görüşlerini benimsemişler, bu görüşlerden etkilenmişler ya da hiç olmazsa onları tartışmışlardır. Bu ölçüde büyük bir etki, felsefe tarihinde Descartes'tan 20 yüzyıl önce yaşamış olan Platon ve Aristoteles gibi filozoflardan beri ilk kez sözkonusu oluyordu.

Modern düşünce

Düşüncede "Modern Çağ"dan ne kastedilir? Modern Çağ, 17. yüzyılda başlayıp, bir anlamda günümüzde de süren, fakat özellikle 17. ve 18. yüzyılları niteleyen bir düşünsel biçim olarak ortaya çıkar. Modern düşüncenin en belirgin niteliği ussallıktır. Düşüncede bağımsızlığın kazanılması, Eski Yunan felsefesinin yetkesinin yenilmesi ve buna bağlı Ortaçağ dogmacılığının ortadan kaldırılmasına yönelik çabalar modern felsefenin başka özellikleridir. Bir karşılaştırma yapacak olursak, 16. yüzyıl Rönesans düşüncesi de tıpkı modern düşünce gibi Ortaçağ dogmacılığına bir başkaldırıdır. Ancak, bir geçiş dönemi olan Rönesans, başkaldırısını gerçek bir devrim yapabilecek düşünsel bağımsızlıktan yoksundur. Rönesans düşünürü, Ortaçağ dogmasına karşı çıktığı yerde, yine Ortaçağ filozofunun mantık ve usavurma kalıplarını kullanıyor, görüşlerini temellendirmesi gerektiğinde, kanıt olarak yine Platon ve Aristoteles'in yazdıklarını kullanıyordu. İşte modern düşünce, Rönesans'daki bu düşünsel bağımlılığı, ortaya koyduğu yepyeni bir doğruluk ölçütüyle yener. Bu ölçüt, az önce değindiğimiz ussallıktır. Modern Çağ'da bir inancın doğruluğu, artık bunun herhangi bir büyük ustanın görüşünden türetilebiliyor olduğuna dayandırılmamaya başlanmıştır. Bunun yerine, bir inancın doğru olarak onaylanması, onun ussal yani akla yatkın olmasına bağlanmıştır. Böylece de doğa, doğruluğu dogmacı bir biçimde kabul edilmiş ilkelere göre değil, bunlardan bağımsız olarak düşünen insanın kendi ussallığı ve mantıksal bakış açısına göre açıklanmaya başlanmıştır. Bu ise, onun belirgin olan başka bir niteliğini, nesnel olana öznel bir bakış açısından yaklaşma tutumunu doğurmuştur.

Descartes'ın yaşamı

René Descartes 1596'da Fransa'da soylu bir ailenin çocuğu olarak doğdu. Öğrenimini bir Cizvit okulu olan La Flèche kolejinde yaptı. Burada iyi bir matematik eğitimi alan Descartes, daha sonra bu bilim dalını felsefeye örnek yapmış ve Analitik Geometri'nin temellerini kurarak matematiğe önemli bir katkıda bulunmuştur. Descartes, felsefesinin temellerini 1617'de girdiği Hollanda ordusunda subayken kurdu. Özgün felsefesini burada ve başka Avrupa ordularında aldığı görevler süresince geliştirdi. O çağda kış mevsimlerinin askeri etkinliği yavaşlatması nedeniyle kendini derin düşünceye verecek bol ve uzun süreler bulmuştur. Sonraları yazdığına göre 1619-20 kışında hava o denli soğukmuş ki bir gün sabahtan, evini ısıtan büyük sobanın içine

girmiş ve bütün gün içinde kalarak derin düşünceye dalmış. Sobadan çıktığında felsefesinin ana çizgilerini artık kurmuş durumdaymış. Descartes ordudan ayrıldıktan sonra bir süre Paris'te yaşadı. 1628'de Hollanda'ya göçtü ve orada 20 yıl oturdu. Zamanın en hoşgörülü ve bağımsız düşünceye saygı gösteren özgür ülkesi Hollanda'da bile, Galileo'ya inanışı ve kendi düşünceleri nedeniyle hakkında soruşturma açıldığı oldu. 1649'da, felsefeye ilgi duyan bir kişi olan İsveç kraliçesi Christina'nın çağrısı üzerine, kendisine ders vermek için İsveç'e gitti. Kraliçenin günlük derslerini sabahın beşinde almakta diretmesine ve İsveç kışlarının soğuğuna, Descartes ancak birkaç ay dayanabildi: 1650'nin Şubat ayında 54 yaşında öldü.

Bilgi felsefesi

Descartes felsefesinin odağını bilgi konusu oluşturur. Bilgiye verilen önem, Modern düşüncenin ortaya çıkış döneminin çok belirgin olan başka bir niteliğidir. Ortaçağ'dan kalan dogmacı bilgi dizgesinin yadsınmasıyla bilginin yeni baştan yapılanması sorunu doğmuş ve böylece de dikkatler bilginin doğası ile kaynağı üzerine çevrilmişti. Ayrıca, bilginin uygulamada sağladığı olanak ve yararların büyüklüğü de anlaşılmıştı. Descartes'tan 35 yaş büyük olan çağdaşı, İngiliz filozofu Francis Bacon "Bilgi güçtür" ya da "bilgili olmak güçlü olmaktır" deyişiyle bunu vurgular.

Descartes, geçmişten bize kalan ve sorgulanmadan doğru olarak benimsenmiş hiçbir inancın, usumuzun süzgecinden geçmeden bilgi olarak kabul edilmemesi gerektiğini ileri sürüyordu. Çünkü gelişen bilim, Eski Yunan'dan kalan ve doğru olarak benimsenmiş inançların yanlışlığını bir bir ortaya koymaktaydı. Öyle ise, diye düşünmüştür Descartes, doğruluğu kesin olan bir inanç bulursak, onu bilgiye temel olarak alır, başka bilgileri de, tıpkı matematikte belitlerden türetim yaptığımız gibi, bu bilgiden türetebiliriz. Pekiyi, bu öbür bilgilerimizi kendisinden mantık yoluyla türeteceğimiz temel bilgi nasıl bulunabilecekti? Bu temel bilgi öyle olmalıydı ki, doğruluğu apaçık olmalı ve anlığımızda açık ve seçik olarak kavranabilmeliydi. İşte Descartes böyle bir apaçık doğru bulabilmek amacıyla güvenilir sayılmış olan inançları dizgesel bir biçimde usun süzgecinden geçirir. Usun süzgeci olarak kullandığı ise, yine bugün "Descartes" adından ayrı olarak düşünemediğimiz "yöntemsel kuşku", yani doğruyu bulma yöntemi olarak kuşkunun kullanılmasıdır. Descartes bu yönteme göre, ele aldığı her bir inancın kuşku götürüp götürmediğini sınamış, böylece kuşkulu inançları eleyerek, doğruluğu kuşku götürmeyen bir bilgi saptamaya çalışmıştır. Bu arayış içinde ise şu ortaya çıkmıştır: Hangi inancı alırsak alalım ve bu inanca ne denli bağlı olursak olalım, bunun, doğruluğundan kuşku duyabilecek bir yönü bulunabilmektedir. Yeterli bir derinlik ve ayrıntıyla ele aldığımızda, inandığımız her şeyden kuşku duymak için bir neden bulabiliyoruz. Öyle ise, demiştir Descartes, madem ki her şeyden kuşkulanıyorum, şu halde kesin olan bir şey, benim kuşku duyuyor olduğumdur. Kuşku duyduğum kesin ve doğrudur, çünkü her şeyden kuşku duyduğum inancından bile kuşkulanacak olsam, yine de kuşku duyuyor olurum. Oysa, kuşku duyduğum ne ölçüde kesinse, düşünüyor olduğum da o ölçüde kesindir. Çünkü kuşku duymak düşünmektir; düşünüyor olmadan kuşku duymaya olanak yoktur. Descartes, böylece ünlü çıkarsamasına varır: Eğer düşündüğüm böylece kesinse, düşünen bir varlık olarak varolduğum da kesindir. Düşünüyor olduğum, varolduğumun kanıtıdır. "Düşünüyorum; öyle ise varım".

Kendisinin bir düşünen varlık olarak varolduğunun kanıtı Descartes için öbür bilgilerin üzerine kurulacağı bir apaçık doğruluktur. Bu gibi apaçık doğru inançların anlığımızda doğuştan bulundukları ve sonradan öğrenilmediklerini ileri süren Descartes, bu savıyla Modern Çağ Usçu geleneğini kurmuştur. Kimi temel bilgilere doğuştan sahip olduğumuz savında kendisini Spinoza ve Leibniz gibi ünlü 17. yüzyıl filozofları izlemiştir. Başka konularda Descartes'ın birçok görüşünü benimseyen İngiliz filozofu Locke ise, bilginin, ancak görüp duyup, tutup, tattıklarımız, yani algıladıklarımız üzerine kurulabileceğini öne sürecektir. Bilginin algıyla başladığını savunan bu filozof, doğuştan bilgiler olabileceği görüşünü yadsır. Locke'a göre doğuşta anlık bir beyaz kağıt parçası gibidir. Üzerine gelen ilk lekeler algıyla gelir. Locke'un Descartes'a karşıt olan bu görüşü "Deneycilik" adıyla anılır. Kendisini bu görüşünde desteklemiş olan iki 18. yy filozofu Berkeley ve Hume'dur. Usçular ve Deneyciler arasındaki tartışma, 18. yy. sonunda büyük filozof Kant'ın eleştirisi-

ne değin ateşli bir biçimde, daha sonra ise yumuşayarak, süregitmiştir.

Varlık felsefesi

Doğabilimi alanında Descartes önemli bir ölçüde Galileo'nun etkisi altında kalmış, bunun sonucu olarak da evreni gözkamaştırıcı bir denge içinde işleyen büyük bir makina gibi görmüştür. Öyle bir makina ki, onun içinde fiziksel nesneler ve aralarındaki itme, çarpma basınç gibi devimsel etkileşimlerden başka bir şey bulunmamaktadır. Yine öyle bir makina ki, içinde özellikle doğa üstü güçlere, tinlere ve başka gizemli varlıklara da yer olamaz. 16. yy'ın ortalarından başlayarak yaygınlaşan bu özdekçi, ya da materyalist bilim-dünya görüşü açıklama alanını giderek genişletiyor ve giderek de başarı kazanıyordu. Bu açıdan, evreni Tanrısal ve tinsel kavramlarla açıklayan Kilise öğretileri için önemli bir tehlike oluşturmak durumundaydı. Örneğin, Descartes'ın çağdaşı İngiliz düşünür Hobbes bir materyalist felsefe dizgesi geliştirmişti bile. Açıklama gücü olarak bilimden daha zayıf kalsa da, siyasal olarak, Kilise hâlâ çok önemli bir güçtü ve yeni bilimi kuran düşünürler üzerinde kimi kez idama varan baskı yöntemleri uygulattırmaktaydı. İşte dine de bağlı bir kişi olan Descartes, yaşadığı çağda, bilim ve Kilise arasındaki bu sertleşerek büyüyen gerilimi gidermeyi amaçlayan, uzlaştırıcı bir çözüm önermiştir.

Bir yanda, Tanrı, doğa üstü güçler ve ruhlarla yapılan açıklamalar, öbür yanda da bunların hiçbirini kullanmadan, yalnız fiziksel nesne ve ilişkilerle yapılan açıklamalar.. Her iki açıklama da herşeyi yalnızca kendinin doğru olarak açıkladığı savında.. Descartes'ın uzlaştırıcı çözümü, her iki açıklamanın da doğru olduğunu, fakat bunların, birbiriyle hiçbir yerde örtüşmeyen, bütünüyle ayrı alanlara ilişkin olduklarını ileri sürmek olmuştur. Buna göre doğa bilimlerinin açıklamaları fiziksel evrene ilişkin olarak doğru iken, tinsel açıklamalar da düşüncelerimiz, duygularımız yani iç dünyamıza ilişkin olarak doğrudur. Fiziksel evren ve tinsel evren, birbiriyle hiç bir yerde örtüşmeyen iki varlık alanıdırlar. Örtüşmezler, çünkü biri uzayda iken öbürü değildir. Descartes, bu çözümüne temel olmak üzere varlığı iki ayrı ve birbirine indirgenemez türe ayırmıştır. Buna göre, var olduğu söylenen her nesne, ya fiziksel (veya özdeksel) ya da tinsel varlık taşır. Herhangi bir şey bu iki tür dışında varolamadığı gibi, eğer, örneğin, fiziksel ise, tinsel olan hiçbir yönü de yoktur. Bu iki, birbirinden kesin biçimde ayrı varlık türünden oluşan evrenler o denli ayrıdırlar ki aralarında tam bir bağımsızlık sözkonusudur. İşte bu çözüme, Descartesçı İkicilik denir ve aynı çözüm bugün bile yaptığımız "tin ve özdek" ayrımının Yeni Çağ'daki felsefi temelini oluşturur.

Bu ikinci anlayış açısından insan dediğimiz varlık bir sorun yaratmıştır. Çünkü insan hem fiziksel (yani gövdesel) hem de tinsel (yani anlıksal) yönleri olan bir varlıktır. Descartesçı ikicilik insana nasıl uygulanabilir? Descartes insanı tin ve gövde gibi iki apayrı varlığın biraraya gelmesinden oluşan bir bileşim olarak yorumlamıştır. Yani varlık türlerindeki ikicilik insanda da aynen bulunmaktadır, Descartes'a göre. Ancak o, tinin gövdeyi ve gövdenin tini etkilediğini de onaylar. Örneğin bir şey yapmayı isteyip ona karar vermek ve sonra gövdenin eyleme geçip onu yapması, veya gövdenin bir yerinin yanması sonucu duyulan acı gibi.. Descartes'a göre bu örnekteki istek, karar ve acı, tinsel olaylar olarak, gövde ile etkileşim içindedirler. Bir yandan, varlığı, birbiriyle ortak hiçbir noktası olmayan iki türe ayırması, öte yandan da insanda bu iki varlık türünün karşılıklı etkileşime girdiklerini onaylar görünmesi, Descartes'ı izleyen Usçular'ca bir tutarsızlık olarak görülmüştür. Bu düşünürlerden kimi, insan tini ve gövdesi arasında bir etkileşimin sözkonusu olamayacağını, etkileşime benzer bir durum varsa, bunun, tıpkı iki ayrı duvar saatinin aynı anda gong çalmaları gibi, önceden kurulmuş bir *uyum* olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bir tutarsızlığı içermiş olsun ya da olmasın, Descartes'ın önerdiği çözüm, onu eleştirenlerinkinin tersine, sağduyuyu yansıtmaktadır. Sağduyuyu izlemiş ve bir ölçüde de onu biçimlendirmiş olması da Descartes'ı "büyük düşünür" yapan başka niteliktir.

İlk felsefe kitabı

Aklın İdaresi İçin Kurallar Descartes'ın kaleme aldığı ilk felsefe yazısı olarak bilinir. 1628'de yazıldığı sanılan bu kitap, felsefesinin genel ilkelerini kurduğu 1619 kışından 9 yıl sonra ve Paris'ten ayrılıp Hollanda'ya yerleşmesinden az önce tamamlanmıştır. Descartes'ın yaşamı süresinde basılmayan bu yapıt, ilk kez 1701'de Amsterdam'da yayımlanmıştır.

Descartes'ın kendi el yazısını bulunduran metin bugün kayıptır. Yayımlanmış olan metin ise Hollanda'dan ayrılırken ardında bırakmış olduğu bir kopyadır. Bütününün 36 kuraldan oluşması gereken kitap, eldeki durumuyla 21.den sonra son bulmaktadır. Kitabın bütünü —eğer Descartes 36 kuralın tümünü yazmış ise— üç bölüm olarak düşünülmüştür. İlk 12 kural onun genel yöntemini, sonraki 12 bu yöntemin matematiğe uygulanışını, elde bulunmayan en son 12 kural da felsefeye uygulanışını açıklayacak biçimde planlanmıştır. *Kurallar,* sonradan *Yöntem Üzerine Konuşma*'da daha kısa olarak verilecek ve kuşku ile yoğrulacak yöntemin ilk dilegetirilişidir. Descartes, felsefesinin başlangıcını oluşturan bu aşamada kesinliğe varabilmenin yolunu, yöntemini belirlemeye çalışır. Öğretisine göre kesinlik yalnızca kuşku götürmez olan düşünceler için sözkonusudur. Bilgi ise ancak kesin olandır. Kesinliğe başkalarının yetkesine güvenerek, ya da herkesin apaçık doğru olarak kabul ettiği inançları benimseyerek gidilemez. Yapılması gereken, bu inançların doğruluğunu saptamaktır. Bu saptama ise adım adım, kuşku götürmez ve açık seçik önermelere ulaşmakla olur. Açık ve seçik olmanın yolu, kaypak ve karmaşık olan her düşünceyi ögelerine bölmektir. Bu ögelerin doğru olup olmadıkları daha kolayca anlaşılabilecektir. Doğruluğu yalnızca us kavrar. Doğru oldukları böylece saptanan önermelerden kendileri tam olarak açık ve seçik bir biçimde görülemeyen önermeler tümdengelimle çıkarsanabiliyorsa, bunların doğruluğu da güvenilirdir.

Aklın İdaresi İçin Kurallar Türkçe'de ilk olarak Mehmet Karasan'ın çevirisiyle 1945'te çıkmış (Devlet kitapları).. Kuram Yayınları'nda *Yöntem Üzerine* ile birlikte basılan *Aklı Yönlendirme Kuralları*'ndan başka Sosyal Yayınlar'da yeni çıkan Engin Özden çevirisi üçüncü Türkçe çeviriyi oluşturuyor. ■

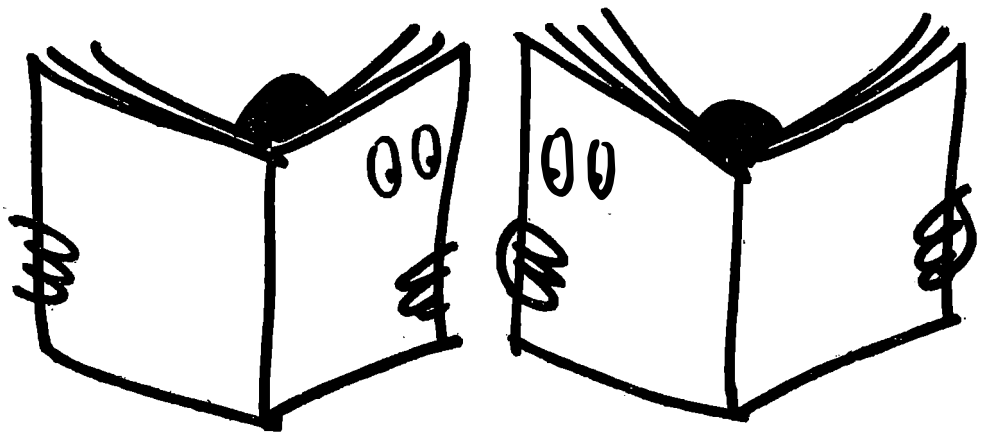

BİR YAYINEVİ

Ada Yayınları: Nitelikli Kitap Özenli Basım

Ferit Edgü

Kuruluş ve amaç

Ada Yayınları 1976 yılında kuruldu. Amacımız? Kitap yayımlamaktan başka bir amacımız yoktu. Türkiye'de az sayıda okuyucunun ilgilendiği yazarların, konuların kitaplarını, özenli bir basımla, sınırlı bir sayıda gerçekleştirmek istiyorduk. Her kitabın kendine özgü bir boyu, kağıdı, kapak düzeni olması gerektiğine inanıyorduk. Bu açıdan, işin ticaretini değil, sanatını düşünüyorduk. Örneğin, tek tek elde dizilen, pedalda provaları alınan, daha sonra ofset sisteminde basılan kitaplar gerçekleştirdik. Bunların arasında bir de sanat tarihi kitabı var ki (Nazan ve Mazhar İpşiroğlu'nun Sanatta Devrimi), yalnız Türkiye'de değil dünyada da sanırım bu şekilde basılmış tek kitaptır. Daha sonra Oktay Rifat'ın *Bir Cigara İçimi*'ni, Edip Cansever'in *Şairin Seyir Defteri*'ni, Ferit Edgü'nün *Ah Min'el Aşk*'ını da bu yöntemle gerçekleştirdik. Ama, sanırım, pek az kişi bu el emeğinin göz nurunun farkına vardı. Başlangıç yıllarında gerçekleştirdiğimiz kimi kitaplar var ki, bunlar, herhangi bir Batı ülkesinde gerçekleştirilmiş olsalardı, ancak kitap koleksiyoncuları, tarafından satın alınırdı ve bugünkü değerleri sanırım yüzbinler hanesinde olurdu. Örneğin Metin Eloğlu'nun Orhan Peker'in özgün desenleriyle bezeli Rüzgârekmek'i. Örneğin Edip Cansever'in, Mehmet Güleryüz'ün, Ahmet Oktay'ın, Burhan Uygur'un özgün desenleriyle bezeli kitapları. Ama ülkemizde, henüz, resim sanatına duyulan ilgiye benzer bir ilgi kitaba karşı belirmedi. Sınırlı sayıda kitap bastığımız dönemde 150-160 dolaylarında bir meraklı kitlesi yayımladığımız her kitabı satın alıyordu. Bu sayı, bu tür amatör yayıncılığa olanak verecek kertede değildi.

Yayın politikası

Yayın politikamızı dördüncü yıldan sonra değiştirmek zorunda kaldık. Yayınlarımıza, hiç istemediğimiz halde, bir dizi havası verdik. Ama gerek dizi "havasındaki" kitaplarımızda, gerek dizi-dışı yayımladığımız kitaplarda kaliteyi korumaya çalıştık. Başka yayınevlerinin yayımlamaya yanaşmayacakları kitapları yayımlamayı sürdürdük. Örneğin, Enis Batur'un Ayna'sı. Örneğin Güner Sümer'in Toplu Eserleri. Örneğin Sanat kitapları, Bedri Rahmi'nin, Eren Eyüboğlu'nun, Aliye Berger'in, Yüksel Arslan'ın resimli kitapları. Bu saydığım kitaplar arasında, dört yılda dörtyüz adet satmayan kitaplar var.

Çok satan kitaplar

Yukardaki açıklamalarımız, geniş okuyucu kitlelerine seslenen bir yayınevi olmadığımızı, sanırım yeterince ortaya koyuyor. Gene de, kimi kitaplarımız, onbinler hanesini buldu, hatta aştı. Bunların başında, Salah Birsel'in *Paf ve Puf*'u, *Kurutulmuş Felsefe Bahçesi* ile Ferit Edgü'nun *O/ Hakkâri'de Bir Mevsim*'i, *Kimse* adlı romanlarıyla *Ders Notları* adlı denemeleri geliyor. Geçen yıl yayımladığımız *Zeno'nun Bilinci* (İtalo Svevo) de büyük ilgi gören çeviri kitaplarımızın başında geliyor.

Fuarlar ve kitap kulüpleri

Türkiye'de yayımcılığın binbir sorunu var. Ama kanımızca, bu sorunların en büyüğü dağıtım sorunudur. Kitap satışlarının yüzde sekseni dört büyük kentte (İstanbul, Ankara, Adana, İzmir) gerçekleşiyor. Anadolu'nun, bırakın kasabalarını, kentlerinde bile "muhtemel okura" kitap ulaşmıyor. Bu açıdan bakıldığın-

da, kitap fuarlarının ve kitap kulüplerinin önemli bir işlevi var: Kitabı okura ulaştırmakta yardımcı olmak. Ancak bugünkü posta giderleriyle, kitap klüplerinin bu işlevlerini özlenen yurt-içi düzeyinde yerine getirmeleri, sanırım, pek kolay değil. Kağıt fiyatları ve posta giderleriyle, KDV'siyle kitap basımını ve dağıtımının önlendiği bir dönemi yaşıyoruz. Fuarlar, kulüpler sanmam ki, kitap düşmanlarının "başarılarını" (!) büyük ölçüde başarısızlığa çevirebilsin. Gene de desteklenmesi, yardımcı olunması gereken kuruluşlar onlar.

Sorunlar...

Yayımcılığımızın hiçbir sorunu yok. Çünkü ülkemizin hiçbir sorunu yok. Ya da yalnızca sorunlarla dolu bir ülkeyiz. Eğer böyleyse, biz de bu ülkenin, sorunlarla, saymakla bitmeyecek sorunlarla dolu yayımcılarıyız.

Yayımcılığın geleceği

Bir inceleme konusu olacak bir soru. Asgari ücret, etin, yumurtanın, sütün fiyatı karşısında kitabın fiyatı/kitap satışları/telif ücretleri/kitle iletişim araçlarından yararlanma/düşünce özgürlüğü gibi konular, bu incelemenin arabaşlıkları olabilir. Ve tabii, ülkelere göre değerlendirmeler: SSCB'de nasıl, ABD'de nasıl? Fransa'da nasıl, İsveç'te nasıl? Çin'de nasıl, Japonya'da nasıl? Elde veriler olmadan, bırakın yayımcılığın yarınını, bugününü değerlendirmenin olanağı yok. Bizler el yordamıyla ilerliyoruz. Ya da yerimizde sayıyoruz. 50 milyonluk bir ülkede, 5.000 bile satamayan bir kitabın, en çok satan kitaplar listesinde yer alması gerçeği karşısında gelecekle ilgili nasıl bir varsayımda bulunabilirim? ■

GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR'A ABONE OLUN
BİLGE KİTAP KULÜBÜ'NÜN
SİZE SAĞLAYACAĞI OLANAKLARDAN
YARARLANIN

Bir yıllık Günümüzde Kitaplar
aboneliği (3600 TL) karşılığında

Bilge Kitap Kulübü'ne **bir kez** ödenen
2000 TL'lik üyelik ödentisini ödemeyin

Bilge Kitap Kulübü
üyesi olacağınız için
yüz otuz yayınevinin tüm kitaplarını

- Aylık yayın bültenleriyle izleyerek
- İndirimli olarak
- İstediğiniz an posta masrafsız

EDİNEBİLİRSİNİZ...

Amacımız

OKURU KİTAPLA BULUŞTURMAK...

İlkemiz

ÖNCE AL, SONRA ÖDE...

KİTAP
KİTAP
KİTAP

Barbarları Beklerken

Muzaffer Buyrukçu

Afrika dediğin bir garip kıta
El bilir alem bilir
Ki şekli bozulmasın diye Akdeniz'in
Hâlâ eskisi gibi çizilir
Haritalarda

Afrika'ya ilişkin bilgilerin çoğunu bana filmler verdi; Tarzan filmleri en başta. O filmlerden; kırbaçlanan, öldürülen, timsahlar tarafından parçalanan, beyaz sömürgecilere —Sahip— diyen; üstlerinde yaşadıkları toprak dahil hiçbir şeye, vücutlarına, kendilerine bile sahip olamayan karaderililerin korkunç yazgısını öğrendim.

Tarzan filmlerindeki Tarzan'ın, yani ormanda büyüyen beyaz adamın, hayvanları korurken gösterdiği çabanın uzantısı sayılan ve karaderilileri kapsayan insancıl tavrı, çelişkilerle yüklüydü, gerçeğe aykırı düşüyordu; sadece onu ilgilendiren, genelleşme gücü bulunmayan bireyci bir tutumdu. Çünkü Tarzan, o ünlü naralarını atıp sarmaşıktan sarmaşığa sıçrarken beyaz adamın işlettiği, altın, elmas, vb. madenlerinde, plantasyonlarda, çiftliklerde köleler gibi çalıştırılıyordu karaderililer. Besinsizlikten, bakımsızlıktan, ilkelliğin giderilebilir illetinden sapır sapır dökülüyorlardı. Bu koşullara başkaldıranlar ise kurşuna diziliyordu.

Bir yandan da tuzağa düşürülerek vahşi hayvanlar örneği kafese konan karaderililer, korsan gemileriyle, yelkenlilerle dünyanın her yanına, özellikle Amerika'ya götürülüyor, tutsak pazarlarında bir mal gibi satılıyordu. Kendi toprağında köleleştirilen karaderili uzak ülkelerde de köleydi.

Sonra iç savaşlar, köleliğin kâğıt üzerinde kaldırılması, Abraham Lincoln'un öldürülmesi, falan bu hikâye uzar gider, günümüze kadar gelir ama bitmez.

Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan karaderililerden şairler, yazarlar çıktı. (O, şarkıcıları, artisleri, koşucuları, boksörleri saymıyorum.) Şiirlerinde, romanlarında, ırkdaşlarının, kendilerini reddeden bir topluma karşı verdiği savaşımı, bitmez tükenmez çilelerini, yeryüzündeki acılarını, oradaki konumlarını, hayatın kısıtlanmış bölümleriyle kurdukları ilişkileri anlattılar. Bu, bir bakıma bizim türkülerimizin yüzde doksanı gibi bir yakınma, bir acındırma, bir ağlatı edebiyatıydı. Horgörülen, aşağılanan kişinin edebiyatı. Fonda da, kin'in, öfke'nin buram buram tüttüğü, karaderiliyi melekleştirdiği bir nefret kazanı fokurduyordu.

Derken tepeden tırnağa sömürülen, zenginlerin hayvan ve insan avladığı Afrika'da, kendi kişiliğini bulmaya yönelik birtakım kıpırtılar başladı. Topraklarıyla birlikte hayatlarını işgal eden sömürgecilere saldırıldı, isyancı önderler çıktı ortaya. Özgürlüğün ve bağımsızlığın, insan onurunu yüceltme girişimlerinin simgesi haline gelen Lumumba'nın bütün Afrika'yı saran devrimci bilinci mayalandırmaya eğilimli savaşımı, birçok önderleri yarattı. Ama büyük Lumumba, paralı askerler tarafından katledildi, binlerce yurtsever kurşuna dizildi. Cemal Süreyya'nın "Üvercinka" şiirinde belirttiği gibi:

Böylece bizi bir kere daha kurşuna diziyorlar
Zaten bizi her gün sabahtan akşama kadar
kurşuna diziyorlar
Bütün kara parçalarında
Afrika dahil

Evet, kurşuna dizmeler, yağmalar, sabotajlar, darbeler birbirini izledi. Afrika, gene sömürgenlere bağlı ya da sözde bağımsız bir sürü devletçik doğurdu. Akdeniz'in şekli bozulmadı ama Afrika'nın iç coğrafyası rezalet bir biçimde değişti, bin parçaya bölündü, çok yamalı bir dilenci giysisine döndü.

Bu kez, Afrika'nın bu iç devinimini dillerine do-

layan romanlar, şiirler sardı dört bir yanı. Ama bu romanların, şiirlerin bir özelliği vardı. Afrika'da doğan, doğduğu yerde yaşayan, Avrupa'yı terkedip oralara yerleşenler tarafından yazılmıştı. En ünlülerinden Doris Lessing, bir İngiliz'di ve Afrika'daki beyaz karaderili ilişkilerini, üstün bir anlatımla sergiliyordu **'Türkü Söylüyor Otlar'**da. Alan Paton'un **'Ağla Sevgili Yurdum'**u aynı düzeydeydi. Son günlerde Beril Eyüboğlu'nun çevirisi olarak Adam Yayınevi'nce yayımlanan J. M. Coetzee'nin **Barbarları Beklerken** romanı, Afrika'yı içinden enine boyuna bilen biri tarafından yazılmıştı.

Nicedir ortalığı kana bulayan ve ne kadar çok kan dökerse o kadar çok ayakta kalacağına inanan ırkçı Güney Afrikalı yöneticiler, son kitle katliamlarıyla yeniden dünya kamuoyunun asabını bozdular. İşte bu ülkede doğan J.M. Coetzee, **Barbarları Beklerken**'le, düşünenlerin, duyanların akıllarını, yüreklerini karıştırıyor, kişileri etkileyen kaynaklara bir yenisini katıyor.

Barbarları Beklerken olayların evlerde, işyerlerinde, sokaklarda geçtiği yapay dekorlu bir kent romanı değil, bir açık hava romanı, bir kırsal kesim romanı. Ama köy romanıyla ilgisi yok. Bir zamanlar ileri karakol, sonra da istihkâm, şimdi de üç bin kişinin yaşadığı bir kırsal yerleşim alanında, bir sınır boyunda, emekliliğini bekleyerek gününü gün eden ve "Bu dünyadan göçerken İmparatorluğun resmi yayın organında küçük puntolu, üç satırlık bir anma yazısını hak edeceğimi umuyorum" diyen bir yargıç anlatmaktadır **Barbarları Beklerken** romanında olup bitenleri. Yargıç, iyi yürekli, sessiz, kimseye çalım satmayan, büyüklenmeyen, hak dağıtımına titizlik gösteren, suçlu da olsa insanı incitmeme, onuruyla oynamama ilkesini savsaklamayan insancıl birisidir. Görevini yerine getirince erinç duyan bir yalnızdır. Cinsel isteklerinde bir kıpırdama hissedince otelde çalışan dostu genç kadınla yatan, boş vakitlerinde hafif cezalı mahkûmlara kazdırdığı topraklarda geçmiş uygarlıkların varlığını kanıtlayacak tabletler, eşyalar, resimler arayan bir meraklıdır. Durumundan hoşnuttur. Ama Milli Güvenlik görevlisi Albay Joll'un gelişiyle bu dengeli durum allak bullak olur. Albay'ın amacı, hem hükümetten aldığı buyrukları, —iç politikadaki uyum gereği— insafsız bir biçimde açlıktan nefesi kokan yerli halkın üzerinde uygulamak, hem de üç bin kişilik toplulukta barbarların saldıracağı korkusunu diri tutmaktır. **Barbar** diye adlandırılanlar ise, küçük sürüleriyle ırmak boylarında birkaç kişilik kümeler halinde yaşayanlar, göçerlerdir. Gerçi bunlar arada sırada koyun, yük hayvanı çalmaktadırlar ama bu adi cezalandırmaya giren edimi, büyütme eğilimi ağır basmaktadır yöneticilerde. Hatta bu halleri orduya, devlete, imparatorluğa bilinçli bir saldırma diye nitelendirilmektedir. Bu tutumları, "suyumu bulandırdın" deyimine tıpatıp uymaktadır. Beyinlere akıtılan korku boyuna körüklenecektir. Bir bölümde şöyle denilmektedir. "Sınır boyunda yaşayıp da, kara bir barbar elin yorgan altından bacağına yapışacağı kaygısını duymayan kadın; barbarların evini basıp varını yoğunu kırıp dökerek, perdeleri yakarak kızlarının ırzına geçeceği korkusuyla aklı başından gitmeyen adam yoktu." Bu, önceden hazırlanan durumdan niçin yararlanmamalı? Albay Joll, bu durumdan yararlanmak, her zaman yürürlükte olan korkuyu bir kez daha kışkırtmak ve "Barbarlara" bir kez daha gözdağı vermek için kollarını sıvar; yaşlı bir adamla küçük bir çocuğu yakalatarak kışlaya getirtir. Bunlar, politikacıların, hükümetin tanımladıkları hedef tahtası "Barbarlarla" uzaktan yakından ilişkili değildir. Balık tutarak, avlanarak yaşayan yüzlerce yıllık bir tarihi bulunan geleneklerini sürdüren ilkel, dünyadan habersiz, yoksulun yoksulu kişilerdir. Üflesen uçacak barınaklarda, sarındıkları postların içinde, kış boyunca soğuktan tirtir titrerler. Bırakın saldırmayı, kendi gölgelerinden bile korkarlar.

Ama Joll'a suçlu gerekmektedir. Barbar olsun ya da olmasın önemi yoktur.

Soyguncuklukla suçlanan yaşlı adam yargıca gerçeği söylemektedir. "Askerler hiç nedeni yokken yolumuzu kestiler, bizi bağladılar. Doktora görünmek için çıkmıştık yola. Bu bacımın oğlu. Şifa bulmayan bir yarası var. Aç göster yaranı. Eşkiya değiliz biz." Çocuğun gösterdiği yara mide bulandırıcıdır, bin kuşkuluya —evet— dedirticidir, ama içindeki işkence etme canavarının, karaderiliyi insan saymama düşüncesinin tutsağı olan Joll, "Öyle olsa bile onları sorguya çekmem gerekiyor" diyerek dediğini fazlasıyla yapar ve bütün gece ortalık insan çığlıklarıyla inler.

Sorgu sırasında Joll'un kafasındaki doğruyu değil de yaşadığı olayın doğrusunu anlatmakla yetinen ama Joll'u inandırmayı başaramayan yoksulun hali yargıcı öfkelendirmiştir. "İnsanın gerçeği söyleyip söylemediği nasıl bilinebilir?" Bu soruya şu karşılığı verir Joll: "Gerçeği söyleyen adamın sesinde belirli bir tını sezilir. Uygulama ve deneyimle bu tınıyı tanımayı öğreniriz." Görevi insanları yargılamak olduğu için psikolojiyi bilen yargıç şaşırır bu yanıt karşısında: 'Gerçeğin sesi! Günlük konuşmada bu tınıyı yakalayabilir misiniz? Ne zaman doğruyu söylediğimi anlayabilir misiniz?" Joll'un yanıtı, öfkeyi bile çatlatacak biçimdedir: "Önce yalan söylenir. Bunun üzerine baskı. Biraz daha yalan, biraz daha baskı. Sonra çözülme. Ardından daha çok baskı, derken gerçek. İşte gerçeği bulmanın yolu." Bu yöntemle övünen ve savunan Joll, yaşlı adamı, sorgulamayı yapan subaya saldırdığı gerek-

çesiyle öldürtür. Oysa böyle bir şey olmamıştır, çünkü zavallının elleri ayakları bağlıdır. Ama rapor öyle düzenlenir ve yargıç bu raporu kabul etmek zorundadır. Yalnız, Joll'un bir sürü suçluya, bir süre ölüye gereksinimi vardır soylu görevinde başarı kazanması için. Keşfe çıkar ve yakaladığı işinde gücünde zavallıları, suç işlemişler gibi kışlaya yollar, yargıçtan onlara tutuklu işlemi yapmasını ister. Çocuklar, hastalar, yaşlılar vardır aralarında. Yargıç, sokakta dilenen kör bir kıza raslar, ilgilenir, evine götürür. Ayaklarının kırıldığını ama şimdi iyileştiğini, her yanının yara bereyle dolu olduğunu görür. Sabah akşam yıkayarak, yağ sürerek yaralarını sağaltır. Bakışları bulanık kızın gözlerine uçları kızdırılmış bir çatal dokundurulmuş, oraları yakmıştır ama tam anlamıyla kör edememiştir, az da olsa görebilmektedir. İyileşen kızla orta yaşlı yargıcın arasında kolay tanımlanamayacak bir ilişki başlamıştır. Ama birlikte bulunmanın, birlikte bulunarak bir dizi iç ve dış baskıdan kolaylıkla kurtulabilme düşüncesinin egemen olduğu bir ilişkidir bu. Yargıç, bu ilişkiye duygularının tamamını ve sevecenliğini koymuştur. Okşamaktadır kızı, öpüp koklamaktadır ama vücuduna ilişmemektedir. Bir bakıma romantik bir ilişki... Aşiretinden kopartılıp buraya suçlu diye getirilen, işkence edilerek bırakılan kız için önemli, biri ötekinden üstün hiçbir şey yoktur artık. Ordadır. Yargıcın yanındadır ve şimdilik yaşamaktadır. Az sonra yazgısının onu hangi yardan aşağı atacağı; tekrar sokaklarda dilenciliğe mi soyunacağı, askerlerin orospusu ya da Joll'un metresi mi olacağı, belli değildir. Sürüklenen, sürüklenmesine karşı koyamayan, kendisini, tehlikelerle yüklü en berbat durumlarda bile savunamayan güçsüz birisidir. Çünkü karar verme, —seçme— yetkisi elinden alınmıştır. Bugünkü olanaklardan yararlanmaya, bugünün her saniyesinde gizli erinçlerle özdeşleşmeye, bugünü, gürültü patırdılara bulaşmadan bitirmeye bakmaktadır. Karnını doyuruyor, uyuyor, ortalığı silip süpürüyor, yargıcın sokulmalarına ses çıkarmıyor. Yarın bunlar uçabilir, bir başka ortamın koşullarına savrulabilir. Hiçbir şey bilmemekte ama gelecekle ilgili kaygılarla da uğraşmamaktadır. Sanki duygularının, düşüncelerinin, isteklerinin işlerliğini, etkinliklerini dondurmuştur: canlı bir robottur. Yaşama, devinme izni, karşısındakine bağlı bir yaratıktır. Hiçbir davranışından, yargıçtan hoşlandığı ya da hoşlanmadığı izlenimi yansımaz. Yargıç bütün bunları bilen ve değerlendiren biri sıfatıyla kızı yaşadığı şoktan sıyırarak kendine ısındırmaya çalışmaktadır. Raslantının serüvenine soktuğu bu kızın benliğine saçtığı aydınlığı çoğaltmak, yıllardır varlığında kalın bir zırh gibi taşıdığı yalnızlığını ortadan kaldırmak, iki kişilik bir dünyaya hükmetmek isteğiyle didinmektedir. Onun yanında soluk almasıyla, devinmesiyle erişebildiği mutluluğu sürdürmenin yollarını aramaktadır. İnsan yanını duyuran çıkarsız sevgiyi her fırsatta sergilemektedir. Ama kız, yukarıda belirttiğim gibi her şeyini dondurmuştur. Bu yüzden —belki başka nedenler, söz gelimi yargıçın düşman diye nitelendirdiği bir topluluktan olması da rol oynamaktadır-edilgindir, bu yüzden coşturan, sevindiren, birlikteliklerdeki aralıkları kapayan özlü karşılıklar vermemektedir. Hep buz gibi, hep duygusuzdur. Bu sonuç yargıcı tasalandırmaktadır. "İki bulut gibi yabancıyız birbirimize." Evet, bu geçmişsiz, köksüz ama yargıcı büyüleyen garip ilişki, birlikteliklerinin gövdesinde yaygınlaşmadan, sınırlarını genişletemeden, sadece aralarındaki yabancılığın köşelerini törpülemiş olarak durmaktadır.

Burada acı çeken yargıçtır. Ama yargıcın kıza yönelik acılarını bastıran daha büyük acıları vardır. Albay Joll'un insanlıkla bağdaşmayan, barbarlık diye tanımlanacak tavrı üretmektedir bu acıyı.

Sonra olaylar hızlanmakta, durumlar kimlik değiştirmektedir.

Barbarları Beklerken yönetimin buyruğundaki görevlilerin yaptıkları yanlışlıklardan doğan haksızlıkları, eşitsizlikleri, iç karartıcı durumları; dengesizliklerle düzensizliklerin yoğunlaştığı noktalarda bir amaç uğruna değil, salt doğmuş oldukları için yaşamağa uğraşanları, dünyaya tanıtmak istercesine yazılmış gibidir. Yazar, egemenlerin sosyal, siyasal tutumlarını etkileyen ve yönlendiren kişisel çıkarlarını, —insan öğesin-

den— üstün tutmaları konusunu, özellikle kurcalamıştır. Eleştirel ve sanatsal bir yaklaşımla da bu işin üstesinden gelmiştir.

Barbarları Beklerken hiçbir çentiğe takılmadan, hiçbir çukura düşmeden, okuru sinirlendirmeden akıp giden bir üslupla, hemen kendini sezdiren bir rahatlıkla dokunmuştur. Ama bu rahatlığa, yaşananın her kıpırtısındaki canlılıkları ustalıkla kullanabilme yöntemini benimsedikten, birçok engeli aştıktan sonra ulaşabildiği anlaşılmaktadır. Romanın yapısını, gerçekliğinden kuşkulanılmayacak bir gerçekler kitlesiyle örerken bağırmayan, sakin bir ses kalabalığını o örgüye yedirmiştir. Sözcükleri yumuşak; düşüncelerden duygulara, duygulardan düşüncelere, onlarda olmayanları, ama istenenleri taşıyabilecek, aktarabilecek güçte sağlıklı sözcüklerdir. Acıma, hüzün, aşk, umut, özlem, kitabın özündeki cevhere katıldığından, şiir tatlılığı egemendir sözcüklere.

Her satır yaşananla, yaşananın inandırıcılığıyla doludur.

Hele, bunalım ve sevinç nöbetlerinden sonra yorulan beynin gördüğü düşleri, en gerekli yerlere, en anlamlı ve nazik noktalara serpiştirmesi J.M. Coetzee'ye duyulan güveni arttırmaktadır.

J.M. Coetzee **Barbarları Beklerken**'de, Güney Afrika'da yaşantılarını sürdüren yöneticilerle yönetilenlerin serüvenlerini güçlü bir sanat yapıtına dönüştürürken ilişkilerdeki ve eylemlerdeki beşeri yanları saptamaya ayrıca özen göstermiştir. **Barbarları Beklerken** romanı da bu özelliğiyle bütün insanlara seslenen bir nitelik kazanmıştır. Yani J.M. Coetzee, Afrika'da kalmamış, kıtanın dışına, başka kıtalara taşınayı başarmıştır.

Barbarları Beklerken'i bana sevdiren öğelerden birisi de, Beril Eyüboğlu'nun nefis çevirisidir. ■

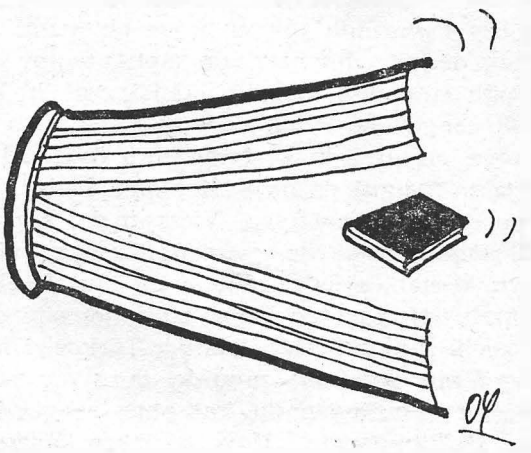

Selim İleri

Marguerite Duras'ın son yapıtı *Sevgili*'yi bugün, yarın... derken epey gecikerek yenilerde okuyabildim. Adının çağrıştırdığı coşumlu duyguların bütünüyle tersine, bu anlatı, yaralayıcı bir metin. Belki de hayatım boyunca, insan tekinin çok kişisel sayılabilecek acıları açısından bu kadar yaralayıcı bir başka kitap okumadım.

Daha on sekiz yaşındayken kocadığını söyleyen 'kadın' anlatıcı, *Sevgili*'de esnek görünümlü hatırlayışlarını sürdürürken, o çok kişisel acıların apayrı toplumlarda, apayrı koşul ve konumlarda, üstelik cinsiyet farkı tanımaksızın, herkesin başından geçenler olduğunu da satır aralarında handiyse sovan mürekkebiyle vurguluyor. Tikelden genele açılıyor külrengi yalpaze. Külrengi diyorum, çünkü siyahın da kendine özgü bir canlılığı vardır ve anlatıcımız çoktan o canlı alacalardan kopmuş, uzaklaşmıştır. Ne var ki, külrengi yelpazede sergilenenler yaş ilerledikçe herkes için geçerli. Sonra bu 'herkes' de yeniden tikelleştiriliyor *Sevgili*'nin katmanlarında: herkesten çok, bir 'yazar' için geçerli. Onun için daha çok geçerli. Çünkü o 'uyduruyor'; ama uydurduklarının ne kadarı düşlem gücüyle elde edilmiş, ne kadarı sanatın zincirinden edinilmiş, ne kadarı da yaşamın bağrından gelip çarpmıştır... İç içe geçmiş izlek-

leri açısından Sevgili, *Duras*'ın bir bakıma öteki yapıtlarıyla da serinkanlılıkla tartışıp durmasıdır. Daha ilk iki romanında egzotik yörelerin yaşamasına zaten uzun uzadıya eğilmiştir, yıllar önce. İki insanın belki de yalnızca etle sınırlandırılmış ayakta kalma savaşımlarını *Hiroşima Sevgilim*'de görüntüye dökebilmenin yordamlarını aramıştır. Hele, özverili anne-hayırsız oğul izleği, *Bütün Gün Ağaçlarda*'nın tek uğraşı alanıdır.

Arada, *Tarquinia'lı Küçük Atlar* gibi donduruLmuş, duygu payı katılaştırılmış olağanüstü güzel romanlar da yazdı Duras. Sözgelimi bu romanda, *Tarquinia'lı Küçük Atlar*'da karşısındakini de yaralayan acı, bir leitmotive olarak sürüp gidiyordu. Güneş, yoğun sıcaklar, ışığın buğulandırıcılığı her şeye karşın genç bir oğulun parçalanmış cesedini toplamaya çalışan anababayı boyuna görmemizi, boyuna hissetmemizi engelleyemez. *Sevgili*'de o dondurulmuş romanlara açık bir gönderme oluşturulmuyor, Duras okurları hatırlasa da. Bununla birlikte *Bütün Gün Ağaçlarda*'ya ve yazarın ilk iki romanına adsız sansız ama kesin göndermeler oluşturulmuş. Öyle sanıyorum ki, adsız sansızlık, yazarın da kendini unutmak istemesinden, herhangi bir anlatıcıyla özdeşleşmeye karar vermesinden kaynaklanıyor. Çünkü, bir ömür süresince anlatılmış, daha doğrusu sadece 'yazılmış' olanlar şimdi geriye çekilmekte, yazar onlardan kurtulmakta, hayattan yansımış baskıları kalkmakta ve arınmış olan varlığını açıkça vurgulamaktadır. Annemden, ağabeylerimden daha önce söz açtım... da der yazar, ama henüz benimleydiler, bendendiler, bendeydiler —bu yüzden gizlendim! Oysa: "Ve bir gün artık gelmiyorlar. Şimdi yaşamıyorlar artık, anne ve iki ağabey. Anılar için bile çok geç. Şimdi sevmiyorum artık onları. Bir zamanlar sevip sevmediğimi de bilmiyorum artık. Terkettim onları. Kafamda teninin kokusu yok artık annemin, ne de gözlerimde gözlerinin rengi. Sesini de anımsamıyorum artık, akşam yorgunluğunun karıştığı o yumuşak ses dışında. Gülüş, gülüş de duymuyorum artık, ne gülüş, ne haykırış. Bitti, anımsamıyorum artık. İşte bu nedenle şimdi kolayca yazıyorum onu, bunca uzun, bunca yaygın; gündelik yazıya dönüştü." (Özdemir İnce çevirisi.) İnanmamak gerekiyor elbette: yazar, her zaman yalan söylemek zorunda olan kişidir. Yazar, daima iç ödeşmesine aldanacaktır. Nitekim *Sevgili*'nin sayfaları arasında yol aldıkça her şeyin... ama bir döneme ilişkin 'her şeyin' bitmez tükenmez bir ten kokusuyla ne çok anımsandığını fark ediyorsunuz. Gündelik yazıya dönüştü." (Özdemir İnce çevirisi.) kocamışsa ve yetmişine gelmişse, gelebilmişse böylesine yalınlaşabiliyormuş demek ki. Duygunun, içteki çağıltının sarplıklara evrilerek bu anlatılması, asıl bu, *Sevgili*'yi okuduğum kitapların en yaralayıcısı kılıyor. Bir de o ürperti verici açıksözlülük!

Zaten biten bir şey yoktur, insan bir kez yazı masasının başına oturdu mu, tümü dirilecek, tümü yaşamaya koyulacaktır: "Günaydın, nasılsınız? Öleli çok oluyor. Belki otuz yıl. İnceliğini anımsıyorum, unutmam için çok geç artık, hiçbir şey sarsamıyor hâlâ onun eşsizliğini, hiçbir şey sarsamayacak onun eşsizliğini, ne koşullar, ne dönem, ne soğuk, ne açlık, ne Alman bozgunu, ne Suç'un aydınlatıcı gücü." Zaten olanaksızdır unutmak, yazılmış her şey bize ve yazara durmaksızın çarpar. On beşinde yaşadığını on sekizinde kocar kocamaz biriktirmeye başlayan bellek, yetmişinde yeniyetmeliğine dönüverir. Dönüvereceğini sanmaz, gerçekten geri döner. Ancak yetmişinde mi insan hayatın gizliliklere, gizlenişlere değmeyecek kadar acı güzellikte olduğunu kavrar? Kırdığımızı sandığımız ikiyüzlü değerler, hiç mi ardımızı bırakmamıştır? Böylesine bir içtenlik...

...Gel gör ki, *L'Amant* yayımladığı ülkede de yadırganarak karşılandı. Bir iki yazı gözüme çarpmıştı: yazınsal değerinden kuşku duyuluyordu bu kitabın. 'Sevgili' kimliği, Duras'ın anlatısında geçmiş zamanı yaşar kılan bir araçtır. Amaç olmadığı halde bu kimliği öne çıkarmak, yazarın çabasına besbelli saygı duymamakla eşanlamlı.

Bizde de sürüyor aynı girişim. *Sevgili*'nin arka kapak yazısından alıntılıyorum: "Roman, on beş yaşlarında yoksul beyaz bir kızın, Vietnam'da bir nehir üzerinde yaptığı vapur yolculuğu sırasında tanıştığı, kendinden iki kat yaşlı zengin bir Çinli'yle tanışmasının, o adamda cinsel aşkı keşfetmesinin öyküsüdür. Yazarın kendisi de on yedi yaşına kadar, bir Fransız sömürgesi olan Vietnam'da kalmış. Bu roman, belki de, yazarın özyaşamından kaynaklanan, eşsiz güzellikte bir cinsel aşkın romanı." Neresinden başlayarak, neresini düzeltmeli. İlk cümledeki irkiltici Türkçe'yi mi? *Sevgili*'nin anlatıcısı vapurda tanışıyor, sonra yine "kendinden iki kat yaşlı zengin bir Çinli'yle" tanışıyor... Haydi, Türkçe kargaşa-

sını dikkatsizliğe verelim. Sözü edilen Çinli öyle bir güç simgesi değil; tersine, araç sayılacak kadar edilgin. Belki bu aşkı bunca unutulmaz kılan da o edilginlik... Haydi, üzerinde durmayayım. Fakat *Sevgili*'yi amaçladıklarının bütünüyle karşıt bir uçta göstermek, "bir cinsel aşkın romanı" gibi göstermek benim ağırıma gidiyor doğrusu. Bu da yetmezmiş gibi, bulanık bir ifade *Sevgili*'yi alması beklenen okura, Duras'ın özyaşamından ifşaatlar sunduğunu nasıl da fısıldıyor! Biliyorum: kitap satışları gün geçtikçe düşüyor. Yayınevleri satışı ayakta tutabilmek için çareler arıyor, önlemler almaya çalışıyor. Birbirinden değerli kitaplar basan Can Yayınları'nın bu tarz küçük oyunlarını hoş görmek de olası. Yalnız aracın amaç varsayılmadığı sürece. Denecek ki, Duras'ı şu ya da bu nedenle Türk okurunun tanıması sonucu değiştirir mi? Evet, değiştiriyor. Her şey böyle-böyle değişiyor zaten Türkiye'de. Bakıyorsunuz acı, yalnızlık, bir romanda tecim öğesi sayılmış sonunda. En yakın tanığıyım: başımdan geçti. Bir gün yazarların dile dökmeye çalıştıkları acıya saygı duyarsak, bir gün... ■

Ludwig Wittgenstein ve Tractatus'u

Ahmet Cemal

"Üzerinde konuşulamayan konusunda susmalı."

Bir yapıtın sonuna bu tümceyi koymak, yeterince sav ve yeterince felsefeydi; kaldı ki Wittgenstein, salt bu cümleyle de yetinmiş değildi.

Çağımızın en önemli düşünürlerinden sayılan Avusturyalı filozof Ludwig Wittgenstein (1889-1951), "sanırım sorunlarımızı kesin olarak çözdüm" diyordu kendi felsefesine yollamada bulunarak. Kendi mantık ve dil bağlamı içersinde, bu sav aşırı diye nitelendirilemezdi. Öldüğünde geride epey yapıt bırakan Wittgenstein'in sağlığında yayımlanan iki kitaptan biri de *Tractatus logico-philosophicus* başlığını taşıyan yapıttır. Dilimize yaklaşık çevirisi, *Mantık-Felsefe* İncelemeleri biçimindedir. Pek çok dile aktarılan bu başyapıtın Oruç Aruoba tarafından gerçekleştirilen Türkçe çevirisi de bir süredir elimizde*. Ayrıca bu, Wittgenstein'ın dilimize çevrilen ilk metni.

Wittgenstein'ın adı, özellikle felsefeyle ilgilenen çevrelerimize yabancı sayılmaz. Ayrıca, Viyana Üniversitesi Felsefe Enstitüsü öğretim üyelerinden Prof. Dr. Peter Kampits, yanılmıyorsam iki kez İstanbul'a gelmiş ve Wittgenstein üzerine birkaç konuşma yapmıştı.

Şimdi dilimize de çevrilmiş bulunan *Tractatus*'un ilk yayımlanış öyküsü de, neredeyse yapıtın kendisi ölçüsünde ilginçtir. Wittgenstein, Tractatus'u I. Dünya Savaşı son bulmazdan iki hafta önce, izinli olarak memlekete döndüğünde tamamlamıştı. Ancak, savaştan sonra, ilerde felsefe yazınının başyapıtlarından biri olacak olan bu kitabın bastırılabilmesi, kolay olmadı. Birkaç yayınevi, kitabı geri çevirdi. Bertrand Russel'in, yayımlanmasını kolaylaştırabilmek amacıyla, onaltı sayfalık bir önsöz yazması bile önceleri durumu değiştirmedi. Ayrıca Wittgenstein, Russel'ın bu önsözdeki yorumuna da kesinlikle katılmamıştı. Tractatus, ilk kez 1921 yılında yayımlandı. Ancak baskı son derece özensizdi. Bundan kısa süre sonra, 1922'de, Londra'daki *Routledge/Kegan Paul Ltd.* yayınevi, kitabı Almanca ve İngilizce metinlerle birlikte, ve *Tractatus logico-philosophicus* biçimindeki Latince başlığı da ilk kez kullanarak yayımladı.

Ancak Tractatus'un yayımlanması, tüm güçlüklerin son bulması anlamına gelmedi. Yapıt, Viyana Çevresi'nin kendine özgü yorumlamalarının dışında, uzun süre dikkatleri üzerinde toplamadı. Bunda, kitabın son derece özlü ve yoğun bir yapıda olmasının da büyük rol oynadığı, kesindir.

Tractatus'un en büyük önemi, ilk kez bu yapıtta felsefenin tümüyle dilin ortamına bağımlı biçimde ele alınmış olmasında belirginleşir. *Tractatus,* bir önsözle, numaralanmış tümcelerden oluşur. Temel nitelikteki savlar, 1-7. numaralar arasında anlatılmıştır. Yapıtın temel ereği, bir dilde söylenebilecek olan'

la, anlamlı tümcelerin içeriği olamayacak şeyleri birbirinden kesin biçimde ayırmaktır. Wittgenstein için dilde *söylenebilecek* olan, aynı zamanda *düşünülebilecek* olanın da sınırını çizer. Dilimiz ile dünya arasındaki bağıntı nedir? Sözcüklerle ve tümcelerle anlatılabilecek olanlar nedir? Filozofların kullandıkları anlatımlar, gerçekten önemli bir şeyler içerir mi? Yoksa bunların tümü salt gevezelikten mi ibarettir? Bu sorular ve yanıtları, *Tractatus*'ta varlığını algılattıran bir dil kuramını belirler. Bu kurama göre sözcüğün anlamı, o sözcüğün gösterdiği nesne tarafından belirlenir. Bu dil anlayışında, olabileceğince somut bir yaklaşım sergilenmektedir. Wittgenstein, *Tractatus*'a yazdığı önsözde, dilin savlarını yönlendirişi konusunda şöyle der: *"Kitap felsefe sorunlarını ele alıyor ve -sanıyorum- gösteriyor ki, bu sorunların sorun olarak ortaya çıkmaları, dilimizin mantığının yanlış anlaşılmasına dayanır. Kitabın bütün anlamı, şuna benzer bir sözde toplanabilir: Söylenebilir olan ne varsa, açık söylenebilir; ve üzerinde konuşulamayan konusunda da susmalı. — Kitap böylece, düşünceye bir sınır çizmek istiyor, ya da daha çok — düşünmeye değil, düşüncelerin dile getirilişine: Çünkü düşünmeye bir sınır çizebilmek için, bu sınırın iki yanını da düşünebilmemiz gerekirdi (yani düşünülemez olanı düşünebilmemiz gerekirdi)... burada bildirilen düşüncelerin doğruluğu bana sorgu-sual edilemez ve kesin-kes görünüyor. Böylece şu kanıdayım ki, sorunları özlerinde sonuna dek çözdüm. Ve bunda da yanılmıyorsam, işte, bu çalışmanın değerinin ikinci bulduğu nokta, bu sorunların çözülmesiyle ne denli az şeyin başarılmış olduğunu göstermesindedir."*

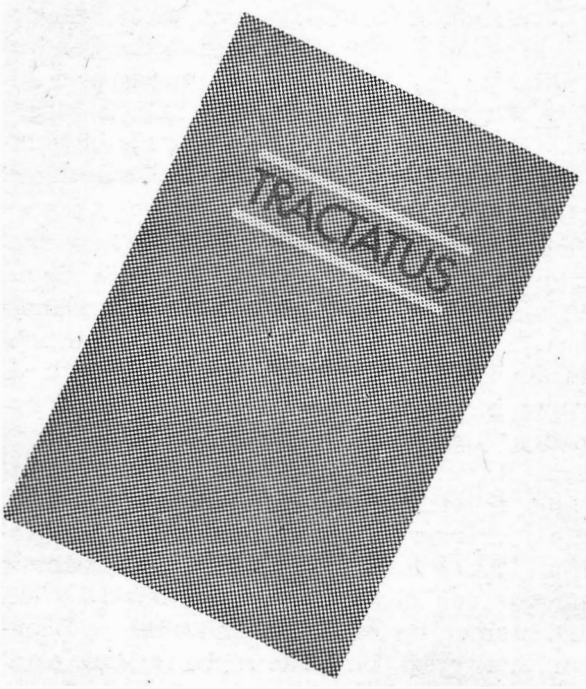

Genelde felsefe açısından çıkarılacak sonuçlar, *Tractatus*'un değişik yorum biçimlerine göre değişiklik göstermektedir ve yapıtın yayımlanışından bu yana göstermiştir de. Wittgenstein da, örneğin Heidegger gibi, yaşamları boyunca felsefelerini, sonradan felsefelerinin ayrı ayrı evlere ayrılmasına yol açacak kadar geliştirmiş olan düşünürler arasında yer alır. Örneğin J. Hartnack ve onu izleyenler, Wittgenstein'ın düşüncesini "Wittgenstein I" ve "Wittgenstein II" diye ikiye ayırmışlar, bu ikisi arasında büyük bir uçurumun bulunduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu görüşü savunanların karşısında, Wittgenstein'ın geç dönem felsefesini, ilk dönemin tutarlı bir devamı diye nitelendirenler yer almaktadır. Bu konuda genelde şöyle söylenebilir: Wittgenstein felsefesinin odak noktasında mantığa ve dil felsefesine ağırlık tanıyanlar, iki dönem arasında büyük ayrılıklar bulacaklardır. Buna karşılık genel felsefe amaçlarına daha çok ağırlık tanıyanlar, iki dönem arasında çok sayıda ortak nokta saptayacaklardır.

Tractatus'u dilimize çeviren Oruç Aruoba, kitabın sonuna Wittgenstein, dönemi ve felsefesi konusunda özlü bilgiler eklemiş. Bu çevirinin en önemli özelliklerinden biri, yapıtın Almanca özgün metni ile birlikte, karşılıklı basım biçiminde yayımlanmış olması. Bu durum, özellikle felsefe terimlerimizin zenginleşmesi bakımından büyük önem taşıyor.

Bu düzeyde bir felsefe yapıtının, hele Türkçe gibi, felsefe terimlerinin dağarcığının tamamlandığı henüz söylenemeyecek bir dile çevrilişinde mutlak anlamda yetkinlik aramak, yanlış olur. Ancak kanımca Aruoba çevirisi, felsefe yazınımızda çevirmen sorumluluğunun ve bilimsel titizliğin en çok gözönünde bulundurularak yapılmış çevirilerinden biri. Çevirinin en önemli yanı ise hiç kuşkusuz Türkiye' de bundan böyle Wittgenstein üzerinde çalışmak isteyenlere, yüzyılımızın bu büyük düşünürünün temel yapıtının kaynak olarak sunulmuş olması. ■

Ludwig Wittgenstein: Tractatus logicophilosophicus, Türkçesi: Oruç Aruoba, B/F/S Yayınları Felsefe Dizisi 1, İstanbul 1985.

İç Sızıları Üzerine

Hüseyin Ferhad

Aşk nedir? Bir acılar toplamıdır. Tenha sokakların bir iç çekişidir. Madde ve ruh dünyasının kırık merdivenlerinden sızarak hasbahçelere akan bir gözyaşı çisentisidir. Günışığının renk denizindeki bir kımıltılar kütlesidir. Bir gölgedir - nesnesini zihninde taşıyan bir hayâl... Nedim, böylesi bir aşkın şairidir işte. Düşselin. İç hayatın. Nesnel düzlemden yalıtılmış olanın.. Ramis Dara, **hédonisine**'le açıklıyor bunu. Daha doğrusu, şiirinin kaynaklarının neler olabileceğine yanıt ararken varıyor bu yargıya. Felsefe bilgisinin sorgulayıcı kilidiyle açıyor Nedim'in kapısını. Epikuros'la Aristippos'un öğretilerini karşılaştırıyor. Nedim'in medreselerden şiirine ulanan islâmcı düşünüşünün şiir boylamındaki **idéalisme**'ini irdeliyor. Belli bir sonuca varamıyor ama. Düzlüğe çıktıktan sonra etrafında dolandığı sorunsalı terkediyor.

Ahmet Hamdi Tanpınar'ın şiirini irdelerken de aynı yöntemi yineliyor Ramis Dara. **İç Sızıları*** başlıklı kitabının onun şiirlerindeki 'zaman' vurgulamalarını didiklemeyi amaçladığı ikinci yazısında, sorunsalı ortaya koyduktan sonra yine bırakıyor kalemini. Açıkça, tartışmaya girmek istemiyor. Yazınımızda alışılmadık bir tutum bu. Hele, üçbeş tümceyle nice şairimizin silinip atıldığı nice 'eleştiri' yazısı anımsanırsa...

Ahmet Hamdi Tanpınar diyalektik yöntemi benimseyen **idéaliste** bir yazarımızdır. Yapıtlarından taşan aydınlık da bu yöntemin üstümüze düşen günışığı parçalarıdır zaten. Fakat Ahmet Hamdi, diyalektiği bilinçli olarak seçmemiştir. Bakış açısındaki varlığının farkına bile varınamıştır. "Ne İçindeyim Zamanın" başlıklı şiirinde onu yekten tanımladığı söylenseydi, inanmazdı da: **"Ne içindeyim zamanın, / Ne de büsbütün dışında; / Yekpâre, geniş bir ânın / Parçalanmaz akışında."** Ramis Dara, sözkonusu şiirinin bu dörtlüğü ile "Zaman Kırıntıları" başlıklı şiirinin ilk ve son dizelerini aktardıktan sonra şöyle diyor:

"...Tek parça (yekpâre), parçalanmaz olduğu söylenen zaman sonraki bir şiirde nasıl oldu da parçalandı, kırıntılara dönüştü sorusu usa gelebilir burada. Oysa dikkatli bir okumayla, ilk elde sanıldığı gibi, bir kırılma, parçalanmanın sözkonusu olmadığı hemen görülür. Okuduğumuz iki şiir de, **her insan bir zamandır** görüşünün tersini söylemiyor." (s. 19)

Dediğim gibi; Ramis Dara ne Nedim'le ilgili yazısında, ne Ahmet Hamdi'yle ilgili yazısında nesnel bir sonuca varmayı amaçlıyor. İzlekleri kovalıyor yalnızca. Dar bir yolda durmadan koşuyor. Yazılanları karşılaştırıyor, felsefe akımlarının etkilerini ve **yaşanan**'ın **düşlenen**'e katkısını kovuşturuyor. Ama, hep yazınsal olanı asal sayması da tökezlemesinin nedeni olmuyor değil. Oluyor. Ele aldığı şairlerin kimliği hep belirsiz kalıyor. Bir türlü netleşemiyor. Dahası, netleşmesine katkıda da bulunmuyor. Bulunsa bile, göreli ve uzaktan. Asaf Hâlet Çelebi'yle ilgili "Fena Fillah ya da Nirvana" başlıklı yazısı hariç, bu, tüm yazıları için geçerli.

Evet, Asaf Hâlet'i hâlâ "anlaşılmaz" bulanlara Ramis Dara'yı görgü tanığı olarak dinletmek gerekli. Bakalım, Asaf Hâlet niçin anlaşılmıyor? "Fena Fillah ya da Nirvana" başlıklı yazı, cesaret verici bir yaklaşımı içeriyor doğrusu. Başarılı. İlginç.

Sahi, kimdir Asaf Hâlet?

Çağdaş bir sûfîdir. Şiirlerinde dinsel motiflere çokça yer verir. Dahası, kendini tüm doğulu **idéaliste**'lerin mülhidi olarak görür ve bunu yüksek sesle söylemekten çekinmez. Mevlâna'ya yakındır en çok. Buddha dininin kurucusu Sidharta Gautama'nın buğulu ışığının tutkunudur ama, bir pervâne olmayı özlemez hiç. Şiir tutumu bakımından batılıdır. İmge düzeni **lettriste'leri** anıştırır. Geç kalmış bir modernisttir bu açıdan. Bu, yeni kuşaklarca önemsenmeyişinin tek nedenidir belki. Elbet, gözardı edilmesini de eklemek gerek buna. Ramis Dara önyargıları bir yana bırakarak, Asaf Hâlet'in şiir eksenini keşfetmeye çalışıyor. Taraf tutmuyor. Felsefe incelemelerinden ve gizemcilikle ilgili çeşitli araştırmalardan hareketle, sorunu çözümlüyor. Evet, gerçekten zor bir ev ödevidir Asaf Hâlet'in şiiri. Ramis Dara, bu ev ödevi üzerinde çalışırken, belki de öteki yazılarının hiçbirinde kullanmadığı İmam - Hatip Okulu'ndan edindiği din bilgisini çağırmış yardımına. Sonuç, insanı sevindiriyor.

İç Sızıları'nda böylesi dört yazı var daha. Oktay Rifat, Sabahattin Kudret Aksal, Edip Cansever ve Cemal Süreya'nın şiirleriyle ilgili. Tümel yakla-

şımlı. İzleklerden hareketle, şiir sanatlarına çözümsel yaklaşımları içeren. Titiz bir okuma, ayrıntılı bir kaynak/dipnot araştırması, yapısal/konusal bir uslamlama.

Ramis Dara, Oktay Rifat'ın ilk bakışta yığılıvermiş izlenimi veren imge öbeklerinin arasına yekten dalıyor. Çağdaşı olan Edip Cansever'le İlhan Berk'in doğa'ya karşı tavırlarını imleyerek, onun tüm kitaplarını önüne koyuyor. Sonra, aralarından **Bir Cıgara İçimi**'yle **Elifli**'yi seçiyor ve düşüyor yola. Ama, ilgili yazısının hemen başındaki şu genelleme gerçekten önemli:

"Son yıllar özellikle büyükkent aydınlarımızın, küçükkent soylularımızın kendilerine uygun birer kent, kasaba, doğaca zengin bir uzam yaratma çabası içerisinde oldukları biliniyor. Sanatçılarımız, yazar ve ozanlarımız da bu akıma, akışa katılarak, yapıtlarına belli -ya da genel olarak- bir doğa olgusunu taşıdılar." (s. 36)

Oktay Rifat'ı kovuşturuyor sonra. **Bir Cıgara İçimi**'yle **Elifli**'deki insanı, insanal sorunları, eşyayı ve çevreyi didikliyor. Cebindeki has şiirin tohumlarını çıkarıp gösteriyor, köy ve kasabalardan tez adımlarla geçiyor. Oktay Rifat'ın şiir dokusundaki hece'leri sayıyor, kılcaldamarlarını deşip ortaya çıkarıyor. Şiirleri ayrı ayrı ve tek tek seviyor. Oktay Rifat'ın şiirlerine sevgiyle yaklaşıyor Ramis Dara. Şiirlerindeki **düşlenen**'in hayatta karşılığını bulamadığı zaman bile Oktay Rifat'ı eleştirmiyor. Aynı şey, Sabahattin Kudret'le Edip Cansever için de geçerli. "Gökyüzü... Gökyüzü..." başlıklı denemesinde, Sabahattin Kudret ve 'benzer' konuları 'benzer' biçimde şiirsel düzleme aktaran şairler için şimdiye dek yazılmış en "lirik" eleştirel denemeye imzasını atıyor. Ama, eleştiri dozunu enikonu azaltarak. Üstelik, Sabahattin Kudret'in tüm şiir kitaplarının yapraklarını usulca çeviriyor. Gerçi, Edip Cansever'in "sıkıntı avcısı" olup olmadığını kovuşturururken de, aynı yöntemi yineliyor. Onun kitaplarının sayfalarını da usulca ve acele etmeden çeviriyor. Konuya dolaylı yaklaşıyor. Önüne çıkan engellerin etrafını dolanarak devam ediyor yoluna... Bir eksiklik bu elbet. Daha doğrusu, bu, Ramis Dara'yı nesnel/bilimsel olmaktan alıkoyuyor. Koyduğu tanılar zayıf kalıyor. Sabahattin Kudret için sözkonusu olmasa da, Oktay Rifat'la Edip Cansever'in şiirlerindeki "yapay cennet"i ve "öznel cehennem"i somutlaştırmak gerekliydi. Gerekiyor..

Fakat, eksiklerine karşın Edip Cansever üzerine olan çalışması da ilginç bir yazı. Eleştirel denemeden çok, inceleme türüne yakın. Tıpkı Cemal Süreya üzerine yazdıkları gibi. Ama, bir farkla. Cemal Süreya yazısı düpedüz bir eleştiri.

Ramis Dara'ya göre, bu zamana dek Cemal Süreya'nın şiir serüvenine çekingen kalınmıştır hep. Onun kültürel birikiminden, şiiri derinlemesine algılayışından, gergin ve akıcı biçeminden ürkülmüştür. Bu da, Cemal Süreya'nın şiirinin ne'liğine eleştirel bakışı güçleştirmiştir elbet. Ramis Dara bu kanısını Attila Özkırımlı'nın saptayımıyla da pekiştiriyor ve kollarını çemriyor. **Üvercinka**'yı, **Göçebe**'yi, **Beni Öp Sonra Doğur Beni**'yi harmanlayıp önümüze koyuyor. Düzyazılarını, konuşmalarını, kitaplaşmamış şiirlerini (ki, bunlar daha sonra kitaplaşmıştır), aforizmalarını tek tek elden geçiriyor. Cemal Süreya'nın bulunduğu ortamın niteliğini sorguluyor. Tanılar, yargılar sunuyor. Şiire ve şiirin köklerine ilişkin sorular soruyor. Çevresindeki şeffaf telörgüyü kırıyor. Onunla estetik düzlemde bir tartışmaya giriyor. Sonuçta, Cemal Süreya gibi 'uz görür uz duyar' bir şaire yakışır bir eleştiri koyuyor ortaya.

Sonuncu yazı. "Ricat ve Rica". Hilmi Yavuz'la ilgili. Bir eleştirel denemeden çok, bir 'polemik'. Düzeyli, bilgi verici, ilginç. Ama, **İç Sızıları** başlıklı bu kitabın genel söyleminin uzağına düşüyor. Keşke bu yazının yerine Necati Cumalı'yla ya da Metin Altıok'la ilgili yazılarından birini koysaydı diye düşünüyor insan!

İç Sızıları, Ramis Dara'nın değişik zamanlarda yazılmış değişik dergilerde yayımlanmış yazılarının bir toplamı. Bir eleştirel deneme. Sonuncu yazı hariç, genel bir bütünlüğe sahip. Aynı zaman diliminde yazılmışlar gibi. Konuların seçilişi ve işlenişi birbiriyle örtüşüyor. Ramis Dara **İç Sızıları**'nda Türk Şiirini kendince gözden geçiriyor. Şiirin iç ve dış yapısına ilişkin sorunları irdeliyor. Hareket noktası, şairin doğrudan kendisi. Şiirle birlikte, şairi de bir görüngü (fenomen) olarak ele alıyor. Dili, akışkan ve duru. Yetkin bir söyleyişi var. Tekil anlatımlı ama, **ben**'i hep geride tutuyor. Bilgili ve 'meraklı' olduğu belli. Bu, okura güven veriyor. Saygılı, fakat şiiri ve şairi sorgularken herhangi bir tabu kabul etmiyor. Fazlaca kuşkucu da değil. Kısaca, **İç Sızıları**, genç bir yazar olan Ramis Dara'nın ilgili sorunsallara 'özgün' yaklaşımlarını içeren bir kitap. Bence, bu kitabı ençok da bu özelliği önemli kılıyor. Önemli kılmalı... ■

*** Ramis Dara, İç Sızıları, Dayanışma Yayınları, Mart 1985 Ankara, 112 sayfa.**

Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı

Serdar Rifat Kırkoğlu

Profesör Bedia Akarsu'nun ilk basımı 1955'te yapılan **"Wilhelm Von Humboldt'da Dil-Kültür Bağlantısı** adlı çalışması, Remzi Kitabevi'nce yeniden yayımlanmış bulunuyor. Sözkonusu çalışmanın yayımlandığı tarihi gözönünde tutarsak, Türkçede dil felsefesi alanında yapılmış ilk öncü yapıtlardan biri olduğunu kolaylıkla anlarız. Bilindiği gibi dil felsefesi, özellikle 1960'dan sonra, Batı kültürü içinde gitgide büyük ağırlık kazandı, felsefe disiplininin ana dallarından birine dönüştü. Bugün dil felsefesine el atmamış herhangi bir çağdaş düşünür bulmak neredeyse olanaksız gibi. Hattâ dil felsefesinin tüm öteki felsefe dallarını gölgede bırakmış olmasından bile söz edebiliriz. Bunun ortaya çıkmasında kuşkusuz birçok etmen rol oynamıştır; ama XX. yüzyılın başlangıcında gerçek bir düşünce devriminin anlatımı olarak boy gösteren Ferdinand de Saussur'ün **"yapısal dilbilim"** çalışmaları sözkonusu tarihsel olgunun gerçekleşmesinde en belirleyici etmen olsa gerek. Saussure'ün çalışmalarıyla sağlam bir düşünsel dayanak bulmuş olan ve olağanüstü bir verimlilik gösteren **"yapısal dilbilim"** akımını da, dil felsefesinin gelişmesinde rol oynayan kaynaklar arasında görmek olası. Gerçekte gözlemlediğimiz en önemli olgu da, **"dil"** gerçeğinin XX. yüzyılın düşünce tarihinde kendine oldukça egemen bir yer açmış olması ve bu yeni yönelimin, günümüzde, dil felsefesinin yanında, **"dilbilimsel felsefe"** denilen ve bir anlamda klasik felsefenin ölümünü ilân eden bir oluşuma ortam hazırlamasıdır. Kökleri anglo-sakson mantıksal-olguculuğu'nda olan **"dilbilimsel felsefe"** ile **"dil felsefesi"** arasına kuşkusuz kesin bir çizgi çekmek gerekmektedir.

Akarsu, **Dil-Kültür Bağlantısı'nın** birinci basımına yazdığı önsözde çalışmanın amaçlarını ve kapsamını şöyle belirlemekte: "Dil ile kültür arasındaki bağlantıyı araştırmak isterken, yeryüzündeki birçok dilleri ve ulusları inceleyerek dil felsefesini kuran ve dil ile kültürün bağlantısı bakımından çok önemli sonuçlara varan Wilhelm Von Humboldt'u ele almayı doğru bulduk. Çünkü düşünce tarihinde ilk defa Humboldt çeşitli dilleri ve ulusları inceleyerek karşılaştırmalı dil araştırmalarına başlamış ve sistemli bir dil felsefesi kurmuştur. Humboldt ulusların karakterlerini ve kültürlerini dillerinde araştırmak gerektiğine inanmıştır. Ona göre dil bir ulusun kültür düzeyini gösteren en iyi bir araçtır. Ancak kendi diline dayanan, kendi dilinde ilerlemeler yapan bir ulus gerçek bir kültürün de yaratıcısı olabilir. (...) Dili kültür bağlantısı içinde ilk inceleyen Humboldt olmuştur denebilir. Gerçi Humboldt'dan önce de filozoflar ve düşünürler dil üzerinde düşünmüşlerdir. Ancak onların yaptığı, bilgi kuramı içinde dile de yer vermekten öteye gitmiyordu. Humboldt dili insan kültürünün gelişmesine bağlayarak tarih içine yerleştirmiş, dili insanın gelişmesinin her basamağı ile birlikte değişip gelişen bir tarihsel süreç olarak görmüştür".

Dil-Kültür Bağlantısı dört ana bölümden oluşmakta: **"Dilin Karakteri", "Dille Bireyin Birbiri Karşısında Durumu", "Dille Ulusun Karşılıklı İlgileri"** ve **"Dilin Gelişmesi"** Akarsu, ayrıca, çalışmanın ikinci basımına ek olarak, dilin doğuşu, felsefe dili olarak Türkçe, Türkçenin öteki diller arasındaki yeri konularında daha önce çeşitli dergilerde yayımlamış olduğu yazıları da alıntılar yaparak kitabın kapsamı içine bütünlemiş.

Dil-Kültür Bağlantısı, Wilhelm Von Humboldt'un yaşamöyküsüne ilişkin bir bölümle başlıyor. Humboldt'un, Fransız devriminin etkilerinin hissedildiği, olgunluk çağından çöküş çağına geçmekte olan Berlin Aydınlanması denilen dönemde yetişdiğini öğreniyoruz. Bu dönem usçu düşüncenin yerini yavaş yavaş romantik akımlara bıraktığı bir dönem olarak belirginleşiyor. Humboldt'un kendini içinde bulduğu **"Sturm und Drang"** akımı da, romantik isterlere uygun olarak, her şeyden önce, insan olgusunu ön alana alan bir düşünce akımı. Bu akım dışında Humboldt'un düşünsel formasyonunu oluşturan iki etmen daha var: Bunlardan birincisi romantizm akımının bir yansıması olarak görülebilecek **"Kadın dünyası"**; ikincisiyse usçu düşüncenin tohumlarını içeren **"Antikçağ dünyası".** Bir başka deyişle, Humboldt, kendini bir yandan romantik esintilere açık tutarken, bir yandan da bu esintilerin şiddetlenip bir kasırgaya dönüşme tehlikesini gözönünde tutarak, gezintisini us sınırları içinde yapıyor. Humboldt, daha sonraları, Fransız devrimi yıllarında, Jacobi ile kurduğu dostluk sayesinde Kant felsefesi ile tanışıyor, Wolff'un aracılığıyla da filolojiye büyük ilgi duyuyor. Koşut biçimde sürdürdüğü filoloji ve felsefe çalış-

malarıyla, düşüncesinin temel konusunu oluşturan **"insanlık ideali"**ni, **"hümanite"**yi araştırmaya koyuluyor.

Dil-Kültür Bağlantısı'nda oldukça ayrıntılı olarak incelenen Humboldt'un düşüncelerine şöyle ana çizgileriyle bir göz atmakta yarar var. Dilin kökeninin, doğasının, varlıkbilimsel yanının ele alındığı **"Dilin Karakteri"** başlıklı bölümde, dil olgusuna tüm düşünce tarihi boyunca getirilen çeşitli yaklaşımlar inceleniyor. Dil olgusunu söylencebilimsel ya da tanrıbilimsel anlayışlarla inceleyen ilk yaklaşımlardan sonra, bu olguya Platon, Vico, Herder gibi düşünürlerin getirdiği çeşitli açıklamalar belirtiliyor ve Humboldt'un dil olgusundan ne anladığı ortaya konuluyor. Akarsu, çalışmasının 19. sayfasında, Humboldt'un dil anlayışını şöyle dile getirmiş: "Wilhelm von Humboldt, kendine kadar gelen dil anlayışlarının hepsiyle birden savaşmıştır. Dili insan aklının ürünü olarak ele alan rasyonalistlerle de, dilin, doğanın seslerini öykünmeden doğduğunu ileri süren positivistlerle de, dili duyuların bir kendilerini açması olarak kabul eden empiristlerle de, dili Tanrı tarafından insanlara hazır olarak verilmiş kabul eden teolojik görüşle de savaşmıştır. (...) Dil, insanlığın bir **iç gereksiniminden** doğmuştur. Sadece topluluğun ilişkilerinde bir görüşme olayı değildir, **insanın doğasında bulunan bir şeydir".** Dili insanbilimsel açıdan ele alıp inceleyen ilk düşünürün de Humboldt olduğunu öğreniyoruz. Herder'de ancak belli belirsiz olarak görülen bu yaklaşıma ilk kesin biçimini veren Humboldt oluyor. (s. 20) Öte yandan Humboldt'un dil olgusuna yaklaşımında onu öteki düşünürlerden ayıran ve onu dil tarihinde özgün bir konuma oturtan en önemli öğe, Humboldt'un dili bir ürün (Ergon) olarak değil, bir etkinlik (Energeia), bir süreç, bir oluşum olarak görmesi. (s. 21) Humboldt dilin bu başat özelliğine dayanarak, dilin ancak tarihsel yöntemle incelenebileceğini, dili herhangi bir biçimde donduran, soyutlayan bir yaklaşımın olanaksızlığını vurguluyor. Bir başka deyişle, **"artzamanlı"** öğeye oranla **"eşzamanlı"** öğeye daha büyük önem veren günümüzün yapısalcı dilbilimin tutumuna karşıt bir tutum alıyor. Yine belirtilmesi gereken bir nokta, Humboldt'un "Dil bir yandan insanın doğasında bulunan bir şeydir, öte yandan hazır olarak verilmiş bir şey değildir" (s. 21) diyerek, ilginç bir paradoksa parmak basmış olması. Humbeldt kendi düşüncesinin bütünlüğü içinde bu paradoksa şöyle bir çözüm getiriyor: "Dilin kendisi verilmiş bir şey değildir, ama dile olan yetenek verilmiştir" (s. 22). Humboldt'un bu görüşünü de, Dil (Langue) ile söz (parole) arasında bir ayrım yapan ve dili insanlığa önceden verilmiş bir dizge olarak gören **"yapısalcı dilbilim"**in anlayışıyla karşılaştırmak ilginç olabilir. Humboldt böyle bir ayrımı daha önce vurgulamış olması bakımından düşünsel bir öncülüğe sahip; ne var ki **dil**'i verilmiş olmayan, tersine insanlarca sürekli olarak oluşturulan bir olgu olarak görmesi onu yapısalcı dilbilimin anlayışından temelden ayırıyor. Öte yandan, belirtilmesi gereken bir başka nokta da, dilin kökeni sorununun Humboldt'u doğrudan doğruya ilgilendiren asal bir sorun olmaması. Humboldt dikkatini daha çok dilin tarihsel akış içinde aldığı çeşitli biçimler, özellikler, yapılar üzerinde yoğunlaştırıyor. Bu noktada da ortaya dil tarihi boyunca zihinleri öteden beri kurcalamış olan bir sorunsal çıkmakta: Akıl denilen yeti kendini niçin birbirinden farklı çeşitli diller aracılığıyla dışa vurmakta? Humboldt, tüm insanlarda özdeş olan **"akıl"** denilen yetinin, dünyadaki dillerin çeşitliliğiyle kendini binbir türlü farklı ses yapısı içinde göstermesine şöyle bir açıklama getiriyor: "Humboldt'a göre dilde iki yapıcı ilke vardır: **iç dilduyusu** (innere Sprachsinn)— bundan Humboldt dilin kullanılması ve gelişmesi ile ilgili bütün tinsel yetileri anlıyor— ve **ses** (Laut) (...) İç dil-duyusu her dilde eşittir. Buna karşılık ses, ayrılıkları arttıran ilkedir" (s. 25). İşte Humboldt'un aklın tekilliği, tüm insanlarda özdeş olması karşısında dillerin çoğulluğuna getirdiği açıklama bu. Humboldt, böylelikle de, dillerin çeşitliliği ilkesini **"dilin iç biçimi"** (Innere Sprachform) diye adlandırdığı bir kavrama bağlamakta (s. 27). **"Dilin iç biçimi"** dediği şey Humboldt için anahtar bir kavram. Humboldt'a göre her ulusun dili kendine özgü bir iç biçime sahip; böylelikle de ulusların dillerinden yola çıkarak onların ruhlarını, anlayışlarını, kısacası dünya görüşlerini ortaya çıkarmak olanaklı olmakta. Şöyle diyor Humboldt: "Bir ulusun dili o ulusun dünya görüşünden bağımsız olamaz. Bu dünya görüşü, dili belirler ve geliştirir" (s. 42). Beri yandan Humboldt, dil ile düşünce arasında karşılıklı bir etkileşim süreci de görmekte: "Düşünceler, dili yarattığı gibi, diller de düşünceleri yaratırlar". Humboldt, dille bireyin birbiri karşısında durumunun incelendiği bölümde de şunları söylemekte: "İnsan türünün geçirdiği bütün ilerlemeler, değişmeler dil üzerine etki yapmadan tek tek insanlara, uluslara etki yapamazlar. Her dönem, önceki dönemelrden birtakım etkiler alır ve bu etkiler insanların ve ulusların gelişmesinde en derinlere kadar işler". (s. 47) Yine Humboldt dille bireyin ilişkisi üzerine günümüzün dilbilimi açısından ilginç bir belirleme yapmakta: "Dil her bireyde değişikliğe uğrayınca, dilin gücüne karşı dil üzerine insanın gücü ortaya çıkar. Dille bağlı olan insan yeniden dil üzerine etki yapar. İnsan üzerine yaptığı etkide dilin ve form'larının yasalılığı, insandan gelen geri etkilerde de özgürlüğün ilkesi vardır". (s. 49)

Humboldt'un, dilin bireyle, dilin ulusla ya da kültür ve tarihle ilişkileri üzerine getirdiği yorumlar oldukça geniş boyutlara varmakta. Bunları bir tanıtma yazısının özetleyeciliği içinde aktarmak olanaklı değil kuşkusuz. Bu açıdan çalışmanın kendisini okumak tutulacak en doğru yol gibi gözüküyor. Akarsu'nun da çalışmasının 2. basımına yazdığı önsözde belirttiği gibi, Humboldt'un dil konusundaki görüşleri, zamanımızda **"üreticidönüşümsel dilbilgisi"** akımının öncüsü Neam Chomsky'nin çalışmalarıyla yeniden gündeme gelmiş bulunuyor. Yapısalcı dilbilimin Avrupa kanadının soyut sınıflandırma işlemlerinin ötesine gitmiş olan ve dilde bir **"yaratıcılık"** boyutunun varolduğunu ileri süren Chomsky'nin **"edinç/edim", "yüzeysel yapı-derin yapı"** vb. kavramlarıyla Humboldt'un **"dil— dil yetisi"** kavramları arasında koşutluklar bulunduğu belirtilmekte. Öte yandan, **"fenomenolojik yorumbilgisi"** akımının önde gelen temsilcilerinden olan Johannes Lohmann'ın, Humboldt'un görüşlerine köktenci eleştiriler yönelttiğini de biliyoruz. (Bkn. **Anlayan Tarih:** Önay Sözer; Yazko ya. 1981). Lohmann, Humboldt'un, temel kavramı olan 'dilin iç biçimi' kavramının onu götürmesi gereken doğrultunun tam tersi bir doğrultuya saptığını, dili içten göreceği yerde dıştan gördüğünü ve bir **"etkinlik"** olarak düşündüğü dildeki sözkonusu etkinlik kavramını son vargılarına değin götürmediğini vurgulamakta. (s. 63) Humboldt'un yeniden değerlendirilmesi konusunda olumlu görüşler olduğu kadar olumsuz görüşler de var doğal olarak. Biz de bir son söz olarak, Sayın Akarsu'nun muştuladığı yeni dil çalışmalarını merakla beklediğimizi söyleyelim. ■

Bir Çevirinin Eleştirisi

Cem Sofuoğlu

"Psikanaliz ve Feminizm" son yıllarda ülkemizde sıkça yayınlanmaya başlanan feminizmle ilgili kitaplar serisinden. Yazarı, Yeni Zelanda doğumlu bir İngiliz kadın yazar, Juliet Mitchell. Yazar, Freud, onun ardılları Reich ve Laing'in düşüncelerini inceleyerek bunların feminizme olan etkilerini değerlendirmiş. Biz bu yazıda "Psikanaliz ve Feminizm"i içerik olarak ele almayıp, çevirisinde gördüğümüz yanlışlarla, kitaptaki genel özensizliği incelemeye çalışacağız[1].

Napoleon'a atfedilen bir hikâyedir. Napoleon bir muharebeyi kaybeden generaline yenilginin sebeplerini sorar. General "İlk başta barutumuz yoktu" diye söze başlar. Napoleon "Bu kadarı yeter anladım. Gerisini anlatmana gerek yok" der. Kitabın yazarının ismi Juliet Mitchell olmasına rağmen, kitabın kapağının üstünde "Juliet Mitcel" diye bir isim görüyoruz (İngilizcede büyük i harflerinin üzerine nokta konulmadığı halde, biz tüm iyi niyetimizle, burada büyük i'ler üzerine konan noktaları bir dizgi hatası olarak kabul ediyoruz). Kitabın orijinal isminin ve yine yazarının adının yazıldığı ikinci sayfayı çevirdiğimizde, "PSYCHOANALYSİS AND FEMİNİZM" diye bir isimle karşılaşıyoruz. Bildiğimiz kadarıyla buradaki "FEMİNİZM" kelimesi Türkçe bir kelime, daha doğrusu İngilizce'deki "FEMINISM" kelimesinin Türkçe okunuşu. Yazarın ismi ise bu sayfada Türkçe varyasyonu ile yazılmış ve "JÜLİET MİTCHELL" olmuş (Büyük i'ler üzerine konan noktaların hâlâ "sehven" konduğunu düşünüyoruz). Kitabın içindekiler bölümünde "R.D. LAİNG: AİLEDE ERKEK I" diye bir baslık, hemen ardından "R.D. LAİNG: ERKEĞİN AİLESİ II" diye bir başka başlık görüyoruz. Kitabın aslında ise aynı başlıklar şöyle düzenlenmiş: "R.D. LAING: THE FAMILY OF MAN I" ve "R.D. LAING: THE FAMILY II" (ERKEĞİN AİLESİ I ve II). Böylece aynı başlıkları taşıyan bölümler iki farklı şekilde çevrilince, okuyucu ister istemez farklı bölümler okuduğunu zannediyor. Yine "İçindekiler" bölümünde "Schulhmith Firestone: Feminist Çizgiye... SF.421" diye bir başlık görüyoruz. Bu bölümün İngilizce aslı ve doğrusu ise "Schulamith Firestone: Freud Femininized" (Shulamith Stone: Feminize edilen Freud). diye geçiyor. Burada yazarın isminin yanlış yazılmasını dizgi yanlışlığına bağlayamıyoruz, çünkü kitabın 421. sayfasını açtığımızda kocaman bir SCHULHMİTH FİRESTONE yazısı gözümüze çarpıyor.

Yine kitabın "İçindekiler" bölümünde, İngilizce *femininity* kelimesi iki farklı şekilde çevrilmiş:

1—) PSYCHOANALYSIS, AND *FEMININITY* (İngilizce aslı)
PSİKANALİZ VE *DİŞİLİK* ..... (Türkçe çevirisi sf. 5)
2—) Masculinity, *Femininity* and Bisexuality (İngilizce aslı)
Erkeksilik, *Kadınsılık* ve Erdişilik ..... (Türkçe aslı sf. 5)
3—) CONCLUSION: THE HOLY FAMILY AND *FEMININITY* ..... (İngilizce aslı)
Sonsöz: Kutsal Aile ve *Dişilik* ..... (Türkçe çevirisi sf. 7)

Çevirideki bir başka özensizlik ve dikkatsizliği aşağıda gösteriyoruz:
— *EPİLOGUE* ..... (İngilizce aslı)
CONCLUSİON:
THE HOLY FAMILY AND FEMININITY
I—) THE HOLY FAMILY
.....
Appendix: Psychoanalysis and Vienna at Turn of the Century

— *Sonsöz* sf. numarası yok (Türkçe aslı sf. 7)
Kutsal Aile ve Dişilik ...
A — Kutsal Aile
.....
SONSÖZ
Yüzyılın Sonunda Psikanaliz ve Viyana

Bu çeviriye göre kitapta iki tane sonuç bölümü vardır. Halbuki bu bölümün İngilizce aslına göre doğru çevirisi şöyle olmalıydı:
SONSÖZ (sf. numarası konmalı çünkü bu bölüm yazar tarafından kitaba yazılan, bir sayfa tutarında kısa bir değerlendirmedir.)
SONUÇ:
KUTSAL AİLE VE FEMİNİZM
I—) KUTSAL AİLE
.....
Ek (veya ilave): *Yüzyılın sonunda Psikanaliz ve Viyana.*

Kitaptaki diğer çeviri yanlışlarına veya eksikliklerine değinmeden önce, çeviride ilgimizi çeken bir noktaya dikkat çekmek istiyoruz. Çevirmen kitapta bazı yabancı kökenli kelimelerin yerine öztürkçe kelimeler kullanmış. Örneğin: Narsisizm yerine *özseverlik* (sf. 5); mazoşizm yerine *özseverlik* (sf. 5); biseksüalite yerine *erdişilik* (sf. 5); inversion yerine *evriklik* (sf. 58); mutlak yerine *saltık* (sf. 49); tedavi yerine *sağaltım* (sf. 30); buluğ yerine *erinlik* (sf. 86); ampirik yerine *görgül* (sf. 383); immanans yerine *doğuştancılık* (sf. 372); şema yerine *çizem* (sf. 378) vb... Yazıda öztürkçe kelimelerin kullanılması, bu kelimelerin dilimize yerleşmesi açısından hiç kuşkusuz önemlidir. Ancak çeviride kullanılan bu kelimelerin yanısıra, dilimize girmiş ve yerleşmiş kelimeler yerine, yabancı kökenli kelimelerin kullanılması, dil konusunda özenli davranılmadığının kanıtıdır. Örneğin: *Faktör* (sf. 35) yerine etken; *kültürel* (sf. 405) yerine ekinsel; *sistem* (sf. 35) yerine dizge; *analizci* (sf. 34) yerine çözümleyici; *versiyon* (sf. 25) yerine yorum; *argüman* (sf. 397) yerine özet kelimeleri kullanılabilirdi. Bize göre çeviride kullanılan diğer öztürkçe kelimelerle bir tutarlılık oluşturması bakımından çevirmenin bu konuya önem vermesi gerekirdi. Fakat çevirmen bu tutarlılığı hiç düşünmediği gibi, çeviride çifte standart uygulayarak, bazı yerde kullandığı öztürkçe kelimenin, bir başka yerde yabancı dildeki karşılığını kullanmıştır. Örneğin erdişi (sf. 78) - biseksüel (407); kıstas (sf. 262) - kriter (sf. 39); sav (sf. 23, 436) - tez (sf. 35, 65, 397, 405); teori (sf. 400, 404, 436) - kuram (sf. 23. 77, 428); psikolog (sf. 286) - ruhbilimci (sf. 27); psişik (sf. 18); ruhsal (sf. 160); ampirik (sf. 76) - görgül (sf. 383); çözümleme (sf. 225) - analiz (sf. 92, 367, 434); çözümleyiciler (sf. 147) - analistler (sf. 367. 387), analizciler (sf. 34, 273, 391) vb...
Bu arada çeviride yapılan yanlışlıklara da bazı örnekler vermek istiyoruz. Bunun için önce metnin İngilizce aslını ardından çeviriyi ve nihayet bize göre olması gereken çeviriyi belirteceğiz.

Örnek 1:
For instance, an unconscious wish originating in infancy becomes attached to wish in the present time which evoked it, but if it is unacceptable to consciousness, it is pushed down (repressed) into the unconscious where it is transformed and where it remains-until re-evoked, or until it breaks out (as a symptom), or until it is analysed.
Sözgelimi, bebeklikte ortaya çıkmış bir bilinçaltı istek şimdi onu uyandıran bir bilinçaltı isteğe bağlanırsa, fakat bilinçaltı tarafından kabul edilemez durumdaysa, o aşağıya itilir (bastırılır) ve dönüştürülerek orada yerleşir. Yeniden uyanana (bir semptom şeklinde), ortaya çıkana, veya analiz edilene dek. (sf. 25)
Örneğin, çocuklukta ortaya çıkan bilinçaltı bir istek, onu uyandıran şimdiki zamana ait bir isteğe bağlanabilir, fakat bu istek bilinç tarafından kabul edilemez bir istekse, dönüşe-

ceği ve-tekrar uyandırılıncaya veya ortaya çıkıncaya (bir âraz olarak) veya çözümleninceye kadar-kalacağı bilinçaltına itilir (bastırılır).

Örnek 2:
Many highly respectable individuals of ancient and modern times have been homosexuals, several of the greatest men among them.. It is a great injustice to persecute homosexuality as a crime-and a cruelty too... (sf. 11)
Eski ve yeni çağların pekçok şerefli bireyleri eşcinseldi, bunların arasında birkaç en büyük insan vardı..... Eşcinselliği bir suç olarak nitelemek büyük bir haksızlıktır-hem de bir vahşet... (sf. 30).
Aralarında pek çok büyük adamın da bulunduğu, eski ve yeni çağların birçok saygın kişisi eşcinseldi... Eşcinselliği bir suç olarak niteleyip hakir görmek haksızlık ve aynı zamanda bir insafsızlıktır...

Örnek 3:
The one serious criticism that must be level led at Freud time and again is his inability to see beyond the immediate social situation, so that he is constanly confusing cause and effect, his obsinate refusal to recognize that his own present day way itself transitional (sf. 328)
Freud'un zamanına ait iyi bir eleştirisi, onun sosyal durumların arkasını görmekten yoksun olmasıdır. Devamlı akıl karıştıran neden ve etkileri ve kendi yaşadığı günlerin değişebilirliğini kavrayamaması da söz konusudur. (sf. 400)
Ciddi bir eleştiri, Freud'un yaşadığı dönem gözönüne alınarak yapılmalı ve yaşadığı dönemdeki toplumsal koşulların arkasını görememesi eleştirilmelidir, çünkü Freud sürekli sebep ve sonucu karıştırmış ve kendi döneminin geçmekte olduğunu anlamayı ısrarla kabul etmemiştir..
Çevirinin anlaşılırlığı konusuna örnek olmak üzere ilk sayfalardan birkaç örnek verelim:
Bazı insanlar Ödip kompleksini -insan kültürüne giriş- diğerlerinden daha iyi çözümleyebildikleri için, sonradan gelecek nevrozun bu insanlarda eşit olmayan şansı vardır. (Freud bünyece belirlenen dürtülerin gücünün eşitsizliği olasılığına işaret etmişti-ancak kuvvetle öne sürdü ki, bu psikanalizin değil biolojinin sorunuydu. (s. 29).

⁂

Hiçbir araştırıcının büyük öz-disiplin deneyimi olmaksızın alışamayacağı bilinçaltı (bastırılmış) süreçlerin en garip özelliklerini taşıyan gerçekliğin sınanmasının tümüyle gözardı edilmesidir; düşüncenin gerçekliğini dışsal gerçekle, ve arzuların onların doyurulmasıyla eşlerle-eski zevk ilkesinin egemenliğinde otomatikman olduğu gibi. (sf. 33)

⁂

O yüzden orada bir kısmının daha sonra nesnelere salındığı, ancak temelde kalıcı olan ve dışarı çıkardığı bir yalancı ayağı amipin vücuduna bağlı oluşu gibi nesne-cathekslerine (= duygu yatırımı) bağlı olan, ben'e ait özgün bir libidal Cathexis oluşu düşüncesini oluştururuz. (sf. 56).
Bu arada çevirmen çok gerekli olmadığını düşündüğünden olsa gerek, dipnotların çoğunu kısaltarak çevirmiş. Örneğin: Çeviride 26. sayfadaki 2 nolu dipnot aslından (sf. 7) 9 satır; 31. sayfadaki 7 nolu dipnot aslından (sf. 17) 7 satır; 374. sayfadaki 12 nolu dipnot aslından (sf. 309) 7 satır; 377. sayfadaki 15 nolu dipnot aslından (sf. 311) 9 satır; 379. sayfadaki dipnot aslından (sf. 313-314) 15 satır... eksik olarak dilimize aktarılmıştır.
Psikanaliz ve Feminizm bize göre okunması gereken, önemli bir kitap. Fakat kitaba biraz saygı gösterilerek dilimize aktarımına önem verilseydi herhalde okunması ve anlaşılması daha kolay olacaktı. ■

1) Çeviriyi kitabın orijinal baskısı olan "Psychoanalysis and Feminism" Juliet Mitchcel (Pelican Books, Reprinted 1976) ile karşılaştırdık.

Ağustos Dehlizleri

Oktay Taftalı

Bir şairden beklenen çok şey olabilir ama öncelikle onun yazdığı her şiirin ve çıkardığı her kitabın bir öncekinden daha güzel ve daha yetkince olması her türlü beklentinin ötesinde bir zorunluluktur. Ortaya konulan yeni bir yapıtta, bir öncekine oranla, kendini yenileme ve kendini aşma söz konusu olamıyorsa, üretmenin hiçbir anlamı ve değeri olmadığı rahatlıkla söylenebilir. Bereket versin genç şairlerin bir bölümü şimdilik bu tehlikeden uzaktalar, ama şimdilik

koşulunun ısrarla altını çizmek istiyoruz. Çünkü daha düne kadar kimi yaşlı eleştirmenlerimiz tarafından üzerine kart oynanan birçok genç jokey bizim bilemediğimiz ve vaktiyle bildiremediğimiz(!) nedenlerle yarışı terk etmek zorunda kaldılar. Bu yüzden genç arkadaşlarımızı değerlendirirken yaşlı kuşağın düştüğü yanılgılara düşmemek için **«şimdilik ve burada»** koşulunun altını çiziyoruz. Yarın ne olur? Her şeyden önce genç şiirin henüz oluşum içinde olan, bitmemiş bir şiir olduğunu vurguladığımızda sanırız bu sorunun yanıtını da sezdirebiliriz. Genç şiir bitmemiştir, çünkü bittiği gün sürdürülmesi değil, bırakılması gerekir. Tıpkı **«şiirin doruklarına»** ulaşmayı hedefleyen ve yüzlerce şiiri pek kısa sürede yazarak erkenden bu **«doruklara»** olaşan kimi genç şairlerin şiiri bitirmelerinde olduğu gibi.

Bu sözleri kolaylıkla sarfettikten sonra, Mayıs ayı içinde vitrinlerde görülmeye başlanan Tuğrul Tanyol'un ikinci kitabı **Ağustos Dehlizleri**'ni değerlendirirken, bizi çok büyük sözler söylemeye itecek heyecanlardan uzak durmamız kuşkusuz bir zorunluluktur. Ancak hemen belirtelim ki, söz konusu kitap Tanyol'un ilk kitabı olan **Elinden Tutun Günü** ile karşılaştırıldığında gözle görülür bir aşama dikkatlerimizi çekmektedir. **Ağustos Dehlizleri,** oldukça disipline edilmiş bir şiir kitabı. Hemen hemen bütün genç şair arkadaşların ve Tanyol'un ilk kitaplarında gördüğümüz ve **«tatlı acemilikler»** olarak adlandırdığımız özellikler bu yapıtta göze çarpmıyor. Ve hiç kuşku yok ki, doğal olarak da bunun böyle olması gerekir. Ama «ben disipline edilmiş bir şiirden hoşlanmam» diyenlere de, sözümüz yok. Çünkü şiir beğenisi, herkesce bilindiği gibi, son derece öznel bir beğenidir. Ama bu kitaptan edindiğimiz izlenime göre Tanyol, şiirini her geçen gün biraz daha disipline etmekte ve mimari sanatının aritmetik olanaklarını şiirinde en geniş biçimde kullanmaya özen göstermektedir. Biçimde ortaya çıkan bu özelliğin Tanyol şiirinin içeriğinden kaynaklandığını söylemek sanırız yerinde olur. Bu şiirde biz, extrem bir dünya tasarımı ile karşılaşmıyoruz, tam tersine dizginlenmiş tutkular, içe atılmış bir hüzün, ille de paylaşılmak kaygısı gütmekten ötürü bangır bangır bağırmak gereksinimi duyan sevinçlerin yerine, hafif bir tebessümde ifadesini bulan yalnız sevinçler ve tüm bunların oluşturduğu dingin bir dünya. Tanyol'un Ağustos Dehlizleri adlı kitabında karşılaştığımız şiirleri başlıca bu sıralayageldiğimiz içeriksel unsurların belirlediğini söyleyebiliriz.

"Durulup oturma vakti, eylül!/İçimizde derin kamçılarla açılan yara/...../ şimdi yosun tutmuş bir geminin/gövdesini yoklar/ınermer toza dönüşür, soluğum/donmuş küllerin içinden/" (s. 62)

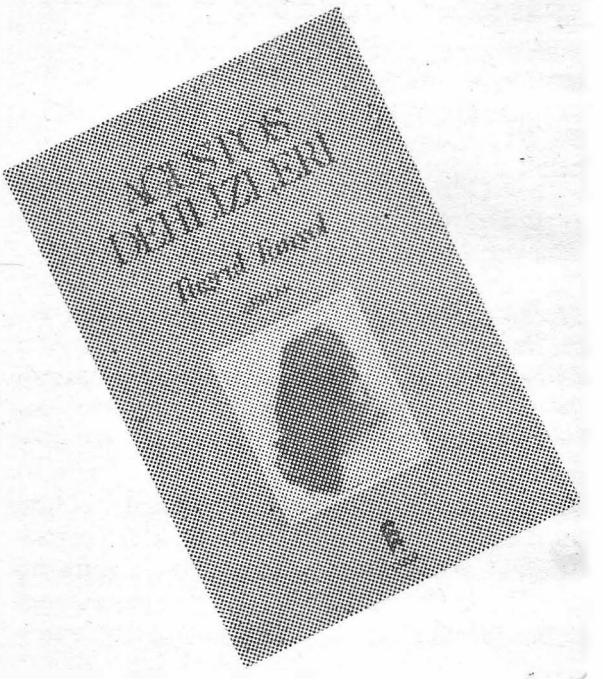

Tanyol'un dingin dünyasında Eylül durulup oturma vaktine, gemi ile hareket etmediğinden olsa gerek, yosun tutmuş bir gemiye dönüşür. Hattâ bu dünyada küller bile donmuştur ve soluğum herhalde onları savuramaz. Kamçılarla içimize açılan yara ise, içe atılan bir acının, bastırılmış bir hüznün nesneleşimi (objektivation) olarak algılanabilir. Yaşam insanları yorar ama hiç kuşkusuz en çok yorulan şairlerdir. Üstelik bu konuda, yaşlı ya da genç olmak hemen hemen hiçbir şeyi belirlemez. **Yaşam yaşla değil, yaşanmakladır çünkü.** Ağustos Dehlizleri'nin çizdiği dingin dünya ve bu kitapta dinginliğe duyulan özlem, sanki sözünü ettiğimiz yorgunluğun sonucudur. Bu bütün insanların ortak olduğu antik bir yorgunluktur adeta, **toprak testilerde gün/eridi ağır bir yalnızlıkla, kızıl/atlıları sürgün/edilmiş bir ilkçağ yorgunluğu" (s. 44)**

Gelgelelim her şeyin durdurulması şiirde bile olanaksızdır. Tek tek şiirlerde ya da tek tek dizelerde bu olabilir ama şairin bütün şiiri dünyayı durdurmaya yetmez. Ancak, durdurmaya gücünün yetmediği yerde o, yani şair yavaşlatmayı dener, niye denemesin ki, şairin peşinde koştuğu şey ölümsüzlüktür çünkü **'Bir kum serpintisine çarpıp döndükçe bakışlarım/Bir camın ardından şimdi bu rahvan yürüyüş" (s. 19)**

Yürüyüş dörtnal ya da tırıs olabilirdi ama yaşamın yorgunluğunu derinden duyan şair, varılacak son noktaya doğru olabildiğince ağır adımlarla seyretmek durumundadır. **"İşte, bir güzden ağır adımlarla iniyoruz/ hüznün ovalarını bırakarak ardımızda/ ...../ ve suyu tutsak alan kış, eridi ağır ve aksak" (s. 45)**

Yukarıda değindiğimiz kaygıdan ötürü kış bile ağır ve aksak bir biçimde erimekte yani ağır ağır geçip gitmektedir. Tüm bunların yanısıra kitapta zamana ilişkin bir tutku göze çarpıyor. Bu, bir tür zamanla hesaplaşma değil de, dile getirdiğimiz tutkunun dizginlenmesinden ötürü zamanla ilişkilerini gözden geçiren, onu anlamaya, nitelemeye çalışan bir tavır biçiminde ortaya çıkıyor. **"Bir gece ansızın uykuma girdin/ Delindi isteğin atlas çadırı, delindi zaman / ..../Bir kartalın gölgesinde asi ve geçilmez/sessizliğin dört kollu mabudu: zamandan artakalan resim"** (s. 7)

"Zaman, senin gülüşünün kumral kıvrımlarında/ Uçuk, mavi bir kuştur/ Limon küfüne bulanmış saçlarımda dolaşan" (s. 51)

Yeniden biçimsel özelliklere dönersek, kitapta imgesel bir anlatımla bütünleşen dizeci şiirin değişik örneklerini bulabildiğimizi söyleyebiliriz. Öte yandan **Mermerin Doğuşu, Cem Gibi, Tarık Nerede** adlı şiirler gerek içerik ve gerekse biçim açısından bize göre oldukça iddialı bir alanı zorluyorlar. Ancak kitabın sonunda yer alan **Çığlık, Tören** ve **Rüzgâr** gibi şiirlerin bu iddialı alandan oldukça uzak durdukları söylenebilir.

Kısaca **Ağustos Dehlizleri**'nin sayfaları çevrilmeye başlandığında okuyucuya haz veren bir yapıt olduğunu söylemek kanımızca doğru olur. ■

Dünyaya Açılmak

M. Güner Demiray

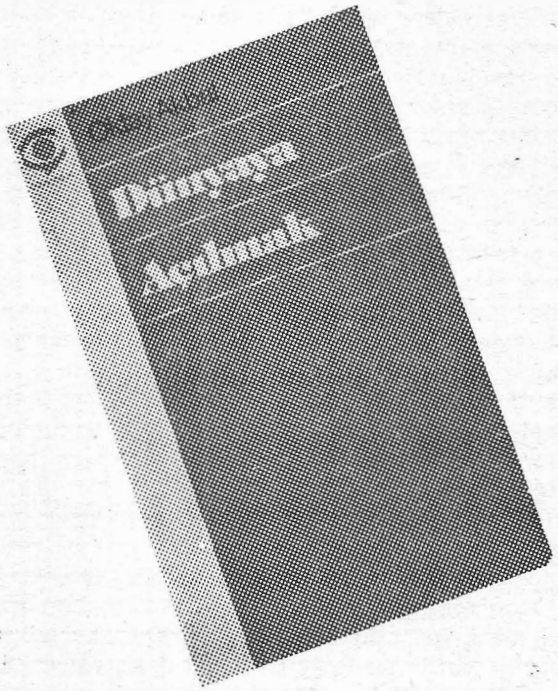

Akbal'ın betikleriyle ortaokul öğrencisiyken tanıştım. Öykülerinde bir büyü vardı, beni sarardı. Anılarının özgür evrenine alır götürürdü beni. İçten satırlarında özlem yüklü bir yüreğin seslerini duyumsar, bir başka dünyada, bir başka geçmişte yaşardım. O zamanlar Sivas'ta, okunmuş eski kitaplar satan bir kitapçıdan yeni kurmaya başladığım kitaplığıma çoğu Varlık Yayınları'nda çıkmış ederi bir lira olan öykü betiklerini aldığımı anımsıyorum. Neydi o öyküleri öyle?.. Anılardan süzülmüş bir demet mavi şiir. Önce Ekmekler Bozuldu, Bizans Definesi, Aşksız İnsanlar, İkisi, Bulutun Rengi... Sıcak yaz sekilerinde dinlenirken, tatil kırlarında kuzu güderken, harmanda tınaz savururken Akbal elimden düşmezdi. Kendine özgü, etkili, çarpıcı bir anlatım ve biçemle çizdiği dünya imge dağarcığını beslerdi hep. Bu bakımdan Oktay Akbal çocukluğuma, gençliğime sevgi tohumları eken, körpe atılımlarıma kılavuzluk eden usta bir öykücüdür.

Geçen gün, Çağdaş Yayınları'nda çıkan "Dünyaya Açılmak" adlı betiğinde topladığı soy denemelerini okuyup bitirdim. Bu yazılarda bir öykücünün öyküsel anlatımıyla bir kültür birikiminin doğurduğu çağdaş düşünler var. Her çiçekten bal alan arı örneği okuduklarından aldıklarını en ustaca, en yetkin biçimde bize veriyor. Yakaladığı ilginç düşünceleri, görüşleri sunarken bunları beğenmezse karşı düşünceler, olumlu bulursa niçin evetlediğini içeren düşünceler, kanıtlar üretiyor. Çok zaman beğenimi kazanan yeni sonuçlara, ilkelere varıyor. Denemelere eğilince sağlam ve gerçekçi bir mantığın içinde bir sanatçı yüreğinin vuruşlarını da seziyorum. Gösterişsiz, sıradan, önemsiz bir iş yapıyormuşçasına bir anlatımla düşüncelerini seriyor önümüze. Karşımda bir sandalyeye oturmuş, karşılıklı bir söyleşi içindeyiz sanki. Tadına vardıklarını yalın yalın anlatıyor, dinliyorum. Böyle bir hava egemen yapıtında.

Denemeleri üç bölümde toplamış. Birinci bölüme giren yazıların genel başlığı "Yaşamda." İlgiyle karşıladığım özgün kanılar dile getiriliyor bu ürünlerde. Örneğin: "Bütünü Görebilmek" denemesi toplumda bazı bireylerin davranışlarını, onların kendilerine yontan duyarlılıklarını, bir çok nedenlerin sonucu çarpık ve bencil koşullandırmaları, ancak kurtuluşun toplumca mutluluğa ulaşınca gerçekleşeceğini belirtiyor. Sorumluluk

yükleneceklere bütünü görme yeterliliğine ermeleri gereğine değinerek yazısına son veriyor. İşte bu yazıdan bir bölüm: "Şaşıyorum çoğu zaman. Öyle insanlar var ki dünya umurlarında değil. Yalnız kendi küçük yaşamları var. Küçük hesaplar, küçük çıkarlar, küçük özlemler, küçük tutkular... Küçük diyorum ya, onlara göre pek öyle "küçük" de değil. Zengin olmak, siyasal yaşamda öne fırlamak, yer kapmak, toplumda ileri bir göreve geçmek, bunlar bu tür insanlara göre "büyük" işlerdir, özlemlerdir. Küçük dememin nedeni, yalnız kendileri için istediklerinden bunları; yalnız kendileri, kendileri gibi olanlar için...

Sanki hepimiz bir geminin içinde değiliz. Sanki hepimiz ayni yazgının tutsağı değiliz. Sanki hepimiz bu ülkenin, bu ulusun sorunlarına bağlı değiliz... Bir uçuruma doğru giden bir taşıtta istediğiniz kadar baş köşeyi kapmaya çalışın, neye yarar bu? Koltukta oturan da, ayakta duran da az sonra o uçuruma tepe taklak gidecek olduktan sonra... Önemli olan taşıtın sağlam yolda gitmesini sağlamak. Hep birlikte kurtuluşa, huzura, mutlu bir topluma ulaşmamıza çalışmak... (...) Her iş böyle... Ayrıntıların ayrıntısı bir işi başarmak yetmiyor. Bütünüyle görmek, bütünüyle anlamak, bütünüyle çözümleme yöntemlerini bulmak, uygulamak gerekli.

İnsan niçin yazar? Akbal bunu soruyor "Biz Kimlere Yazarız" denemesinde. "Biz kimlere sesleniriz? Biz, gazete, dergi yapraklarında durmadan yazan kişiler?..." Okurken bırakan, gazeteyi katlayıp cebine koyan sıradan okurları anımsıyor önce. Beş on dakikada okunabilecek yazılara katlanamayan kişileri. "Ama o yazı bir tohum atmıştır düşüncesine, ya yeşerir o tohum, ya çürür gider". Sonra geçmişte "Kime yazarız" konulu bir tartışmayı gündeme getiriyor. Bu konuda bir yazı yazmıştır. Buradaki temel düşünce: "Kendimiz için yazmak"tır. Fethi Naci bir yazısında buna yanıt verir: "Ne demek kendimiz için yazmak, toplum için yazılır." Akbal da aynı düşünceyi paylaşır, ancak "kendimiz" derken toplumu vurgulamak istediğini, çünkü kendilerinin de toplumun bir parçası olduğunu belirtir. "Ama hangi toplumun parçası? Yalnız bugünkü mü, yani içinde yaşadığımız zaman sürecinin toplumu mu? Değil, yarının, öbür günün toplumlarıydı söz konusu olan..." Sonunda Akbal kime seslendiğini açık açık tanımlar: "Bizim seslendiğimiz bir sessiz insan yığınıdır, büyük bölümü gözle görülmeyen bir buzdağına benzetmek gerekir okur yığınını... Ne düşündüğü, ne sevdiği neden hoşlandığı, ne istediği hemen belli olmayan, ancak zaman içinde sezilerek, duyularak anlaşılabilen bir giz...

İkinci kümedeki denemeler okudukları üzerine düşüncelerini yansıtıyor. Betiklerden yaptığı alıntılar Akbal'ı yeni düşüncelere, yeni yaratılara götürüyor. Bu bölüm "Okumalarda" başlığını taşıyor. Burada en çok ilgimi çeken yazılardan biri de "Sanatçının Görevi Üstüne" yazısı oldu.

Yaşam nedir ki zaten. Mutluluk içinde soluk alıp verme, esen günler geçirme, toplumla dayanışma ve uyum içinde olma değil mi? Toplumca huzur içinde, bilerek, duyarak bir bilinç ışığında yaşama değil mi? Geleceği daha güzel, daha iyi, daha yararlı, daha aydınlık yapma uğraşısı değil mi? Elbette bu düşünle soy politika koşuttur. Sanatın da, politakanın da vardıkları nokta aynı, amaçları bir. Bu bakımdan her yazı istense de istenmese de siyasaldır. Bir yerde sanat, politikanın başka bir yoldan sürüp gitmesidir. Bu nedenle her dönemin iktidarı, siyasal güçleri ne yapıp edip sanatçıyı, güçlü yazarı kendi yanlarına çekmek isterler. Ama büyük sanatçı hiç bir zaman gündelik sokak politikası yapmaz, o soylu dünyasında bir büyük politikanın içindedir. Yaşamın, dünyanın içindedir. Bu görüşleri belirttikten sonra Akbal şöyle noktalar yazısını: "Yazın adamının gücü hem iyi yazmasından, hem yaşamı, dünyayı en doğru, en gerçekçi biçimde başka insanlara tanıtmasından gelir. İşte bu politika adamlarının hoşuna gitmez. Ama böyle olması, o yazarın, sanatçının yolunu değiştirmesini de gerektirmez. Yaratıcılık çizgisindeki bir sanatçının güncel politika oyunlarıyla ilgilenecek ne zamanı vardır, ne de içinde bir istek, bir özlemi... Bugünün değil, yarının insanıdır. Yarınki toplumu, yaşamı, gelecekteki daha üstün, daha iyi, daha yararlı "insanoğlu"nu o yetiştirecek, o kuracaktır, şiirleriyle, romanlarıyla, resimleriyle, tüm yaratılarıyla..."

Betiğin son bölümü, yazarın bazı ünlü yazarların ölümleri üzerine düşüncelerini onlarla ilgili anılarını kapsıyor. Bu kümedeki denemeler ikinci bölümden "Kişilerde" başlığıyla ayrılmış. Sait Faik'ler, Sabahattin Ali'ler, Eyüboğlu'lar, Özdemir Asaf'lar, Ö.F. Toprak'lar, Yetkin'ler, Nevzat Üstün'ler... Ve daha bir çokları... Ölüm üzerine özgün düşünler içeriyor Akbal'ın denemeleri. Cengiz Tuncer, Asaf Ertekin, Enver Kartekin'e ayırdığı "Dost Ölümleri" yazısının bir yerinde şunu der: "Seneca'nın yazdığı gibi —Bize verdiği yaşamı kemirmeye başlar ilk saatimiz—. Bunu biliyoruz ama hepimiz sanki sonsuzluğa kadar yaşayacağımızı sanarak bağışlanmaz işlere kalkışıyoruz. Evet, gidenler gidecek. Kalanlar da bir gün gidecek. Yaşamın belki tek gerçeği bu. Halk türküsü bunu ne güzel vurgulamış. —Sana bana ölüm var— diyerek."

Akbal yazınımızda bir doruk. Bu kültür insanından, bu Türk yazın erinden öğreneceğimiz çok şey var. Kendimizi bulmak, yeni bir düzeye varmak, bilincimizi bilemek için okumalıyız Akbal'ı. Şunu iyi bilelim ki, o, soy yapıtlarıyla yarınlara giden yolunu çoktan açmıştır. ■

Kitap Satışında Yeni Bir Boyut
Pazarlamacılar Anlatıyor

Ülkemizde kitabın az okunduğu, kitap satışlarının iyice azaldığı artık bilinen bir konu. Sorunlar her yıl biraz daha ağırlaşarak sürerken, yayıncılık adına hemen hiçbir çözüm yolu da getirilemiyor. Yalnızca ekonomik durumun kötülüğünden, ilgisizlikten, kitap sevgisinin olmayışından söz ediliyor... ve bu sorun da öylece kendi başına bırakılıyor.

Ansiklopedilerin durumu ise daha farklı. Ansiklopediler belki eskisi kadar ilgi görmüyor ama, yine de kitaba oranla küçümsenmeyecek bir pazara sahip. Hazırlayanlarıyla, pazarlayan kuruluşlarıyla, satıcısıyla ve alıcılarıyla ansiklopedicilik kendine göre bir hareketliliği yaşıyor. Günümüzde Kitaplar'da[1] "Niçin Ansiklopedi Alıyorlar?" başlıklı soruşturmada artık konuya yeni bir bakış açısıyla bakıldığı vurgulanmıştı daha çok. Evlerinde en az iki üç çeşit ansiklopedi bulunduran hemen tüm alıcılar yeni bir ansiklopedi için "evet" demişlerdi; ama daha nitelikli ve düşündükleri, istedikleri bir ansiklopedi olması koşuluyla...

Bu arada, son birkaç yıldır değişik adlarla pazarlanan dizi kitaplar da var. Şimdi bu diziler ansiklopedi satışlarından daha çok ilgi görüyor bile denilebilir. Kitap satışlarının durgunluğundan yakınılırken, kitabı bu yolla da olsa, hiç girmeyen evlere kadar sokmak kuşkusuz önemli bir çaba, küçüksenmeyecek bir başarı. Belki alındığı gibi raflara konuyor, hatta ciltli ve şömizli olanlar gösterişinden dolayı tıpkı ansiklopedi gibi değerlendiriliyor, ama yine de bu kitapları birilerinin açıp okuyacağı varsayılmalı.

Aşağıda, Bilge Pazarlama ve Yayıncılık Şirketi'nde üç yılı aşkın bir süredir önce ansiklopedi, şimdi dizi kitapları satan iki satış temsilcisiyle konuştuk, konuyla ilgili gelişmeleri ve düşüncelerini aldık.

İSKENDER ALP (35 yaşında)

Üç yıldır bu işi yapıyorum. İşlettiğim bir marketi kapatmak zorunda kaldım, iflas ettim daha doğrusu. Gazete ilanıyla bu şirkete geldim, "ne verirseniz kabulüm" dedim. Otuz bin liraya bile razıydım. Bana "hemen başla" denildi. Ansiklopedi satışıyla işe başladım, birinci gün ilk gittiğim yerde satış yapınca, o anda "artık bu benim mesleğim olacak" diye karar verdim. Param olmadığı için her yere yürüyerek gidiyordum. Kendime önce bir program defteri yaptım, haftalık cirom bir de baktım ki 120 bindi, 1983'teki yıllık cirom ise 10 milyon olmuştu. Üç dört aylıkken şirkette Selami'yle tanıştım. Birlikte işi tam bir meslek haline soktuk. Yedi ay sonra araba tutmaya başladık. 1983'ün Ağustos'una kadar Genel Kültür, Anadolu Uygarlığı, Sanat Tarihi, Resimli Bilgi ansiklopedilerini sattık.

SELAMİ DİNLERER: (25 yaşında)

1976 yılında bu işe başladım. Kitap ve dergi dağıtımıyla uğraşıyordum o yıllarda. Kendi hazırladığım kitap listeleriyle işyerlerine gidiyor, ilgilenenlere bunları satıyordum. Yüzde kırk indirimle aldığım kitapları yüzde yirmiyle okura ulaştırıyordum. Herhangi bir sömürünün olmayışı bu işin en güzel yanıydı.

Kitap satışlarına ne zaman başladınız, nasıl karşılandı; ansiklopedi kadar ilgi gördü mü?

İ.A.: Diziler halinde satılan kitap satışlarıyla, Bilge Pazarlama, Türkiye'de "ikinci boyut" dediğimiz bir olayı —1983 yılının sonlarında— gerçekleştirmiş oldu. Yayınevi-dağıtımcı-kitabevi zincirini kırarak kitabı okurla buluşturmaya yönelik bir girişimdi bu. "Kitapla okuru buluşturan kuruluş" sloganıyla işe başlandı: böylece satıcıyla okur yüzyüze gelecek, kitapsever yerinde ziyaret edilerek istediği kitaba ulaşması sağlanacaktı.

S.D.: Cağaloğlu piyasasına bu anlayışla giren Bilge Pazarlama'yı başkaları izledi. Önce Can Yayınları, Sosyal Yayınlar ve Cem Yayınevi'nin kitapları "Türk Yazarları", "Dünya Klasikleri", "Çağdaş Kitaplar", "Gençlik Kitapları", "Çocuk Kitapları" adlı dizilerle satışa sunuldu. Daha sonra Bilge Pazarlama, kendi hazırladığı dizilerle kitap satışlarına başladı. Özellikle Sosyal Yayınlar'la birlikte gerçekleştirilen Dünya Klasikleri Dizisi, şimdiye kadar dizi biçiminde satılan kitapların en yükseğine erişti. Bu ilgiden hız alan Bilge Pazarlama, Nobel Dizisi, Çocuk Dizisi ve en yeni olarak Dünya Klasikleri'nin devamı niteliğinde ikinci bir diziyi başlattı.

Nobel Dizisi oldukça ilgi gördü sanıyorum...

İ.A.: Nobel Dizisi, Türkiye'de bir olaydı. Satıcının inandığı bir şeyi satması daha başarılı sonuçlar almasını sağlıyor. Zaten bu pazarlamacılık ya da kitap satıcılığını misyonerlik olarak görüyorum ben. Büyük bir kitap sevgisi olmadan, önce kendisi okumayı sevmeden bu işi kolay yürütemez insan. Hiç kimse sabah kalktığında "gideyim şu kitabı alayım" demez bizim ülkemizde. Oysa satıcı, o kitabı mutlaka satmak üzere sabah evden çıkıyor. Evet kitap işi apayrı bir olay. Hiç kitap okumamış, okumaya da niyeti olmayan birine kitap sattık, şimdi kendi isteğiyle okumak üzere kitap siparişi veriyor. Bazıları da, artık okuyacağı kitabı yazarıyla, konusuyla seçecek kadar bilinçli bir düzeye geldi. Yani rastgele bir iş olmadığını bilenler de çoğaldı diyebiliriz sevinerek.

Ansiklopediler de isteniyor mu arada?

S.D.: Bizce ansiklopedi olayı bitmiştir, tümüyle sömürü mekanizması biçiminde işlemektedir. Çünkü eskimiş, yararı tartışılır, üstelik birbirlerinden pek de farklı olmayan bir yığın yayın bunlar. Ama satıcı, ansiklopedileri satarken, müşterileri çocuklarından, yeğenlerinden falan yakalamaya çalışıyor. Zaten eline alıp incelemesi de söz konusu olmadığından dış görünüşüne, adına bakıp bu ansiklopedileri alıyorlar. Bir olay anlatayım size belki inanmayacaksınız: İki yıl önce kendisine ansiklopedi sattığım bir müşteri, bunu daha önce alınış olduğunu ancak bir hafta sonra anlamıştı ve getirip geri vermişti.

Sattığınız kitapların da diğer kitaplardan farklı görünümde olmasına çalışılmış; tümü de ciltli ve şömizli. Çocuk Dizisi de yine özel bir kaba konulmuş.

İ.A.: Kitapların böyle hazırlanması söylediğiniz gibi yalnızca gösterişli olmasından kaynaklanmıyor; kitabı sevdirmek, onu değerli kılmak, gözalıcı bir biçimde sunmak ve en önemlisi de uzun yıllar örselenmeden kullanılmasını sağlamak amacıyla bunlar yapılıyor. Üstelik, bazılarının dizinin pahalılığından yakınmasına karşın, bu ek masrafların kitaba yansıdığını söylemek yanlış olur. Piyasada tek olarak satılan kitaplarla karşılaştırılırsa bunların daha ucuz olduğu görülecektir.

Müşterileriniz genellikle kimler oluyor; ödemede zaman zaman zorluklar çıkarıyorlar mı?

İ.A.: Serbest meslek sahipleri daha çok. Tüccar, ithalat-ihracatçılar, avukat, doktor ve yöneticiler. İşçi hemen hemen yok gibi, öğretmen de çok az, öğrenci de var ama, satış koşullarımıza göre öğrencilere veremiyoruz. Bir de topluca kitap satışlarını gerçekleştirdiğimiz yerler var: Boğaziçi Üniversitesi, Yıldız Devlet Konservatuarı gibi. Ödeme konusunda sorunumuz olmadı, ender rastlıyoruz buna.

S.D.: Türkiye'de kitap okunmuyor, kitap satılmaz gibi eleştirilere de inanmıyoruz biz. Bizce, alıcıya ulaştırılan ve belli bir düzeyin altına düşmeyen her yayının satış şansı vardır. Elimizdeki kitapları, ansiklopedileri yeterli bulmayıp yeni önerilerle gelen alıcılar bile oluyor. Örneğin, Şark Klasikleri adlı bir dizi çıkarılsa en az iki bin alıcısı olur, ya da dışardan geldiği için pahalı satılan kitaplar, anatomi gibi atlaslar müthiş aranıyor, soruluyor. Yine tüm boyutlarıyla Hukuk'u, Grafik'i, Resim'i Arkeoloji ve Mimarlık'ı anlatan kitaplar isteniyor. Bu tür kitaplar ya da ansiklopediler hazırlansa pek çok alıcısı olacağına inanıyoruz.

Son olarak, satış yaparken karşılaştığınız güçlüklerden söz edelim isterseniz, ya da zaman zaman gösterilen kolaylıklardan?

İ.A.: Ne yazık ki, en büyük sorunumuz halen yaptığımız işin rastgele bir satıcıdan farklı olmadığı inancının yaygınlığı. Öyle ki, çoğu zaman "biz kitap satıyoruz, herhangi bir şey değil, ne diye bize engel oluyorsunuz" dememize karşın "o sizin sorununuz, hem sonuçta siz de para kazanmak amacıyla birşey satmıyor musunuz? Öyleyse kitap satmanız ne farkeder..." diye karşılıklar alıyoruz. Elbette bunlardan yılmış değiliz; koyulan bütün kurallara karşın eğer kafamıza koymuşsak ne yapıp edip kitabı orada satmaya, en azından ilgilenenlere tanıtmaya çalışıyoruz. ■

1) Günümüzde Kitaplar, Aralık 1985

Bir Dergi Kaynak

Tamer K. Bilgin

Aylık Şiir Dergisi *"Kaynak"* 1948 yılının ocak ayında yayın yaşamına başlar. Sahibi Avni Dökmeci, Yazıişleri Müdürü ise Turhan Dökmeci'dir.

Derginin birinci sayısında; "Kemalist dünya çapında her fikre saygı gösterir, fikirlerimize saygı gösterilmesini bekleriz. Kemalizmi, ister şahıs ismi olarak alalım, ister kelimenin mânası bakımından değerlendirelim, yolumuzun ışığı addediyoruz: Bizi aydınlatacak olan Atatürk ve olgunluktur. Daimî bir oluş halinde devrime giden Ölümsüz Büyük Adamın görüşlerinden ayrılarak irticaa dönen fikirlere şaşıyor; bu fikrin sahiplerine acıyoruz" denilerek izlenecek yayın siyasasının da ilkeleri genel çerçeve içinde belirtilmektedir.

1 Ocak 1949 (13.) sayısında; "Eserleriyle Yaşayanlar" bölümünde Ahmet Haşim'in Havuz, Bitmemiş Manzumeler, Bülbül adlı şiirleri yer alır. Yine aynı sayıda Melih Cevdet Anday'ın Tohum şiiri gözümüze çarparken, şair nasıl bir ruh hali içinde yazıldığı sorusuna şu yanıtı veriyor: "Bu şiiri bir ruh hali içinde değil de, ne gibi bir düşünce akışı içinde yazdığımı söylemeye çalışayım. Tohum, durmayan, biçimden biçime giren canlı tabiatın en harikulade örneğidir. Onda hem maddi yaşayışın, hem de bu yaşayışa bağlı olarak değişen düşünce kurulunun akış halini buldum. Tohum'u karagün insanına en gerçek bir umut, miskin felsefelere karşı da ateşli bir yaşama gücü olarak çıkarmak istedim."

13. sayıda Suat Taşer'in S. Spender'den şiirle ilgili bir çevirisi var. "Şair diğer insanlardan cins itibariyle değil de, derece itibariyle farklıdır. İşte bu yüzden, cemiyetten uzaklaşmanın herhangi bir şekli tehlikeli olduğu gibi, hem şairin kendi tabiatına, hem de sanatına zarar veren bir harekettir."

Kaynak dergisinin özellikle ilk yıllarında dünya şiirinden örnekler de sunuluyor okuyucuya. Alfred de Musset (Çev. Özdemir Asaf), Anonymes (Hale Eroğlu), Jean Cocteau (Sabahattin Tahsin Teoman), Pierre Camarra (M. Sabri Altınel), Christina Rosetti (Tarık Dursun K.), Hoffman (Özdemir Asaf), Karl Wilson Baker (Meserret Uyguner), Paul Eluard (Orhan Veli Kanık), Francis Carko (Oktay Akbal) gibi.

Şiire özel bir önem verilen dergide genç şairlerin ürünleri bolca yer alır. Bu imzalardan birçoğu, günümüzde edebiyat dünyamızın seçkin kişileridir. Dergide şiirleri yer alan şairlerin bazıları şunlar: Melih Cevdet Anday, Nevzat Üstün, Ömer Edip Cansever, Ayhan Hünalp, İbrahim Minnetoğlu, Arif Hikmet Par, Azmi Tekinalp, Turgut Yücel, Kâmran S. Yüce, Talip Apaydın, Oğuz Kazım Atok, Özdemir Asaf, Şükran Kurdakul, Sabih Şendil, Cahit Külebi, Muzaffer Uyguner, Çetin Altan, Orhon M. Arıburnu, Mehmed Kemal, İlhan Berk, Turgut Uyar, Ahmet Muhip Dranas, Selâhattin Batu, Cahit Sıtkı Tarancı, Behçet Necatigil, Cahit Irgat, Salâh Birsel, Suat Taşer, Şinasi Özdenoğlu, Özdemir Asaf, Attila İlhan, Ümit Yaşar Oğuzcan, Fakir Baykurt, Metin Eloğlu, Necdet Evliyagil, Abdullah Rıza Ergüven, M. Sunullah Arısoy, Kâmuran Şipal, Tarık Dursun K., Mücap Ofluoğlu, Ali Püsküllüoğlu, Ömer Faruk Toprak.

Derginin 1948 yılında açtığı şiir yarışması 1949 yılının ocak ayında sonuçlanır. Birinciliği Zafer Hüsnü Taran, ikinciliği Turgut Uyar, üçüncülüğü M. Çetin Tezcan kazanır.

Diğer edebiyat dergilerinde yayımlanan şiirlerden birkaçına "Bu Ayın Seçmeleri" bölümünde yer verilir. Bu bölümde Oktay Rifat, Salâhattin Batu, Orhon M. Arıburnu, Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi şairlerin ürünleri yer almıştır.

15. sayıda Cahit Külebi ile yapılan bir söyleşide şair "şiir ne için olmalıdır" sorusuna şöyle yanıt veriyor: "Şiir, şiir için olmalı. Aslına bakarsanız böyle olmuştur, zaten. Kumaş değişik olurmuş, olsun. Nasıl olsa, renk ve dokunuşları çeşitli olan kumaşlar da hoşumuza gider."

16. sayıda Talip Apaydın'ın ilk şiiri "Patika" yayımlanır.

21. sayıda "Küçük Büyük Şair" başlıklı yazı yayımlanır. Yazan Atf la İlhan'dır. "Sanatçının sorumu fikri henüz Türkiyeli sanatçının kapısını çalmamış mıdır? Sen düşün taşın karar ver! Şair olarak yapacak şey çok: İşte her türlü derdin, sevincin, meselenin

kaynağı memleket. İşte insanlar. Dedikoduyu, kibiri, fesadı geçimsizliği unut ve çalış. Zira şair —ne teker, ne de cümlesi birden— bunlar değildir. Şiir bir vazifenin ifasıdır: Cemiyete karşı vazifenin."

22. sayı dünya şiirine ayrılır: Goethe, Hermann Hesse, Walt Whitman, Langstan Hufhes, Alfons De Lamartine, Victor Hugo, Charles Baudelaire, Paul Verlaine, Paul Eluard: Jean Cocteau, Louis Aragon, Andre Verdet, Tristan Tzara, Shakespeare, Thomas Eliot, Frederico Carcia Lorca, Evgene Rambert, Pablo Neruda gibi şairlerin ürünleri yer alır bu sayıda.

Üçüncü yılda 25. sayıdan itibaren öykü yayımına da başlanır. 28. sayıda Yahya Kemal'e Dair Anket yapılır. Cahit Külebi, Hüsamettin Bozok, Orhan Veli, Oktay Rifat, Cahit Irgat, Fahir Onger, Melih Cevdet Anday, Fethi Giray, Salâh Birsel, Suat Taşer, Çetin Altan, Tarık Dursun K. gibi şair ve yazarlar ankete yanıt verirler.

Kaynak dördüncü yılında şiiri yine ön plana almakla birlikte fikir ve sanat yazılarına daha fazla yer verir. 38 sayıda Şükran Kurdakul, Orhan Veli için şunları yazıyor: "Herhalde Orhan Veli Kanık bugün, yani 1950 yılının kasım ayında değil de 947 veya 948 yılının filan ayında ölseydi onu bulunduğu sanat havası içinde anlatmak zorunda kalacaktık. Ve belki de hükümlerimiz o taktirde bu günkü ileri süreceğimiz şeylerden daha başka olacaktı. Zira Orhan Veli'ye ait bir iki nokta sa bu son iki üç yıl içinde gözükmüştür. Ama itiraf etmeli ki bu meselenin bir tarafıdır. 947 veya 948'den evvel de bir Orhan Veli vardır ve her cephesiyle değilse bile birçok cephesiyle eskinin şekil ve muhteva olarak karşısındadır. Lâkin bu eskiye karşı direnme henüz bilinç ve mana bulmamış temellere dayanır gözükür."

41. sayıda Fakir Baykurt'un bir şiiri yeralır. "Uçak".

53. sayıdan itibaren onbeş günde bir yayınlanır dergi.

Çeşitli zamanlarda öykü, şiir, eleştiri alanında yarışmalar düzenlenerek genç edebiyatçılar yazın dünyasına kazandırılır.

72. sayıda Attila İlhan, Orhan Kemal'in öykücülüğünü inceliyor: "Orhan Kemal umumiyetle bir müşahade keskinliği içindedir. Fakat işin dikkate değer noktası hemen daima bütün bu müşahedelerin içtimaî ve beşerî bir mesele üzerinde çeşitli kimselerin konuşmalarına inhisar etmesidir. Hayret değil mi, Orhan Kemal'i okurken bir atmosferimiz yok. Birtakım kötü şartlar içinde harap olmuş, ıstırab çekmiş insanlar konuşuyorlar, dertlerini anlatıyorlar, dramları yüreğimizi berhava ediyor. Burada ustalığı doğrudan doğruya adamlarını seçmesinde ve konuşturmasında."

Bir buçuk yıl on beş günde bir çıkan dergi ocak 1954'ten itibaren aylık çıkmaya başlar. Bunun nedeni olanakların yeterli olmayışıdır.

91. sayıda Ömer Faruk Toprak açılan bir tartışma dolayısıyla Orhan Veli hakkında şöyle der: "Yazımızın başlığında Orhan Veli'den kalana bakalım dedik. Çünkü şair, imzasını yaymak, duyurmak için *'Rakı şişesinde balık olsam'* gibi mısralarla ilgiyi çekmiştir. Ama bu kabil mısralar, yarına kalacak mı? Ben daha çok, *'Yenisi'*, bilhassa *'karşı'* adlı kitapları tutuyorum. Onlarda, devrimizin etoffe'u, kuvvetli bir nefes var diyebilirim.

Haziran 1954 (95.) sayısı Sait Faik'in ölümü nedeniyle O' nunla doludur. Halim Yağcıoğlu, Nusret K. Otyam, Müfide Anadol, Şahinkaya Dil şiirleriyle; Avni Dökmeci, İlhan Tarus, Ömer Faruk Toprak, Halil Aytekin, Tarık Dursun K., Sabih Şendil yazılarıyla anarlar Sait Faik'i.

96. sayıda Mehmet Kemal' in bir şiirini görüyoruz.

100. sayıda Fethi Naci; "Yazarın İşi" başlıklı yazısında günümüz yazarının işlevine değiniyor: "Çağımız yazarının çalışma şekli artık eski yazarların çalışma şekline benzemiyor. Benziyemez de. Gerçekçi halk yazarının yazıcılığı hareket içinde gelişiyor, olgunlaşıyor. Artık yazarın çalışma şekli ile militanın hareketi arasında bir aykırılık yoktur; tersine, bir değiş-tokuş bir karşılıklı yardım vardır. Yazarın işi, yalnız yazıcılıktan ibaret olamıyor artık; yazar, hareket adamı olmak gerektiğini ister istemez duyuyor."

104. sayıda Özdemir İnce' nin "Garipsi Şehrin Sokakları" şiiri şöyle başlar.

108. sayıda derginin maddi sıkıntılar içinde olduğunu anlıyoruz. Çünkü bu sayı dört aylık bir aradan sonra çıkabiliyor. Ve aralık 1955 (109.) sayısıyla yayın yaşamının sonuna gelir.

Daha çok şiire yer vermekle birlikte öykü, eleştiri gibi türlere de yer veren Kaynak dergisi 1948 yılından 1955 yılının sonuna dek zevkle okunulan, aranılan bir yayın organıydı. ■

Arap Harfli Türkçe Felsefe Kitapları Kaynakçası (1849-1928)*

—I—

Kadir Yerci

A. Fahri
Benjamin Franklin.
İstanbul, 1307 [1891]. İstepan Mat. 79 s.

Abdullah Cevdet
Cihan-ı İslâma dair bir nazar-ı tarihî vc felsefî.
İstanbul, 1922. Necm-i İstikbâl Mat. 32 s.

Abdullah Cevdet
Fenni ruh: Dimağ ve ruh-tefekkür-vicdan ve tefekkür.
İstanbul, 1911. Matbaa-i İçtihad 136 s.

[Abdullah Cevdet]
Fünûn ve felsefe. Tarih-i tesvîd. Taşbasması.
[Cenevre], 1309 [1897]. 31 s.

Abdullah Cevdet
Fünûn ve felsefe ve felsefe sânihaları.
İstanbul, 1328 [1912]. Matbaa-i İçtihad 159 s.

Abdullah Cevdet
Hadd-ı te'dib Ahmet Rıza Bey'e açık mektup. Tab-ı sânî (ikinci basım).
İstanbul, 1912. Matbaa-i İçtihad. 72 s. (İlk basım: Paris, 1903).

Abdurrahman Lütfullah
Din'in birliği, dolayısıyle tabiat, madde, kuvvet, milliyet nazariyelerinin sükûtu.
İstanbul, 1337 [1921]. Necm-i İstikbal Mat. 23 s.

Abdurrahman Sami [Paşa]
Rumuz-ul hikem.
İstanbul, 1287 [1870]. Şeyh Yahya Efendi Mat. 128 s.
(Arapça çevirisiyle birlikte yeni basım: Trablus Şam, 1312 [1894]. Matbaat-ül-Belaga 168 s.)

Abdurrahman Şeref
İlın-i ahlâk.
İstanbul, Mekteb-i Mülkiye-i Şâhâne Litografya Destgâhı. Taşbasması.
— 5. sınıf. 1314/1316 [1898-1900]. 136 s.
— 6. sınıf. 1312/1313 [1896-1897]. 127 s.
— Matbaa-i Âmire 1316 [1900]. 150 s.

Abdülhakim Hikmet, Elhac
Felsefe ve hikmet.
Paris, 1903, İmprimerie de l'Est-Quest 41 s.
Külliyat-ı Hikmet, Cüz: 1

Ahmet Canib
Cümel-i hikemiye-i Türkiye.
Kastamonu, 1309 [1893]. Vilayet Mat. 22 s.

Ahmet Hamdi
Hikmet-i siyasiyye.
İstanbul, 1328 [1912]. Edep Mat. 341+3 s.

Ahmet Hamdi Şirvani
Makalat-ül-urefa fi mesail-il-hükema.
İstanbul, 1285 [1868]. Tasvir-i Efkâr Gazetehanesi 84 s.

Ahmed Hamdi
Mantık.
İstanbul, 1293 [1877]. el-Hac Mustafa Efendi Mat. 24 s.

Ahmed Hamdi Şirvani
Muhtasar mantık.
İstanbul, 1299 [1883]. Babıâlide 10 no.lu Mat. 40 s.

Ahmet Mithat
Ben miyim hikmet-i maddiyeye müdâfaa.
İstanbul, 1308 [1892]. Tercüman-ı Hakikat [Mat.] 124 s.

Ahmet Mithat
Beşir Fuad.
İstanbul, 1887.

---

* Aynı konuda daha önce hazırlanan bir kaynakça için bkz.: Türker ACAROĞLU, "Eski Harfli Türkçe Felsefe Kitapları Kaynakçası (1859-1928)", **Yazko Felsefe Yazıları**, 4. Kitap (1982), ss. 184-190.
Acaroğlu, bu kaynakçada 77 kitabın kimliğini vermektedir. Bu 77 kitabın tümü bizim kaynakçamızda da yer almış, kimisinde eksik olan kimlik bilgileri tamamlanmıştır.

Ahmet Mithat
Durûb-i emsâl-i Osmaniyye hikemiyyatının ahkâmını tasvir.
İstanbul, 1874/75. [Ahmet Mithat Mat.] 224 s.

Ahmet Mithat
Felsefe-i zenan.
İstanbul, 1287 [1870]. Muharririn zatına mahsus matbaa 196-298 s.
(2. basım: İstanbul, 1292 [1875]. Kırk Ambar Mat.)

Ahmet Mithat
Hall-ül-ukad.
İstanbul, 1307 [1889].

Ahmet Mithat
Schopenhauer'in hikmet-i cedidesi.
İstanbul, 1304 [1888.] Tercüman-ı Hakikat Mat. 155 s.

Ahmet Mithat
Tarih-i hikmet?

Ahmet Muhtar
Hikmet-i tefekkür meal-i Fikret.
İstanbul, 1318 [1902]. Mahmud Bey Mat. 53 s.

Ahmed Muhtar
Hulasa-i mantık.
İstanbul, 1312 [1896]. Âlem Mat. 23 s.

Ahmed Rasim
Cümel-i hikemiye-i Osmaniye.
İstanbul, 1303 [1887]. Şirket-i Mürettibiye Mat 64 s.
Osmanlı Kütüphanesi Adet: 6

Ahmet Rıza
Birinci layiha.
Cenevre, 1313 [1897].

Ahmed Şem'i
Hülâsatü'l-ahlâk.
İstanbul, 1323 [1907]. Asır Mat. 63 s.

Ahmet Şuayıp
Hayat ve kitaplar.
İstanbul, 1326 [1910]. Matbaa-i Hukukiye 407 s.
(İlk basım 1901'dedir)

Akçura, Yusuf
Muasır Avrupa'da siyasi ve içtimai fikir cereyanları.
İstanbul, 1926.

Ali Kemal
İlm-i ahlâk.
İstanbul, 1330 [1914]. Sabah Mat. 300 s.

Ali Rıza
Hulasa-i akaid.
Adana, 1316 [1900]. Vilayet Mat. 108 s.

Ali Sedad
Mizan-ül ukul, fi'l-mantık ve l'usûl.
[İstanbul, 1303-1887. Karabet ve Kasbar Mat.] 40+251 s.

Ali Sedad
Lisan-ül mizan.
İstanbul, 1306 [1890]. Karabet ve Kasbar Mat. 128 s.
(Önceki yapıtın özeti niteliğindedir).

[Aydemir,] Şevket Süreyya
Lenin ve Leninizm.
İstanbul, 1924. Cihan Mat. 63+1 s.
Aydınlık Külliyatı: 10

Babanzade Ahmet Naim
Felsefe dersleri.
İstanbul, 1914-15.

Babanzade Ahmet Naim
Hikmet dersleri.
İstanbul, 1912

Bafink, Dr. B.
Tabii ilimlerin umumi netice ve meseleleri veya tabiat felsefesine methal. Çev. Dr. Avürrefik.
İstanbul, 1339-42 [1923-26]. Matbaa-i Âmire 171 s.
Maarif Vekâleti Neşriyatı Adet: 33

Baha Tevfik
Felsefe-i edebiyat ve şair celis.
İstanbul, 1330 [1914]. Necm-i İstikbal Mat. 76+2 s.
Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi Aded: 12

Baha Tevfik
Felsefe-i ferd.
İstanbul, 1332 [1916]. Keteon Bedrosyan Mat. Cemiyet Kütüphanesi 120 s.
İlim ve Felsefe Kütüphanesi Adet: 1

Baha Tevfik
Hassasiyete dayanan ahlâk?

Baha Tevfik
Muhtasar felsefe.
İstanbul, 1331 [1915]. A. Asaduryan ve Mahdumları Mat. 231 s.

Baha Tevfik - Ahmet Nebil - Memduh Süleyman
Nietzsche.
İstanbul, ?. Müşterekü'l-Menfaa Osmanlı Şirketi Mat. 128 s.
Teceddüd-i İlmi ve Felsefi Kütüphanesi Aded: 8

Baha Tevfik
Psikoloji. ?
Suhulet Kitabevi

Baha Tevfik - Ahmet Nebil
Vahdet-i mevcut.
İstanbul, t.y.
(Ernest Haeckel'in **Monisme** adlı konferansının çeviri metnidir)

Baha Tevfik
Yeni ahlâk.
İstanbul, t.y.
Suhulet Kitabevi

[Balaban], Mustafa Rahmi
Felsefeden ahlâk. Liselerde okutturulmak üzere...
İstanbul, 1339 [1923]. Matbaa-Âmire 50+2 s.
Maarif Vekâleti Neşriyatı Adet: 24

[Balaban], Mustafa Rahmi
Küçük felsefe tarihi.
İstanbul, 1339 [1923]. Matbaa-i Âmire 181+1 s.
Maarif Vekâleti Neşriyatı Adet: 39

[Baltacıoğlu], İsmail Hakkı
Din ve hayat.
İstanbul, 1334 [1918]. Kader Mat. 48 s.
(2. basım: 1339 [1923]. 52 s.)

[Baltacıoğlu], İsmail Hakkı
İlm-i ahval-i ruhdan bir parça, his, fikir, irade, seciye.
İstanbul, 1340 [1924]. Mekteb-i Harbiye Mat. 12 s.

[Baltacıoğlu], İsmail Hakkı
İlm-i mantık.
y.y., t.y.
— 1. Cüz: 64 s.
—2. Cüz: 184 s.

[Baltacıoğlu], İsmail Hakkı
Kalbin gözü.
İstanbul, 1922.
(Felsefi bir yapıttır)

[Baltacıoğlu], İsmail Hakkı
Rousseau'nun terbiye felsefesi.
İstanbul, 1925.

Barbe, Abbé
Tarih-i felsefe. Çev. Bahur İsrail.
İstanbul, 1332 [1916]. Matbaa-Âmire 436 s.
Maarif-i Umumiye Nezareti Telif ve Tercüme Kütüphanesi Adet: 46
(Dr. Rıza Tevfik'in bir mukaddemesiyle)

Bennier, Gaston
Hüceyre hayatın esası. Çev. Fikri Tevfik.
İstanbul, t.y. Necm-i İstikbal Mat. 238+2 s.
Teceddüd-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi Aded: 11

Bergson, Henri
Şuurun bilâvasıta mutaları hakkında. Çev. Halil Nimetullah [Öztürk].
İstanbul, 1928. Devlet Mat. 248 s.
Maarif Vekaleti Neşriyatı

Bertrand, Alexis
Mebâdi-i felsefe-i ilmiyye, Mekâtib-i Sultaniyyenin 12. senelerine mahsustur. 1. c.
Tercüme eden: Salih Zeki.
İstanbul, 1333 [1917]. Matbaa-i Âmire 302+7 s.
Maarif-i Umumiyye Nezareti Telif ve Tercüme Kütüphanesi Adet: 1
(2. kitap: Felsefe-i ahlâkiye 295 s.)

Beşir Fuad
Beşer.
İstanbul, 1303 [1887]. Mihran Mat. 128 s.

Beşir Fuad - Muallim Naci
İntikad.
İstanbul, 1304 [1888]. Mahmut Bey Mat.

Beşir Fuad - Fazlı Necib
Mektubat. [2. basım.]
İstanbul, 1313 [1897]. Babıali'de 25 no.lu Mat. 127 s.
Şefik Kütüphanesi
(İlk basım: İstanbul, 1305 [1889]. Mihran Mat.)

Beşir Fuad
Victor Hugo.
İstanbul, 1301 [1885]. 255+1 s.

Beşir Fuad
Voltaire.
İstanbul, 1304 [1888]. A.M. Şirket-i Mürettibiye Mat. 139 s.
Osmanlı Kütüphanesi Aded: 9-10

Boirac, Emile
Felsefe yahut hikmet-i nazariye. 1. Kitap: İlm-i ahval-i ruh. Çev. Mehmet Emin [Erişirgil].
İstanbul, 1330 [1914]. Arask Mat. 316 s.

Boirac, Emile
İlm-i mantık. Çev. Reşad Nuri [Güntekin].
İstanbul, 1330 [1914]. Kanaat Kütüphanesi ve Mat. 123 s.

Bouglé, C.
İlm-i içtimai nedir? Çev. Mustafa Suphi.
İstanbul, 1911. Mürettibin-i Osmaniye Mat. 173 +2 s.
Millet Kütüphanesi Adet: 16

Bourdel, Charles
İlim ve felsefe. Çev. Mehmet Ali Aynî.
İstanbul, 1331 [1915]. Matbaa-i Âmire 146 s.

Boutmy, Emile
İngiliz kavmı. Çev. Abdullah Cevdet. Kitab-ı evvel.
Mısır, 1909. Matbaa-i İçtihad 100 s.
—2. ve 3. Kitab: İstanbul, 1911. 244 s.
— 4. Kitab: İstanbul, 1912. Matbaa-i İçtihad 387 s.

Boutroux, Emile
İlim ve din. Mütercimi: Hüseyin Cahit [Yalçın].
İstanbul, 1927. Akşam Mat. 512 s.
Oğlumun Kütüphanesi [Dizisi]

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Abdülhak Hamid ve mülahazat-ı felsefiyesi.
İstanbul, 1918. 550+2 s.

[Bölükbaşı], Rıza Tevfik
Estetik.
İstanbul, 1336 [1920]. Darü'l-Fünun Mat. 64 s. Taşbasması.
İstanbul Darül'l-fünun Edebiyat Medresesi Felsefe Şubesi Aded: 12

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Felsefe dersleri. Epistémologie. Mebhas-ı mârifet 1. ks.
İstanbul, 1330 [1914]. 564+16 s. 2 plans.
Kanaat Kütüphanesi

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Mebhas-ı mârifet. Taşbasması.

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Mabad-et-tabiyat. Ontoloji mebahisi.

İstanbul, 1336 [1920]. Darülfünun Mat. 44 s. (bitmemiş). Taşbasması.
Darülfünun Edebiyat Medresesi Felsefe Şubesi Adet: 14

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Mabad-et-tabiiyat derslerine ait vesaik.
İstanbul, 1335 [1919]. Darülfünun Mat. 144 s. (bitmemiş). Taşbasması.

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Mufassal kamûs-i felsefe. 1. C.: Kamûs-i umûminin yalnız ıstılâhat-i felsefiyye kısmını şâmildir.
İstanbul, 1330 [1914]. Matbaa-i Âmire. 806+2 s.

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Mufassal kamûs-i felsefe. 1.C., 2.Cüz; 2.C., 1.Cüz.
İstanbul, 1332, 1336 [1916, 1920]. Matbaa-i Âmire.
— 1.C., 2.Cüz: 1332 [1916]. 417-806+2 s.
— 2.C., 1.Cüz: 1336 [1920]. 400 s.
Maarif-i Umumiyye Nezareti Telif ve Tercüme Kütüphanesi Adet: 54

[Bölükbaşı], Dr. Rıza Tevfik
Felsefe şerhleri.
İstanbul, 1332 [1916]. 400 s.

[Bölükbaşı], Filozof Rıza Tevfik
İstanbul, 1328 [1912]. Reşadiye Mat. 16 s.
Hürriyet ve İtilaf Kütüphanesi Adet: 1

Buyse, Dr. Ömer
Umumî ve âlî Amerika terbiye usûlleri. Çev. Abdullah Cevdet. Cilt 1-2-3.
İstanbul, 1925-26. Matbaa-i Âmire 610, 384, 381 s.

[Büchner], Ludwig
Fenn-i ruh. Kraft und Ştaff Kitab-i meşhurunun üç mebhas-i tammiyle diğer tefahhusât-i fenniyeyi havidir. Mütercimi: Dr. Abdullah Cevdet.
İstanbul, 1911. Matbaa-i İçtihad 136 s.
Kütüphane-i İçtihad Adet: 25

[Büchner], Ludwig
Madde ve kuvvet. Cilt 1-2-3. Çev. Ahmet Nebil-Baha Tevfik.
İstanbul, [1911]. 736 s.
Teceddüd-ü İlmî ve Felsefî Kütüphanesi Kitap: 4

Cuvier, Armand
Felsefe elifbası. Ruhiyat. Çev. Hasan Âli [Yücel].
İstanbul, 1339 [1923]. Teşebbüs Mat. 218 s.
Darülfünun Edebiyat Medresesi Neşriyat Encümeni Neşriyatı
(Dış kapakta yapıtın adı **Ruhiyat Elifbasıdır.**)

Cümel-i hikemiye-i ecnebiye.
İstanbul, 1303. [1887]. Şirket— Mürettibiye Mat.
Osmanlı Kütüphanesi Aded: 3,4
— 1. Cüz: Halil Edib 64 s.
— 2. Cüz: Ahmed Rasim 67-128 s.

[Çambel], Hasan Cemil
Fichte ve Fichte'nin hitabeleri.
Ankara, 1927. Türk Ocakları Merkez Heyeti Mat. 35+1 s. 1 planş.
Türk Ocakları Hars Heyeti Neşriyatı Sayı: 8

[Çankı], Mustafa Namık
Ruhiyat. Felsefe dersleri.
İstanbul, 1926-27. Harbiye Mektebi Mat. 299 s.

Derey, Silvain
Herbert Spenser'in din ve ahlak hakkındaki nazariyesi. Çev. Mehmed Münir [Ertegün].
İstanbul, 1327 [1911]. Mürettibin-i Osmaniye Mat. 23 s.
Meziyet Kütüphanesi [Adet:] 8

Descartes, René
Hüsn-i idare-i akl ve ulûmda taharri-i hakikate dair usul hakkında nutuk. Çev. İbrahim Edhem [Dirvana].
İstanbul, 1311 [1893]. Mahmutbey Mat. 208 s.

Descartes, René
Usul hakkında nutuk. 2. basım. Çev. İbrahim Edhem [Dirvana].
İstanbul, 1928. Devlet Mat. 119 s.

Dewey, John
Mekteb ve cemiyet. Çev. Avni.
İstanbul, 1340 [1924]. Matbaa-i Âmire 104+1 s.
Maarif Vekâleti Neşriyatı Aded: 64

Dewey, John
Terbiye ve demokrasi. Çev. Avni Başman. Önsöz: Mehmet Emin [Erişirgil].
İstanbul, 1926.
Maarif Vekâleti Yayını

[Diker], Mustafa Hayrullah
Felsefe-i tıp.
İstanbul, 1313 [1895]. Kasbar Mat. 39 s.
Asır Kütüphanesi Adet: 55

Diyarbakırlı Said Paşa
Hulasa-i mantık.
İstanbul, 1310 [1894]. Alem Mat. 52 s.
(Bir başka basım: 1315, 1899 Asır Mat. 56 s.

Draper, J.M.
Niza-ı ilm ve din. Çev., şerh ve cevap veren Ahmet Mithat. 4 cilt.
İstanbul, 1313-18 [1897-1902]. Tercüman-ı Hakikat Mat. 550,453,523,442 s.

Durkheim, Emile
Ahlâk terbiyesi. Mütercimi: Hüseyin Cahit [Yalçın].
İstanbul, 1927. Devlet Mat. II+270 s.
Maarif Vekâleti Yayını

Ebbinghaus, Herman
Mustasar ilm-i ruh. Çev. Eşref Efendizade Şevketi.
İstanbul, 1333 [1917]. Matbaa-i Âmire 128 s.

Ebbinghaus, Herman
Ruhiyat. Çev. Mustafa Şekip [Tunç].
İstanbul, 1335 [1919]. Darül-fünûn Mat. 560 s. Taşbasması.
Darülfünûn Felsefe Şubesi No. 4

Ebül-Burhan
Felsefe-i askeriye. Harbin talep ettiği havas-ı beşeriye.
İstanbul, 1317 [1901]. A. Asaduryan Şirket-i Mürettibiye Mat. 28 s.

Ebüzziya Tevfik
Benjamin Franklin.
İstanbul, 1299 [1883]. Matbaa-i Ebüzziya 36 s.
Kitaphane-i Meşahir: 5

Ebüzziya Tevfik
Benjamin Franklin. [3. basım]
İstanbul, 1308 [1892]. Matbaa-i Ebüzziya 48 s.

Ebüzziya Tevfik
Buffon.
İstanbul, 1299 [1883]. Matbaa-i Ebüzziya 36 s.
(2. basım: 1308 [1892] 47 s.)

Ebüzziya Tevfik
Jean Jacques Rousseau.
İstanbul, 1303 [1887]. Matbaa-i Ebüzziya 36 s.

Emin Feyzi
İlim ve irade (maddiyun mezhebinin reddi).
İstanbul, 1343 [1927]. Necm-i İstikbal Mat.

[Emre], Ahmed Cevad
Mektebde malûmat-ı ahlâkiye ve medeniye dersleri. 2. basım.
İstanbul, 1328 [1912]. Mahmud Bey Mat. 208 s.
Hilmi'nin Yeni Mektep Külliyatı: 10

[Erişirgil], Mehmet Emin
Tarih-i felsefe notları.
İstanbul, 1336 [1920]. Darülfünun Mat. 186 s. Taşbasması.
Darülfünun Edebiyat Medresesi Felsefe Şubesi

[Erişirgil], Mehmet Emin
Kant ve felsefesi.
İstanbul, 1339 [1923]. Matbaa-i Âmire 413 s.
Maarif Vekâleti Neşriyatı Adet: 15

[Erişirgil], Mehmet Emin
Wilhelm Leipnitz.
İstanbul, 1337 [1921]. Darülfünûn Mat. 16 s. Taşbasması.
Darül-Fünûn Edebiyat Medresesi Felsefe Şubesi Neşriyatı

Faguet, Emile
Yeni felsefe tarihi. Çev. Ahmed Hidayet.
İstanbul, 1927. Ahmed Kâmil Mat. 176 s.
Felsefe ve İçtimaiyat Külliyatı

Fatma Aliye
Teracim-ü ahval-i felâsife.
İstanbul, 1317 [1901].

Eyüb Necati
Felsefeli dini esaslar.
1928. 2. basım 1. cüz. 55 s.
Felsefiyat-ı hazıradan: aşk nedir? ve aşkın tıp ve ilm-ül-ruh nukatı nazarından mutalâ-i ilmiyesi. Çev. M. Arif.
İstanbul ,1327 [1911]. Suhulet Kitaphanesi 69 s.
(Yeni basım: N. Babikyan Mat. 1328 [1912] 68 s.)

Fénelon
Hikâye-i Aristo Nous. Çev. Reşad.
İstanbul, 1306 [1890]. Kasbar Mat. 39 s.

Fonsgrive, Georges L [espinasse]
Fenni menahic [metodoloji]. Çev. İsmail Hakkı İzmirli.

Fonsgrive, Georges L [espinasse]
Felsefe dersleri.

Fonsgrive, Georges L [espinasse]
Mebâdî-i felsefeden ilm ül-nefs. 1. k. Mütercimi: Ahmet Naim.
İstanbul, 1331 [1915]. Matbaa-i Âmire 16+496 s.
Maarif-i Umûmiyye Nezareti Telif ve Tercüme Kütüphanesi Adet: 37

Fouillée Alfred
Tarih-i felsefe. 2 cilt. Çev. Baha Tevfik - Ahmet Nebil.
İstanbul, t.y. N. Babikyan Mat.
Manzume-i İlmî ve Felsefî Kütüphanesi Adet. 7

Frack, Adolphe
Felsefe-i hukuk-i medeniye. Çev. A. Konstantin.
İstanbul, 1333 [1917]. Matbaa-i Âmire 243 s.
Maarif-i Umumiye Nezareti Telif ve Tercüme Kütüphanesi Adet: 103

Franko, Gad
Jean Jacques Rousseau'nun terbiye nazariyeleri.
İstanbul, 1329 [1913]. Kanaat Mat. 294+2 s.

Galobi
Miftah-ül fünun. Çev. Ohannes(?).
İstanbul, 1277 [1861]. Matbaa-i Âmire.
(Yazarın adının doğrusu **Gallupi**'dir. Kitabın ikinci basımı 1872 yılındadır)

Giraud, J.
Hükm-i cumhur. Çev. Mehmed Ali [Aynî].
İstanbul, 1327 [1911]. Kader Mat. 158 s.

Giraud, J.
Hükümet-i avam vatan ve insaniyet. Çev. Mehmed Ali [Aynî].
İstanbul, 1327 [1911]. Artin Asaduryan ve Mahdumları Mat. 133+1 s.

Goriev, B.Y.
Maddiyet, fukara-i kasibe felsefesi.
Bakû, 1922. Birinci Hükümet Mat. 167 s.
İlmî Sosyalizm Kütüphanesi Sayı 3. Azerbeycan Komünist "Bolşevikler" Fırkasının Merkezî Komitesi Telifat-Teşvikat Şubesi Neşriyatı

[Gövsa], İbrahim Alaaddin
Jean Jacques Rousseau.
İstanbul, 1927. Sebat Mat. 14 s.
Büyük Adamlar Serisi

Guyau, Jean-Marie
Terbiye ve veraset. Çev. Abdullah Cevdet.
İstanbul, 1927. Millî Matbaa 560+IX s.

[Günaltay], M[ehmet] Şemsettin
Felsefe-i ûla. İsbât-i vâcib ve ruh nazariyeleri.
İstanbul, 1339 [1923]. Evkaf-i İslâmiyye Mat. 552 s.
Tetkikat ve Telifat-i İslâmiyye Heyeti Neşriyatı Adet: 5
(Emile Boirac'ın etkisinde yazılan bir kitaptır)

Aikobi, Günther
Babad-et-tabia dersleri. Çeviri.
İstanbul, 1335 [1919]. 64 s. Taşbasması.

(Sürecek)

YENİ YAYINLAR KAYNAKÇASI

Her ay bir yeni yayınlar kaynakçası sunuyoruz. Burada yer alan kitaplar, bizim edinebildiğimiz, çıktığını öğrendiğimiz kitaplardır. Çoğunu kendi çabamızla, Bilge Kitap Kulübü'nün katkılarıyla sağlıyoruz. Amacımız yıl sonunda o yılın kitaplarının toplu dökümünü olabildiğince eksiksiz verebilmektir.

ACI ERTELENİRKEN
Arif Damar, Şiir, 132 s, 800.— TL Adam Yay.

ACIYA KURŞUN İŞLEMEZ
Adnan Yücel, Şiir, 80 s, 300.— TL, Ayko Yay.

AKAN SULARA KARŞI
(Öğretmenlik Anıları)
Talip Apaydın, Anı, 208 s, 550.— TL, Öğretmen Yay.

ANAYASA VE PARTİLER REJİMİ
Doğu Perinçek, İnceleme, 432 s, 2. Basım, 1000.— TL, Kaynak Yay.

ARINMALAR
İsmet Kemal Karadayı, Gezi-Anı, 184 s, 500.— TL, Yenigün Yay.

ARKADAŞ
Istrati, Çev. Yaşar Nabi Nayır, 164 s, 400.— TL, Varlık Yay.

ASILACAK KADIN
Pınar Kür, Roman, 152 s, 550.— TL, Can Yay.

BEŞİBİYERDE
Can Yücel, Şiir, 328 s, 1300.— TL, (3. Hamur) 1750.— TL, (1. Hamur) Adam Yay.

BİR BEYOĞLU DÜŞÜ
Demir Özlü, Anlatı, 72 s, 350.— TL, Ada Yay.

BİR ZAVALLI SARI AT
Salah Birsel, Deneme, 208 s, 600.— TL, Çağdaş Yay.

BRECHT
Marianne Kesting, Çev. Veysel Atayman-Zeynep Özkan, Özyaşam öyküsü, 160 s, 600.— TL, Say Yay.

BRİDESHEAD'E SON GİDİŞ
Evelyn Waugh, Çev. Filiz Ofluoğlu, Roman, 368 s, 1100.— TL, Can Yay.

BÜYÜDÜKÇE
Julio Cortazar, Çev. Nihal Yeğinobalı, Öykü, 184 s, 500.— TL, Alan Yay.

CENGİZ HAN
Harold Lamb, Çev. Ali Ünal, İnceleme, 240 s, 600.— TL, İhya Yay.

ÇAĞDAŞ VE BOYUN EĞMEYEN
Kemal Özer, Şiir, 376 s, 1100.— TL, Can Yay.

ÇOCUKLUK, DELİKANLILIK, GENÇLİK
Tolstoy, Çev. Sevim Raşa, Roman, 352 s, 800.— TL, Ada Yay.

ÇIPLAK VE ÖLÜ
Norman Mailer, Çev. Rasih Güran, Roman, 748 s, 2200.— TL, Can Yay.

DEVRİMCİ VE DEMOKRAT
Uğur Mumcu, İnceleme, 264 s, 650.— TL, Tekin Yay.

DÜŞÜNCE VE DİL
L.S. Vygotsky, Çev. Semih Koray, 216 s, 600.— TL, Kaynak Yay.

DÜŞÜŞ
Camus, Çev: Yalçın Tura, Roman, 120 s, 300.— TL, Varlık Yay.

GAZİ MUSTAFA KEMAL PAŞA'NIN SONBAHAR GEZİLERİ
Nuri Onat, Gezi, 160 s, 400.— TL, Çağdaş Yay.

GÜL MEVSİMİDİR
Füruzan, Öykü, 112 s, 400.— TL, Can Yay.

GÜN UZAR YÜZYIL OLUR
Bütün Eserleri
Cengiz Aytmatov, Çev. Mehmet Özgül, Roman, 352 s, 1000.— TL, Cem Yay.

HEM UZAK HEM YAKIN
Talip Apaydın, Öykü, 114 s, Ya-Ba Yay.

HEP ATATÜRK'ÜN YANINDA
Salih Bozok-Cemil S. Bozok, Anı, 278 s, 750.— TL, Çağdaş Yay.

2027 YILININ ANILARI
Çetin Altan, Anlatı, 192 s, 600.— TL, Özgür Yay

İMPARATOR
Erol Toy, Roman, 320 s, 990.— TL, Yazko Yay.

İSHAK
Onat Kutlar, Öykü, 96 s, 3. Basım, 350.— TL, Can Yay.

KAÇAKÇI ŞAHAN
Bekir Yıldız, Öykü, 80 s, 250.— TL, Varlık Yay.

KARANLIĞIN GÜNÜ
Leyla Erbil, Roman, 304 s, 1000.— TL, Adam Yay.

KARDEŞ KAVGASI
Nikos Kazancakis, Çev. Aydın Emeç, Roman, 304 s, 1000.— TL, Can Yay.

KENDİNİ SAVUNAN İNSAN
Erich Fromm, Çev. Necla Anat, İnceleme, 272 s, 2. Basım, 700.— TL, Say Yay.

KIRK YEDİ'LİLER
Füruzan, Roman, 568 s, 4. Basım, 1600.— TL, Can Yay.

KONUŞMA SANATI VE GÜZEL SÖZLER-II
Şerif Oktürk, Antoloji, 904 s, (2 cilt), 600.— TL. Kastaş Yay.

KÖYLÜLER
Balzac, Çev. Zaven Biberyan, Roman, 336 s, 750.— TL, Oda Yay.

KRİZ NEO-LİBERALİZM VE REAGAN DOSYASI
Dünya Sorunları Dizisi-1
Dünün ve Bugünün Defterleri
Der. Ragıp Zarakolu, Derleme, 224 s, Büyük Boy. 600.— TL, Alan Yay.

KUR'AN'DA MÜ'MİNLERİN ÖZELLİKLERİ
Beşir İslamoğlu, İnceleme, 224 s, 600.— TL, Pınar Yay.

LEVİ—STRAUSS
Edmund Leach, Çev. Ayla Ortaç, İnceleme, 144 s. 500.— TL, Afa Yay.

LİBERAL ÇİFTLİK
Uğur Mumcu, İnceleme, 112 s, 350.— TL, Tekin Yay.

MADAM BOVARY
Flaubert. Çev. Samih Tiryakioğlu, Roman, 376 s, Oda Yay.

MASALIN BİÇİM BİLİMİ
Vladimir Propp, Çev. Mehmet Rifat-Sema Rifat, İnceleme, 144 s, Büyük Boy, 700.— TL, Bilim, Felsefe, Sanat Yay.

MUTLU OLMA SANATI
Alain, Çev. Yaşar Nabi Nayır, Deneme, 120 s, 8. Basım, 300.— TL, Varlık Yay.

MUTSUZLUĞA DOYUM
Handke, Çev. Zeynep Sayın, Anı, 80 s, 350.— TL, Ada Yay.

MÜZİK AİLESİNİN NEFRETİ
Mustafa Öztürk, İnceleme, 112 s, 450.— TL, Ayko Yay.

NE YAĞMUR... NE ŞİİRLER...
Ataol Behramoğlu, Şiir, 80 s, 2. Basım, 300.— TL, Cem Yay.

NEREYE GİDİYORUZ
Yalçın Küçük, İnceleme, 376 s, 800. —TL, Tekin Yay.

NİÇİN VAROLUŞÇULUK DEĞİL?
Niçin Değil Dizisi-10
Afşar Timuçin, İnceleme, 96 s, 200.— TL, Süreç Yay.

ORHAN VELİ ŞAİRLİĞİ VE SEÇME ESERLERİ
Asım Bezirci, İnceleme, 240 s, 700.— TL, Can Yay.

OYUNLARLA YAŞAYANLAR
Bütün Eserleri: 3
Oğuz Atay, Oyun, 104 s, 400.— TL, İletişim Yay.

ÖLÜ BİR DENİZ
Erhan Bener, Roman, 208 s, 2. Basım, 500.— TL, Varlık Yay.

ÖZGÜRLÜK GİBİ SÖZCÜKLER
Langston Hughes, Çev. Özcan Özbilge, Şiir, 96 s, 350.— TL, Kaynak Yay.

SARDALYE SOKAĞI
John Steinbeck, Çev. Orhan Azizoğlu, Roman, 6. Basım, 400. —TL, Varlık Yay.

SEVDALAR TÜNEMİŞ ŞU YÜREĞİME
Baki Ayhan Top, Şiir, 48 s, 150.— TL, Ova Yay.

SIRADAN BİR ŞEY
Beki L. Bahar, Oyun, 70 s, 225.— TL,

ŞİİR AYAKTADIR
Babür Pınar, Şiir, 80 s, 300.— TL, Mayıs Yay.

SİNEK OLMAK ZOR ŞEY
Tülay Ferah, Roman, 208 s, 650.— TL, Alaz Yay.

TARİHTE VE ÇAĞIMIZDA EPİK TİYATRO
Marianne Kesting, Çev. Yılmaz Onay, İnceleme, 200 s, Büyük Boy, 750.— TL, Adam Yay.

TOPLUMBİLİMLERİNDE YÖNTEM
Muzaffer Sencer-Yakut Irmak, İnceleme, 676 s, Büyük Boy, 2. Basım, 2000.— TL, Say Yay.

TÜTÜN
Sarı Dünya
Dimitır Dimov, Çev. Burhan Arpad, Roman, 718 s, 9. Basım, 2000.— TL, Can Yay.

VAROLUŞÇULUK
Sartre, Çev. Asım Bezirci, 128 s, 8. Basım, 350.— TL, Say Yay.

YAMANGÖÇ REFORM MASALI
Bekir Yıldız, Anlatı, 116 s, 300.— TL, Varlık Yay.

YAPIŞTIRMA BIYIK
Salah Birsel, Deneme, 168 s, 500.— TL, Özgür Yay.

YAZMAK YAŞAMAK
Oktay Akbal, Deneme, 192 s, 550.— TL, Çağdaş Yay.

YOKUŞU TIRMANIR HAYAT
Işıl Özgentürk,, Öykü, 88 s, 330.— TL, Cem Yay.

Daha ucuz, daha çok kitap için
BİLGE KİTAP KULÜBÜ

- 100'ü aşkın yayınevinin tüm kitapları
- Kapsamlı genel katalog
- Yetkin aylık yayın bülteni
- % 50 indirimle "GÜNÜMÜZDE KİTAPLAR" aboneliği
- Okur-yazar sohbetleri
- Sürekli kitap sergileri
- Değerli kitap armağanları
- İndirimli ve posta masrafsız sipariş
- Hızlı servis

BİLGE KİTAP KULÜBÜNE

ÜYE YAYINEVLERİ

ADA YAYINLARI
ADAM YAYINCILIK
ALAN YAYINCILIK
ALAZ YAYINLARI
ALTERNATİF YAYINCILIK
ANIT YAYINLARI
ARKEOLOJİ VE SANAT YAYINLARI
AYKO YAYINLARI
BASKAN YAYINLARI
BAYRAKTAR YAYINEVİ
BELGE YAYINLARI
BİLGE YAYINCILIK
BİLGİ-BAŞARI ÇOCUK KİTAPLARI
BİLİM VE SANAT YAYINLARI
BİREY VE TOPLUM YAYINLARI
BİRİM YAYINLARI
CAN YAYINLARI
CEM YAYINEVİ
CEP KİTAPLARI
ÇAĞDAŞ YAYINLARI
ÇINAR YAYINLARI
DAYANIŞMA YAYINLARI
DE YAYINEVİ
DEĞİŞİM YAYINLARI
DENİZ KİTAPLAR YAYINEVİ
DER YAYINLARI
DERGAH YAYINLARI
DERİNLİK YAYINLARI
DİL-YAY EĞİTİM YAYINLARI
DOST KİTABEVİ YAYINLARI
DÜŞÜN YAYINEVİ
E YAYINLARI
EROL TOY YAYINLARI
ESİN YAYINEVİ
ESTETİK YAYINCILIK
EVRİM BİLİMSEL EĞİTİM ARAÇLARI
FUNG AND WAGNALLS
GERÇEK YAYINEVİ
GÖKŞİN YAYINLARI
GÖZLEM YAYINLARI
GÜNCEL YAYINLARI
GÜNDÜZ YAYINLARI
HAVASS YAYINLARI
HİL YAYIN
HÜRRİYET VAKFI YAYINLARI
İLETİŞİM YAYINLARI
İMGE YAYINLARI
KADIN ÇEVRESİ YAYINLARI
KAHRAMAN YAYINLARI
KAKTÜS YAYINLARI
KARACAN YAYINLARI
KARAGÖZ YAYINCILIK
KARDEŞ YAYINCILIK
KASTAŞ YAYINLARI
KAYNAK YAYINLARI
KERVAN YAYINLARI
KOZA YAYINLARI
KUZEY YAYINCILIK
LİNQUAPHONE
MAYA YAYINLARI
MAYIS YAYINLARI
METİS YAYINLARI
MİLLİYET YAYINLARI
MİYATRO YAYINCILIK
MİZAH YAYINLARI
NESİN VAKFI YAYINLARI
ODA YAYINLARI
OKAY YAYINEVİ
ONUR YAYINLARI
ORTAK KİTAP (YAZKO)
ÖĞRETMEN DÜNYASI YAYINLARI
ÖNCÜ KİTABEVİ YAYINLARI
ÖZGÜR YAYIN DAĞITIM
ÖZKAYNAK YAYINLARI
PAYEL YAYINLARI
PINAR YAYINLARI
PÜR YAYINCILIK
RADO YAYINLARI
SANAT KOOP YAYINLARI
SANDER YAYINLARI
SAVAŞ YAYINLARI
SAY KİTAP PAZARLAMA
SÜREÇ YAYINCILIK
TAN YAYINLARI
TEKİN YAYINEVİ
TERCÜMAN YAYINLARI
TEST-EĞİTİM YAYINLARI
TÜRKÜ YAYINEVİ
URART SANAT GALERİSİ YAYINLARI
ÜÇÇİÇEK YAYINEVİ
ÜLKEN YAYINLARI
VARLIK YAYINLARI
YALÇIN YAYINLARI
YA-PA YAYINLARI
YAPRAK YAYINEVİ
YARIN YAYINLARI
YAŞAM YAYINLARI
YAZKO
YENİ ASYA YAYINLARI
YENİ TÜRKÜ YAYINLARI
YOL YAYINLARI
YURT YAYINLARI

Yazın, ayrıntılı bilgi gönderelim.
Uğrayın, tanıtalım

BİLGE KİTAP KULÜBÜ
Valikonağı Cad. 73/2
Nişantaşı-İSTANBUL
Tel: 141 51 24-141 51 25